

κυκλαδικά θέματα

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1984

ΧΡΟΝΟΣ Α' - ΤΕΥΧΟΣ 5

Σέριφος

γράμματα - ιστορία - πολιτική - επίκαιρα

Σίμος Μιλτ. Συμεωνίδης

ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΣΤΗ ΣΙΦΝΟ ΤΟΥ 1675

Στα περίφημα Αρχεία της Propaganda Fide Sacra του Βατικανού (κατηγορία Scrittura Riferite nei Congressi, Arcipelago, φακ. Νο 3, σελίδες 186α-187α) υπάρχει το δημοσιευόμενο εδώ, πολύ ενδιαφέρον, έγγραφο της 18 Ιανουαρίου 1682, στο οποίο περιγράφονται εγκληματικές πράξεις που έγιναν στη Σίφνο στα 1675 από τον φοροεισπράκτορα Κωνσταντάκη Αλιπράντη και τους ανθρώπους του. Ένας από αυτούς, με εντολή του Αλιπράντη, δολοφόνησε τον Παυλή Όμηρο, πρόξενο της Γαλλίας στη Σίφνο, γιατί ο τελευταίος θέλησε να τον ελέγξει για τη δολοφονική απόπειρα κατά της «κερά παπαδιάς, χήρας του ποτέ Τζανή Μπαρού, θυγατέρας του αφέντη Μπατή Γοζαδίνου».

Το έγγραφο είναι επίσημο («νομικό» το χαρακτηρίζει το ίδιο το κείμενό του), γραμμένο από τον καντζηλιέρη Γεώργιο Αναγνώστη Τουλάκη και ιδιόχειρα υπογραμμένο από κληρικούς και «προεστούς, γέροντες και επιτρόπους της νήσου Σίφνου». Πέρα από τις πληροφορίες για τα εγκληματικά γεγονότα, την αύξηση στον κατάλογο των προξένων της Γαλλίας του αριθμού τους κατά δύο, με τα ονόματα δηλαδή του ανωτέρω Παυλή Όμηρου και του Φιλίππου Ναδάλη, μας ελευθερώνει τη φαντασία και επιτρέπει μίαν, υποθετική έστω, αναζήτηση της ρίζας

του θρύλου για την ανέγερση (σε τοποθεσία απέναντι της Μονής του Θεολόγου του Μογκού) του ναού της Παναγίας του Βαρώνου ή Μπαρώνου, που τελικά έγινε Μπαρού, όπως δηλαδή και της «κερά παπαδιάς» του εγγράφου μας «χήρας του ποτέ Τζανή Μπαρού».

Το κείμενο του εγγράφου (του οποίου διατηρήσαμε τη σύνταξη και την ορθογραφία, όχι όμως και την πολυτονία) είναι γραμμένο στα ελληνικά, εκτός από τη βεβαίωση των καπουτσίνων της Μήλου που μεταφράσαμε από τα ιταλικά και έχει ως εξής:

«Δια του παρόντος νομικού γράμματος, δηλοποιούμεν εμείς οι κάτωθεν γεγραμμένοι προεστοί, γέροντες και επιτροποι της νήσου σίφνου, πως, με το να δανείζη των Τούρκων τα χαράτζια μας ο ποτέ Κωνσταντάκης Αλιπράντης ερχόμενος να τα μαζώξη από ημάς, ανάμεσα εις ταις τυρανίαις όπου έπραξεν, μίαν πολλά απάνθρωπον μας έκαμεν, όπου όλοι μικροί τε και μεγάλοι την εκλαύσαμεν πικρώς. εθέλησε να αλοτζάρη⁽¹⁾ δυναστικώς εις το αρχοντικόν σπίτι της κερά παπαδιάς, χήρας του ποτέ Τζανή Μπαρού, θυγατρός του αφέντη Μπατή Γοζαδίνου, εις το οποίον, με το θέλημα των γονιών της ελοτζάριζεν ο εκλαμπρότατος και πανιε-

(1) Ιταλ. alloggiare = καταλύω, φιλοξενώ.

ρώτατος δεσπότης μονσινιόρ Ντεκαμίλλης⁽²⁾ όταν ελάχαιναν εις τούτην τὴν επαρχίαν⁽³⁾. καὶ ἐπειδὴ ἐφύλαγεν παλαιὰν καὶ κρυφὴν ἐχθρὰν πρὸς τὸν αὐτὸν δεσπότην, ἐβουλήθη νὰ ἐντροπιάσῃ τὴν παπαδιάν, δια νὰ εὐρεθῆ ἐγκαστρωμένη καὶ νὰ ἀπομείνῃ τὸ ὄνειδος ἀπάνω εἰς τὸν ἀρχιερέα. ἀλλὰ, ὡσὰν ὁποῦ αὐτὴ ἐστάθηκε πάντα τῆς τιμμένη καὶ καλῆ χήρᾳ δὲν ἐπλανέθη, οὐδὲ ἀπὸ τα ταξίματα καὶ δῶρα, οὔτε ἀπὸ τοὺς φοβερισμοὺς τοῦ δυνάστη. αὐτὸς δὲ, δια νὰ ἐκδικήσῃ τὴν πονηρὰν τοῦ γνώμην, ἐστείλει ἕναν τοῦ σπεκουλάτορα νὰ πάγῃ νὰ τῆς κόψῃ τὴν μύτην τῆς καὶ τὰ χεῖλη καὶ νὰ του τα φέρῃ. καὶ τὴν ἡμέραν τοῦ ἀποκεφαλισμοῦ τοῦ Προδρόμου, στοὺς 1675, ἐμπαίνει ὁ αἵματοχύτης ὀνόματι Πιέρος Μπρόντζας σκλαβούνος εἰς τὸ σπίτι τῆς λεγομένης χήρας, ἡ ὁποία εὐρέθηκεν μόνῃ με μίαν τῆς δουλεύτραν καὶ αἰφνιδία τῆς δίδει μίαν ματζιά εἰς τὴν κεφαλὴ δια νὰ τὴν σκοτώσῃ, νὰ μὴ δυναστή νὰ φύγῃ καὶ νὰ διαφεντευθῆ καὶ ἐπειτα ἐβγάξῃ τὸ μαχαίρι νὰ τῆς κόψῃ τὴν μύτην. τρέχει ἡ λεγομένη τῆς δούλη, ἐμπαίνει στὴν μέσην, δὲν ἀφίνει τὸν μπόγια τῆς νὰ τῆς τὴν ἐκόψῃ. ἀμῆ, ὕστερα ἀπὸ πολὺ πόλεμον, τῆς ἔντασε δύο μαχαιριές, μίαν στὸ μάγουλο τὸ δεξιὸ καὶ ἄλλην εἰς τὸ μέλιγγα καὶ ἕως τὴν σήμερον φαίνονται τὰ σημάδια.

ἀνεκδιήγητος ἐστάθη ὁ θρήνος καὶ ὁ κλαυθμὸς ὁποῦ ἐκάμαμεν ὄλλοι μας. ἀμῆ, τίς ἐμπόριε νὰ μιλήσῃ; ποιὸς κύρης, ποιὸς ἐιδικός, ποιὸς ἐντόπιος ἐμ-

(2) Ἰωάννης Αντώνιος Καμίλλης, πρῶτα βικάριος (1665 — 1668) καὶ στη συνέχεια καθολικὸς ἐπίσκοπος Μήλου (1668 — 1698).

(3) Με ἐντολὴς τοῦ Βατικανοῦ ἐπόπτευε κατὰ διαστήματα καὶ τὴ λατινικὴ ἐπισκοπὴ Σίφνου, Κέας καὶ Θερμιῶν.

πόριε νὰ κατηγορήσῃ τόσο σκληρὸν καὶ ἀνόρπιστον τυράνισιν, ἢ νὰ ἐκδικήσῃ τὴν ἀφταστὴν χήραν; ἕνας ἐγύρευε νὰ ἐλέγξῃ καὶ νὰ μαλώσῃ τὸν ἄνωθεν Πιέρο, ἤγουν ὁ κόνσολος τῶν Φραντζέζω ὀνόματι Παυλῆς Ὀμηρος⁽⁴⁾ καὶ τὸσον ἐσκυλιάστῃ ὁ Αλιπράντες, ὅτι ἐστείλει τὸν ἴδιο Πιέρο καὶ ἐσκοτώσεν τὸν με ἄγριον καὶ σκληρὸν θάνατον.

περάσοντας κάμποσος καιρὸς, ἀποφάσισεν ὁ ἀναθεματισμένος Αλιπράντες νὰ σκοτώσῃ τὴν ἄνω λεγομένην παπαδιά, καὶ στέλει πάλι τὸν ἴδιο Πιέρο καὶ ἄλλους σκλαβούρους, διαβολικούς τοῦ υπηρέτες, νὰ πάρουν τὴν ζωὴν τῆς. καὶ μανθάνοντάς το ὁ ἀφέντης Φίλιππος Ναδάλες⁽⁵⁾, κόνσολος τῆς Φραντζας, διάδοχος τοῦ εἰρημένου Παυλῆ, καὶ γροικόντας καὶ ἐμεῖς τὴν συμφορὰν ὁποῦ ἐμελε νὰ γίνῃ, δια νὰ μὴ χάσῃ τὴν ψυχὴ τῆς καὶ τὴν ζωὴν ἀντάμα καὶ ἀπομείνῃ πεντάρφανο τὸ παιδί τῆς, ἐπρομηθέψαμεν καὶ ἐστείλαμεν τὴν εἰς τὴν Μήλον καὶ ἐπαρακαλέσαμεν τὸν ἀφέντη δεσπότη νὰ τῆς δώσῃ ὀλίγον τόπον καὶ τὸ σκέπος τῆς ἐκκλησίας νὰ γλιτώσῃ ἀπὸ τὸν θάνατον, ἐ-

(4) Ἴσως εἶναι ὁ Παῦλος Ὀμηρος ἀπὸ τὴν Σμύρνη, γιὸς τοῦ Λουκά καὶ τῆς Ἀρχόντισσας Κρητικουδαίνας ἢ Χρυσικουδαίνας, πρῶν μαθητῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου Ρώμης (βλ. Ζαχ. Ν. Τσιρπανλή, «Τὸ Ἑλληνικὸ Κολλέγιο τῆς Ρώμης καὶ οἱ μαθητὲς του» Θεσσαλονίκη 1980, σελ. 568-569, ὅπου καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία).

(5) Τῆς μεγάλῃς καὶ ἐξέχουσας οἰκογένειας τῶν Ναδάληδων τῆς Σίφνου. Για ἄλλα μέλη τῆς βλ. στὶς δύο μελέτες τοῦ Σίμου Μιλτ. Συμεωνίδη, α) «Τὰ Οἰκονομικὰ τῆς Λατινικῆς Ἐπισκοπῆς Μήλου δύο Ἀρχιερατειῶν (1642—1699)», β) «Μηλιακά», τόμ. Α' (1984) σελ. 104 καὶ β) «Μοναστήρια τῆς Σίφνου» Ἀθήνα 1984, ἐγγραφο Νο 2 τοῦ παρρητήματος.

πειδή και η αιτία του διωγμού της εστάθηκεν η ζηλία και η έχθρα οπού επήρην ο Αλιπράντες εις τον μονσινιόρε⁽⁶⁾.

διὰ τούτο και η πανιερότητά του, της έδωκεν ένα σπιτάκι σιμά εις την εκκλησίαν, εις το οποίον κάθεται με τον υιόν της οπού είναι είκοσι χρονών παλικάρι και αυτή τρίγυρον σαράντα οκτώ και ζιούσι με την ιντράδα⁽⁷⁾ οπού της έρχεται από το πράγμα⁽⁸⁾ της από την Σίφνον. και εις τούτον τον καιρόν δεν εφάνηκεν, μήτε ακούστηκε, να κάμη καμμιάν αταξίαν η εντροπή της τιμής της, αλλά ως και το πρότερον περνά άξια και τιμημένα.

και εάν εφαφλάτισε κανένας τίποτα δια τον άνωθεν αρχιερέα εις τα λόγια οπού έσπειρεν ο διώχτης του Αλιπράντες⁽⁹⁾ και οι άθεοι υπηρέτες του⁽¹⁰⁾ δια το οποίον και δια ταις άλλαις και μεγάλες των ασέβειες, ο Θεός γλήγορα έκαμε την εκδίκησιν και επέθανεν κενόν και ψυχρόν θάνατον ο Αλιπράντες και η γυναίκα του, και ο Πιέρος έπεσε στων Τουρκών το κάτεργον σκλάβος. εμείς δε επράξαμεν και εγνωρίσαμεν τον αφέντη δεσπότη διά άξιον και ενάρετον ποιμένα, από τον οποίον ελάβαμε μεγάλη βοήθιση εις ταις πείραξαις των

(6) Ιταλ. monsignore = σεβασμιότατος.

(7) «Ιντράδα» = εισόδημα.

(8) «Πράμα» = κτηματική περιουσία.

(9) Ο Αλιπράντης αυτός ήταν από την Τήνο, όπως γράφει στις 19 Οκτωβρίου 1676 σε γράμμα του προς το Βατικανό ο Καμίλλης (βλ. στην ίδια κατηγορία εγγράφων της Προπαγάνδας, φακ. ARCIP. No 2β, σελ. 229α).

(10) Σε άλλο γράμμα του Καμίλλη της 5 Δεκ. 1676 (φακ. ARCIP, 2β, σελ. 258αβ) σημειώνεται: «Στη Σίφνο ένας μόνο είναι σωστός καθολικός, ένας φτωχός ναυτικός, οι άλλοι είναι τρεις schiavoni κουρσάροι, που σκότωσαν τον Παύλο Όμηρο, πρόξενο της Γαλλίας...».

κουρσάρων και τους ψυχοφελίμους του λόγους και ένθεον ζήλον όλλοι μας αναζητούμε.

ταύτα μαρτυρούμε εις φόβον Θεού απάνω εις το ιερόν ευαγγέλιον.

εγράφη στην Σίφνο εις ταις 18 του Ιανουαρίου 1682.

πρωτοπαπάς σίφνου ρούσος
παπαποστόλης Γοζαδίνος
παπαϊωάννης νταμισίνας
παπαιερώννυμος ρούσος
παπαποστόλης γοζαδίνος του μέγα ταξιάρχη

αντώνιος πρακτικός και επίτροπος
πέτρος μοθωνέος και επίτροπος

ανεγνώστης τεπάστις

γιόργης μουσελήμης

αναγνώστης ράφος

απόστολος ζαμπέλης

νικολός ζαμπέλης

νικολός κουλούρης

νικολός κουζουρης

ιωάννης ρούσος

πετρής φρουδίτης

αντώνης γεόργη τομάζου

φίλιππος απλόδιορος

Γεώργης Αναγνώστη Τουλάκης, καν-

τζιλιέρης σίφνου έγραψα με θέλημα

των άνωθεν.

Εμείς οι υπογεγραμμένοι καπουτσινοι, αποστολικοί μισσιονάριοι της Αποστολής Μήλου, πιστοποιούμε ότι το παρόν έχει γραφεί δια χειρός του κ. καντζιλιέρη Σίφνου και υπό των προκριτών του αυτού τόπου χωρίς αμφιβολία για την αλήθεια των περιεχομένων του και παρέχουμε την ανεπιφύλακτο εγγύησή μας.

— Fra Furleo da Verona capuccino, ηγούμενος της Αποστολής Μήλου.

— Fra Agostino da Pontoise predicatore capuccino et missionario.

— Fra Giacomo da ellonte Regio predicatore capuccino missionario apostolico».

κυκλαδικά θέματα

ΧΡΟΝΟΣ Α'
ΤΕΥΧΟΣ 6

γράμματα • ιστορία • πολιτική • επίκαιρα

Σίμος Μιλτ. Συμεωνίδης

ΟΙ ΚΟΝΤΟΣΤΑΥΛΟΙ ΤΗΣ ΑΝΔΡΟΥ ΚΑΙ Ο ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΘΟΛΙΚΩΝ ΤΗΣ ΣΥΡΟΥ.

Ο ναός του μάρτυρα Αγίου Γεωργίου ήταν καθεδρικός της Καθολικής Επισκοπῆς Σύρου ἤδη ἀπὸ το ἔτος 1652, ὅπως ἀναφέρεται στὴν ἐκθεση τοῦ ἀποστολικοῦ ἐπισκέπτη φρα Bernardo da Parigi⁽¹⁾. Παλαιότερα πρέπει νὰ εἶχαν χρησιμοποιηθεῖ δύο, τουλάχιστον, ἄλλοι ναοὶ ὡς καθεδρικοὶ, τοῦ Αγίου Ἰωάννη καὶ τῆς Θεοτόκου κατὰ πληροφορία ἐγγράφου τοῦ 1639, με τὸ ὁποῖο ὁ ἐπίσκοπος Dominico Marengo «...θέλει θεληματικῶς νὰ εβγάλει τὴν καθέδραν τοῦ ἀπὸ τούτην τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Αγίου Ἰωαννίου τὴν (ὁποῖαν) ἔδοκεν τῶν πατέρων καπουτζινῶν... μ' ὅλα τῆς τὰ δικαιώματα... καὶ νὰ τὴν ἀγάγει νὰ τὴν βάλει στὴν Θεοτόκον ὅπου εἶναι ἡ ἀδελφοσύνη τοῦ σαντίσιμου ροζαρίου»⁽²⁾. Στὴ συνέχεια φαίνεται πὼς ἀποφασίστηκε νὰ χρησιμοποιηθεῖ ἐκεῖνος τοῦ Αγίου Γεωργίου, ὁ ὁποῖος ἦταν παλαιὸς τετράκλιτος ναὸς με θολωτὲς σκεπές. Πρὸ τοῦ 1652 τοῦ προστέθηκε καὶ πέμπτο κλιτὸς ἀλλὰ με στέγη ἐπίπεδη⁽³⁾ καὶ ἐγένετο ἐπέκταση τοῦ μήκους τῆς κατὰ 29 παλάμες (palmi). «Οἱ θολωτὲς σκεπές εἶναι διαχωρισμένες με τόξα, πού στηρίζονται σε

9 μαρμάρινες κολώνες καὶ δύο χτιστοὺς παραστάτες· τὸ πάτωμα εἶναι στρωμένο με μάρμαρα»⁽⁴⁾, ἔγραφε ὁ φρα Bernardo.

Γιὰ ν' ἀποκτήσει ὁ ναὸς τὴν αἰγλή τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς ἐπισκοπῆς, γινόντουσαν φαίνεται συνεχῶς οἰκοδομικὰ ἔργα καὶ βελτιώσεις σ' αὐτὸν κατὰ τὴν ἱστορούμενη περίοδο. Ἐνας ἀπὸ τοὺς οικονομικοὺς συμπαραστάτες τοῦ ἦταν καὶ ὁ Γάσπαρος Κοντόσταυλος πού, πρὶν τοῦ 1667, εἶχε ἀνεγείρει με δαπάνες τοῦ ἑνα παρεκκλήσι (cappella) με τὸ ἀλτάριό του στο ὄνομα τοῦ Αγίου Ἀντωνίου τῆς Πάδοβας. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀδελφός του, ὁ Μιχελέτος Κοντόσταυλος, με διαθήκη τοῦ τῆς 4 Ἰουνίου 1664⁽⁵⁾ κατέλιπε υπὲρ τοῦ Α-

(¹) Αὐτόθι.

(²) Ὅχι στα 1667 ὅπως ἔγραψε ὁ Εμμ. Κυρπάθιος, «Ἡ Λατινικὴ Προπαγάνδα καὶ αἱ Κυκλάδες κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα» ἐν Ἀθηναῖς 1936, σελ. 22-24, ἀπὸ ὅπου καὶ ὁ Δ. Ι. Πολέμης «Εἰκοσι Διαθήκαι ἐξ Ἄνδρου», στο «Πέταλον», Ἄνδρος 1977, τεύχος Α' σελ. 35. Κατὰ τὸ 1667 (15 Νοεμβρίου) ἐγένετο ἀντίγραφο ἀπὸ τὸ πρωτότυπο τῆς διαθήκης, μετὰ τὸ θάνατο τοῦ διαθέτη τὸν ἴδιον αὐτὸ χρόνο (SCPF/SC. ARCIP. No 9, φ. 410 καὶ Congreg. Patric., vol. 66, φ. 149 καὶ σε πολλοὺς ἄλλους φακέλλους τοῦ ἰδίου Ἀρχείου).

(¹) Βατικανό. SCPF/SOCG. 187, φ. 559

(²) SCPF/Scrittura Riferite nei Congressi, vol. 1, 95 R.

(³) SCPF/SOCG. 187, φ.

γίου Γεωργίου 150 ρεάλια «per la fabrica» προφανώς για οικοδομικές εργασίες που τότε λάβαιναν χώρα με την εντολή να παραδοθούν στα χέρια των ιερέων Giovanni Dunavì⁽⁶⁾ και Georgio Privileggio.

Οι εξ Άνδρου αδελφοί Γάσπαρος, Μιχελέτος και Νικολός, παιδιά του Λεονάρδου Κοντόσταυλου, υπήρξαν έμποροι και στενοί συνεργάτες του μεγαλέμπορου της Σίφνου Βασίλη Λογοθέτη, ο οποίος κρατούσε στα χέρια του το εμπόριο όλων των Κυκλάδων⁽⁷⁾, για μια περίπου τριακονταετία (1630-1659).

Ο Νικολός είχε εγκατασταθεί περι το 1650 στη Βενετία, όπου διακινούσε τα από και προς τις Κυκλάδες εμπορεύματα, και μέσα σε μια δεκαετία κατάφερε να εξελιχθεί σε σημαίνουσα προσωπικότητα («persona di molta civiltà e modestia» τον χαρακτήριζε στα 1662 ο νούντσιος της Βενετίας) και οικονομικός συνεργάτης του Βατικανού. Διέμενε σε μεγαλόπρεπο κτίριο απέναντι από την εκκλησία του San Severo⁽⁸⁾.

Ο Γάσπαρος και ο Μιχελέτος είχαν μείνει στις Κυκλάδες, στις οποίες και διεκινούντο για τις εμπορικές εργασίες τους Έμεναν στην Άνδρο και περισσότερο στη Σίφνο, νησιά στα οποία κατείχαν και σημαντικές κτηματικές περιουσίες. Μάλιστα μετά τον

θάνατο του Λογοθέτη (1659) και του διαδόχου και γαμπρού του Πετράκη Ρόζα (1662) εγκαταστάθηκαν μονίμως στη Σίφνο, πρώτα ο Μιχελέτος⁽⁹⁾, που εκεί συνέταξε στα 1664 την ανώτερη μνημονευθείσα διαθήκη του και στη συνέχεια ο Γάσπαρος ως governatori του νησιού⁽¹⁰⁾. Ο τελευταίος διετέλεσε (1672-1684) πρόξενος της Βενετίας στην Κρήτη, χωρίς να σταματήσει να κινείται και στις Κυκλάδες, μέσα σ' αυτό το διάστημα, φροντίζοντας τις εμπορικές υποθέσεις του⁽¹¹⁾.

Και τα τρία αυτά αδέρφια, πανέξυπνοι έμποροι και σπουδαίες πολιτικές φυσιογνωμίες, είχαν ευεργετήσει πολλές καθολικές εκκλησίες των νησιών (και ορθόδοξες), τόσο γιατί ήταν καθολικοί στο δόγμα, όσο και γιατί ήθελαν, για λόγους ευνόητους, να εντυπωσιάζουν τους κύκλους του Βατικανού και της Βενετίας με τους οποίους διατηρούσαν στενότερες σχέσεις και επαφές. Εκτός από το δημοσιευόμενο εδώ κληροδότημα του Γάσπαρου, έχω υπ' όψη μου και άλλα κληροδοτήματά τους, ένα από τα οποία υπήρξε αφορμή να περιπλακούν οι κληρονόμοι του Μιχελέτου και του Γάσπαρου (του τελευταίου μάλιστα τα παιδιά από δύο συζύγους του) σε δικαστικούς αγώνες,

⁽⁹⁾ SCPF/VISITE vol. 32, 113-118, όπου η έκθεση του αποστ. επισκέπτη Sebastiani στην οποία αναφέρεται ως capo της Σίφνου.

⁽¹⁰⁾ SCPF/SOCG. 423, φ.φ. 247,250.

⁽¹¹⁾ Πολλά έγγραφα του Αρχείου μου φανερώνουν τις μετακινήσεις του στον Κυκλαδικό χώρο. Σχετικά με τη θητεία του στο Προξενείο Κρήτης βλ. Ε. Μοάτσου, «Το Βενετικόν Προξενείον Κρήτης επί Τουρκοκρατίας» στα «Θησαυρίσματα» τομ. 6ος (1969) σ.σ. 237-256.

⁽⁶⁾ Εσφαλμένα ο Καρπάθιος, ό.π., τον αναφέρει ως Γεώργιο, από κακή προφανώς ανάγνωση του ονόματος.

⁽⁷⁾ Βλ. μερικές πληροφορίες για τον Λογοθέτη στου Σίμου Μ. Συμεωνίδη «Η Κυρία Βρυσιανή, τα νεότερα ιστορικά στοιχεία» Αθήνα 1981, σελ. 14 επ.

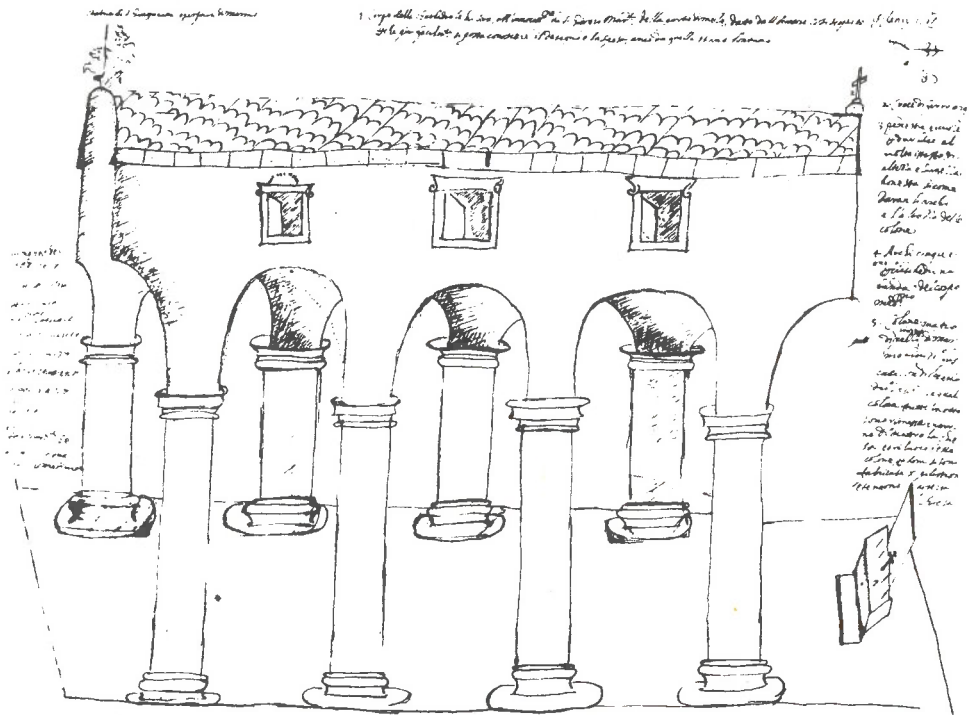
⁽⁸⁾ SCPF/SC. ARCIP. vol. 9, φ.φ. 335-336.

που κράτησαν μισό περίπου αιώνα⁽¹²⁾, με συνέπεια να μην ενεργοποιηθεί και το κληροδότημα.

Ο Γάσπαρος λοιπόν αποφάσισε στα 1667 να συστήσει υπέρ του Αγίου Γεωργίου και ένα «beneficio» όπως σημειώνεται στο νοταριακό έγγραφο, που σημαίνει στα ιταλικά «ευεργέτημα» ή, στην κυριολεξία, «εκκλησιαστικό αξίωμα με εισόδημα». Ο σκοπός του διαθέτη, που διάλεξε αυτόν τον νομικό τύπο πράξης, ήταν διπλός: η ευεργεσία προς την εκκλησία, με την

παραχώρηση κτημάτων του τα οποία περιέρχονται σ' αυτήν και καταγράφονται στα περιουσιακά στοιχεία της, αλλά και η οικονομική ενίσχυση ενός προσώπου, ενός κληρικού με την περιέλευση σ' αυτόν των εισοδημάτων από τα δωρεοδοτούμενα κτήματα. Το πρόσωπο του κληρικού είναι συγκεκριμένο και κατονομάζεται στη νοταριακή πράξη. Είναι ο ιερέας Γιουάννι Dunavi Dallegio, από τη Σύρα, ο οποίος ευεργετείται εφ' όρου ζωής του και, ακόμη, εξουσιοδοτείται να επιλέξει και να ορίσει τον διάδοχό του στο beneficio. Ο κληρικός αυτός είναι γνωστός και από άλλες πηγές ως αμφιλεγόμενη

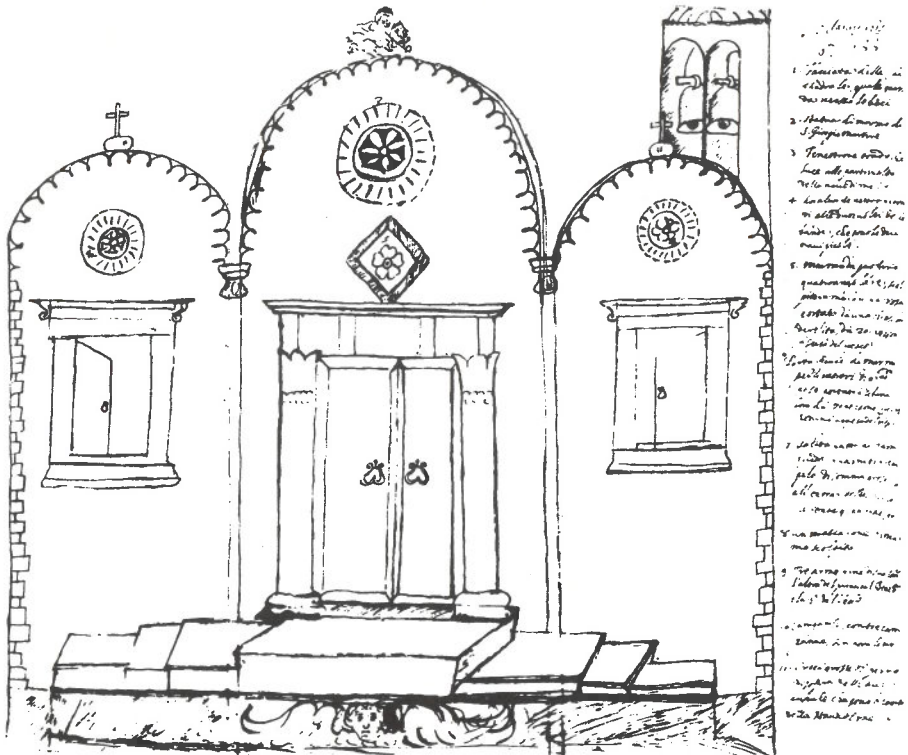
(12) Έγγραφο του Αρχείου μου.

και τυχοδιωκτική προσωπικότητα⁽¹³⁾.

(13) Μολονότι εφημέριος Άνδρου, ανέλαβε να προσφέρει υπηρεσίες και στην εκκλησία Σίφνου με συνέπεια να απουσιάζει και από τις δύο κατά πολύμηνα διαστήματα. Ο αποστολικός διαχειριστής της Εκκλησίας Σίφνου, επίσκοπος Μήλου Ιωάννης Καμίλλης, βρήκε πρόσφορη αυτή τη λύση για λόγους οικονομίας και τον προσέλαβε προ του Νοεμβρίου του 1671, μολονότι τον χαρακτήριζε ως αγροίκο (molto grossolano) όμως προστατευόμενον «άνθρωπο του κ. Γάσπαρου Κοντόσταυλου» (SCPF/SC. ARCIP., φακ. 2α. φ.φ. 579, 328 και φακ. 2β, φ. 160 κ.ά.

Φαίνεται ότι ο Γάσπαρος Κοντόσταυλος χρησιμοποιούσε τέτοιους ανθρώπους, αν κρίνουμε από το γεγονός ότι, πριν αναχωρήσει για το προξενείο Κρήτης, όπου είχε διοριστεί Βενετός πρόξενος, ζήτησε την έγκριση να παραλάβει μαζί του άλλον τυχοδιώκτη μοναχό που έμενε στη Σίφνο από το 1647. Έγραφε στο Βατικανό την 1η Μαρτίου 1672: «Μετά τον τερματισμό των διαδικασιών διορισμού μου ως προξένου της Βενετικής Δημοκρατίας nel Regno di Candia θέλω ευσεβάστως να παρακαλέσω τις σεβασμιότητές σας να μου χορηγήσουν έγγραφη άδεια να πάρω μαζί μου τον αιδεσιμότατο π.

Φραντζέσκο Μικιελλούτσι⁽¹⁴⁾, του τάγματος των Φραγκισκανών, κληρικό υποδειγματικό και γνώστη της (ιταλικής) γλώσσας, ο οποίος επί πολλά χρόνια προσφέρει ιδιαίτερες υπηρεσίες στη διάσωση και διαφύλαξη των ψυχών των καθολικών που βρίσκονται σκλάβοι στην Αρμάδα»⁽¹⁵⁾. Ζητούσε να τον πάρει μαζί του —προφανώς για

(14) Βλ. αρκετά γι' αυτόν στου Σ. Συμεωνίδη «Μοναστήρια της Σίφνου» Αθήνα 1984, σελ. 37 επ. Ο Δ.Ι. Πολέμης, «Είκοσι Διαθήκαι κλπ.», σελ. 35, τον αναφέρει ως «Μηκουτρούτζη» από κακή ανάγνωση του ονόματός του.

(15) SCPF/SC. ARCIP. 3α, 311.

να τον προστατεύει, αφού χειρίζονταν καλά και το πιστόλι⁽¹⁶⁾— αν και την ίδια εποχή ο νούντσιος της Βενετίας πληροφορούσε το Βατικανό πως είχε ενεργήσει κατάλληλα για να μεταφερθεί ο Μικιελλούτσι στη Βενετία σιδηροδέσμιος για πλήθος παραπτώματα.

Το κείμενο του *beneficio*, που δημοσιεύεται εδώ σε μετάφραση από τα ιταλικά, βρίσκεται στο Αρχείο SCPF/SC., φ. 454, τα δε αρχιτεκτονικά σχέδια του Αγίου Γεωργίου στο ίδιο Αρχείο και στην κατηγορία εγγράφων *Scrittura Riferite nei Congressi*, vol 1, φ.φ. 97, 98, 99!

(16) Σ. Συμεωνίδη, ό.π., σελ. 69.

Αντίγραφο

Σύσταση καπελλανίας στη Σύρα

Εις το όνομα του Κυρίου αμήν, σωτηρίου έτους 1667 στις 15 Φεβρουαρίου.

Ενεφανίσθη ενώπιον εμού του επισκοπικού καντζιλιέρη αυτής της πόλεως και Διοικήσεως Σύρας ο εξοχ. κύριος Γάσπαρος Κοντόσταυλος εξ Άνδρου, ο οποίος, με ελεύθερη και αυθόρμητη βούλησή του, ιδρύει και δια του παρόντος συνιστά, ορίζει και θεμελιώνει ένα απλό ευεργέτημα υπέρ του καθεδρικού ναού του Αγίου Γεωργίου και εις σύστασιν του ειρημένου ευεργετήματος (παραχωρεί) τα ακόλουθα ακίνητα, πρώτον το λιβάδι που ευρίσκεται στη Βάρη, αγορασμένο από τον κύριο Ιωάννην Πασκουάλε, συνορεύον με Ράφο Γκουτσίνο του Ναδάλε και Αντώνιο Καλαμαρά, καθώς και το αμπέλι στη θέση Στα Μουδιά αγορασμένο επίσης από τον ίδιο Πασκουάλε με ομόρους τον Ζώρζη Ρότσι και Μάρκο Δαμοφίλη· από τα κτήματα αυτά αποξενούται διά του παρόντος ο ειρημένος κ. Γά-

σπαρος και περιέρχονται και επενδύονται στο ανωτέρω ευεργέτημα παντοτινά με άμεση υποχρέωση εκείνου του κληρικού, ο οποίος εις το εξής θα απολαμβάνει του ευεργετήματος τούτου, να ψάλλει μία θεία λειτουργία την εβδομάδα υπέρ των ψυχών του ειρημένου Γάσπαρου, των γονέων του και του καθαρτηρίου (*purgatorio*)· επί πλέον, οι λειτουργίες αυτές πρέπει υποχρεωτικά να τελούνται επί του αλταρίου και παρεκκλησίου του Αγίου Αντωνίου της Πάδοβας, που ευρίσκονται μέσα σ' αυτόν τον καθεδρικό ναό, ανιδρυμένα και εξωραϊσμένα με δαπάνες του ειρημένου κ. Γάσπαρου· ακόμη, από δω και στα εξής, ο ευεργετούμενος αναλαμβάνει την υποχρέωση να ψάλλει λειτουργία με συμπαραστάση και άλλων ιερέων και κληρικών, προσκαλουμένων κατά την ημέρα της εορτής του ανωτέρω Αγίου. Διατηρούντος την επιφύλαξη να κατονομάσει τον κληρικό που πρώτος

θα ενεργηθῆι με τα ειρημένα κτήματα και θα πραγματοποιήσῃ τη θεάρεστη επιθυμία του κ. Γάσπαρου με τη συναίνεση του σεβασμιωτάτου δον Ιωσήφ Γκουάρκο, σημερινού επισκόπου Σύρου, διατάσσει επιπρόσθετα, οποτεδήποτε, από εδώ και εις το εξής, ο ενεργετούμενος κληρικός ήθελε παραλείψει την τήρηση των ανωτέρω παραγγελομένων, να αποκλείεται (του ενεργητήματος) από τον σεβασμιώτατο. Διορίζει λοιπόν και δια του παρόντος κατονομάζει ο ειρημένος κ. Γάσπαρος ως πρώτον ενεργετούμενο σ' αυτήν την καπελλανία τον αιδεσιμώτατο δον Τζιοβάνι Ντουνάβη Δαλλέζιο, παρέχοντάς του προσέτι το δικαίωμα να ορίσει, για μία φορά, τον κατάλληλο, κατά τη γνώμη του, κληρικό που θα τον διαδεχθῆι μετά το θάνατό του, και μετά το θάνατο του τελευταίου παραχωρείται για πάντοτε και στο διηνεκές το δικαίωμα αυτό στην Αποστολική Καγ-

κελλαρία ή στην ... (δυσανάγνωστο) για τη νόμιμη αναπλήρωση με κάποιον άλλο. Εις πίστωση των ανωτέρω παρακλήθηκα εγώ ο υπογράφων καντζιλιέρης να προέλθω στην κατάρτιση της παρούσης και να την καταχωρίσω στα επισκοπικά βιβλία, πράγμα που έκανα ενώπιον των υπογραφόντων μαρτύρων και του επίσης δια χειρός του συνυπογράφοντος κ. Γάσπαρου.

— Γάσπαρισ Κοντόσταυλος, βεβεόνο τα άνοθεγ

— Ιωάννης Αντώνιος ντε Καμίλλης, καντζιλιέρης Ναξίας και αποστολικός βικάριος Μήλου υπογράφω

— Εγώ Νικολός Γραμματικός παρακληθείς υπογράφω τα ανωτέρω

— Διμίτρις πολιμίσ μαρτυρό ος άνοθεν

Ιωάννης Ξατάκης

Καντζιλιέρης της Επισκοπής

Σημ. Η υπογραφή του τελευταίου μάρτυρα στα Ελληνικά.

κυκλαδικά θέματα

ΧΡΟΝΟΣ Β'
ΤΕΥΧΟΣ 8

γράμματα • ιστορία • πολιτική • επίκαιρα

της του για τη Σύρα και την ιστορία της, αλλά και το μέγεθος της προσφοράς του στην ιστορική επιστήμη. Όσο κι αν συμερίζομαι — γιατί αυτή, δυστυχώς, είναι η αλήθεια — τη θλιβερή διαπίστωσή του, πως οι Συριοί που ενδιαφέρονται για την ιστορία και την πνευματική παράδοση του τόπου τους απόμειναν λίγοι, δεν παύω να αισιοδοξώ και να προσβλέπω μ' εμπιστοσύνη στη νέα γενιά. Προς αυτή την κατεύθυνση πρέπει να στραφούν, χωρίς πολιτικές επιρροές και σκοπιμότητες όσοι κρατούν στα χέρια τους το μέλλον του τόπου μας, εγκαταλείποντας κάθε σπατάλη χρόνου και χρήματος γι' α-

νώφελα και αντιπνευματικά σχέδια-σματα.

Η Σύρα έχει έναν πνευματικό οδηγό της του αναστήματος του Ανδρέα Δράκκη. Διαθέτει μια πλούσια πνευματική παράδοση. Δεν είναι δύσκολο λοιπόν, να ξαναπάρει τη θέση που κατείχε, με λαμπρούς εκπροσώπους, στα Νεοελληνικά Γράμματα. Το τόσο σημαντικό και άξιο έργο του λαμπρού ιστορικού μας άς το γνωρίσουν, ας το μελετήσουν κι ας το εγκολπωθούν όσοι ενδιαφέρονται για την πνευματική ανάπτυξη και πρόοδο της Σύρου, που πρέπει σύντομα να ξαναγίνει κυψέλη πνευματικής δημιουργίας.

Σίμος Μιλτ. Συμεωνίδης
ΑΝΤΑΡΣΙΑ ΙΕΡΕΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΙΜΝΙΟΥ ΤΗΣ ΣΙΦΝΟΥ
ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ (1684)

Στα αρχεία της Propaganda Fide Sacra του Βατικανού, υπάρχει μια πολύ ενδιαφέρουσα αλληλογραφία, που αναφέρεται σε σπουδαιότατα γεγονότα, τα οποία έλαβαν χώρα στη Σίφνο κατά το 1684 μεταξύ ορθοδόξου ποιμνίου και του αρχιεπισκόπου του. Η αφορμή προϋπήρχε από της εποχής του αρχιεπισκόπου Τιμοθέου (5 Ιουνίου 1674 - Ιανουαρίου 1678), ο οποίος είχε βρεθεί σε δύσκολη οικονομική θέση και δεν μπορούσε να πληρώσει τις πατριαρχικές φορολογίες. Ο διάδοχός του Φιλάρετος (προ Μαΐου 1678 - τέλη 1685), προκειμένου να πληρώσει το χρέος, επιβάρυνε ιδιαίτερα το ποίμνιο, το οποίο, με επικεφαλής 25 εφημερίους, 2 επιτρόπους και 7 προκρίτους του Κοι-

νού, αποφάσισαν να αντιδράσουν δυναμικά. Εν όψη δε του νέου βενετουρκικού πολέμου και του κατάπλου του βενετικού στόλου στα νησιά, ήλθαν σε συνεννόηση με τον καθολικό επίσκοπο Μήλου Ιωάννη Αντώνιο Καμίλλη και του ζήτησαν να αναλάβει τη διοίκησή τους, αλλά «κατά το ρητό» τους, δηλαδή κατά το ορθόδοξο δόγμα τους. Με τον τρόπο αυτό ήθελαν να εκβιάσουν τα πράγματα, ώστε να γλυτώσουν τις οικονομικές υποχρεώσεις τους και να περιορίσουν τις αυθαιρέτες και πρόσθετες φορολογίες με τις οποίες τους επιβάρυνε ο αρχιεπίσκοπος.

Μετά τη συνεννόηση με τον Καμίλλη, του έστειλαν τη δημοσιευόμενη ε-

δώ επιστολή, ζητώντας του «να ήμεστεν κάτω εις την υπόταξίν του».

Ο Καμίλλης θεώρησε ότι ήταν μεγάλη ευκαιρία να εκλατινισθούν σιγά-σιγά οι ορθόδοξοι αυτοί «αποστάτες» της Σίφνου, τους οποίους ανεβίβαζε σε 3.000 περίπου ψυχές, και άρχισε να βομβαρδίζει κυριολεκτικά με επιστολές το Βατικανό, ζητώντας να παρέμβει στο Βενετό Ναύαρχο για να εμποδίσει τον ορθόδοξο αρχιεπίσκοπο να τιμωρήσει ιερείς και ποιμνιο με αφορισμούς και άλλες εκκλησιαστικές ποινές για την ενέργειά τους, ώστε ανενόχλητα να τεθούν υπό τη διοίκησή του.

Αντίγραφο της ανωτέρω επιστολής των Σιφνίων έστειλε στο Βατικανό, καθώς και αντίγραφο της επίσημης νοταριακής συμφωνίας που έκανε μαζί τους τον Σεπτέμβριο του ίδιου χρόνου με τον τίτλο «Τόμος απαρασάλευτος εις τους αιώνας γενόμενος ανάμεσον εις τον πανιερώτατον μονσινιόρ Ιωάννην Αντωνίου Καμίλλη και τους αιδεσίμους ιερείς της Σίφνου». (Όλα αυτά τα έγγραφα θα δημοσιεύσω προσεχώς σε ειδική μελέτη μου). Εν πάση περιπτώσει η Ρώμη δεν έλαβε θέση επί του ζητήματος, μια και οι ορθόδοξοι δεν δήλωσαν άμεση προσχώρηση στον καθολικισμό και αφού ο βικάριος Σίφνου Francesco Lorendano την ενήμερωσε ότι οι ενέργειες των ορθοδόξων δεν απέβλεπαν παρά μόνο στον εκβιασμό του αρχιεπισκόπου τους και δεν είχαν πρόθεση να ασπασθούν το καθολικό δόγμα.

Το δημοσιευόμενο ευθύς αμέσως έγγραφο βρίσκεται στο Αρχείο της Propaganda, στην κατηγορία SC. ARCIP. Φακ. Νο 5, φ. 22 RV, όπου και άλλα σχετικά έγγραφα.

«Έκλαμπρώτατε, αιδεσιμώτατε και λογιώτατε άγιε δεσπότη κύριε Ιωάννη

άντωνιε, μύλου και κιμούλου, επίσκοπε και σίφνου πρόεδρε, την πανιερώτητά σου προσκινούμεν έμοις οι ύπογεγραμμένοι ιερείς της Σίφνου:

Θορώντας έμεις τόν πατρικόν πόθον του μακαριωτάτου και πολλυχρονεμένου πάπα της πρεσβυτέρας Ρώμης, όπου έπροσύβαλεν και ανάγκασεν Βασιλείς και την Γαληνωτάτην αυθεντίαν των Βενετών να σικώσουν πόλεμον του κοινοϋ έχθρου των χριστιανών, διά να έλευθερώση τώ Γένος και την εκκλησίαν μας από τόσων χρονών τυραννικήν σκλαβίαν, έγκαρδιωθήκαμεν εις την αγάπην της μακαριωότηός του και γεμάτοι από εύλαβιτικήν προσκίνησιν επιθυμίσαμεν να ήμεστεν από κάτω εις την υπόταξίν του. και μάλιστα μήν ήμπορώντας πλιά να υποφέρωμεν τὰ άβάστακτα βάρητα και άστοτον κυβέρνησιν, όπου μάς κάμνουν οι έδικοί μας επίσκοποι, οι ρωμέοι, οι όποιοι μόνον εις τὸ συμφέροντος στοχάζονται και ποσώς διά την σωτηρίαν των ψυχών μας δέν έγνιάζονται. "Οθεν, κατέχοντας έμεις και γνωρίζοντας από χρόνους την άρετήν και καλοκαγαθίαν της πανιερώτης σου και την πράξιν σου εις τὰ πάντα του ρίτου μας, σε παρακαλούμεν και διαλέγομέν σε διά ποιμένα μας και παρραδιδόμεστεν από κάτω εις την οδηγίαν σου να μάς κυβερνάς κατά τὸ ρήτο μας και κατά ταίς καλάις τάξαις της Έκκλησίας μας, τάζοντάς σου και τάζοντας όμοίως με όρκον μας του άνωθεν μακαριωτάτου να μήν εύγομεν και να μήν σαλέψομεν ποτε από τούτην την απόφασιν και ύπόσχεσιν όπου κάμνομεν, και θέλομεν παρακαλέσει τόν ύψηλώτατον και έξοχότατον άφέντην Καπητάν Γενεράλε να βεβαιώση με ύψηλώτατόν του επιχήριμα την γνώμην μας, έλπίζοντας να μήν λίψη έπειδή και ήμεστε από έλεημοσύνην Θεού τώρα από κάτω από την αυθεντίαν της Ρεπούμη

πλικας, νὰ μᾶς μετρήση καὶ ἐμᾶς καὶ νὰ μᾶς καταστήσῃ σὰν τοὺς ρωμαίους ὁποῦ εἶναι τὴν σήμερον εἰς τὴν Τήνο καὶ ἄλλοτες ἦτον εἰς τὴν Κρήτην, διὰ νὰ ἐχωμεν μεγαλύτερην κράτιξην νὰ παρακαλοῦμεν τοῦ Θεοῦ νὰ δίδει νίκην τοῦ ἄνωθεν ὑψηλωτάτου καὶ μακροήμερουσιν τῆς πανιερωτήσου, τῆς ὁποίας τὴν ἀξία δεξιὰ εὐλαβῶς ἀσπαζώμεσταν.
Σίφνος, ἰουλίου: 29:1684.

προτοπαπας σίφνου
χορεπίσκοπος σίφνου
παπα ἀρσένιος
προτέκδικος σίφνου
ἱερομνύμων σίφνου
παπα Ἰω(άννης) τρουλίδης
παπα ἱερώνυμος ρούσος
παπα νηκολὸς ρούσος
παπα νηκολὸς κιμινῆς
παπα Γεώργης ἀλημπερτής
παπα ἀντόνης ζαμπέλης
παπα ζανῆς τρουλίδης
παπα νηκόλας Καζᾶς
παπα νηκολὸς μπουτέρος

παπα Ἰω(άννης) Τραντάφυλος
παπα ἀντώνης κρητικὸς
παπα ἀποστόλης Γοζαδίνος
παπα Ἰω(άννης) νταμισίνας
παπα Ἰω(άννης) Κάζας
παπα ἀποστόλις σιργουζῆ
παπα Ἰω(άννης) κατζαριδῆς
παπα ἀντώνης Θωμᾶς
ἀρχιμανδρίτης νεκτάριος
παπα Γιανούλης ζαμπέλης
παπα Θεοφάνης ντουλφίς
ἀντώνιος πρακτικὸς καὶ ἐπίτροπος
ἀντώνιος παπα λούκα καὶ ἐπίτροπος
ἀπόστολος ρούσος
Γεώργης μουσελίμης
μπατῆς Γοζαδίνος
ἀπόστολος ζαμπέλη
νηκόλας ράφος
Ἰω(άννης) Παργινὸς
ἀναγνώστης Κιμῆνης

Γεώργιος ἀναγνώστης Τουλάκης νοδάρος καὶ καντζυλιέρης τῆς Σίφνου παρακληθεῖς ἔγραψα».

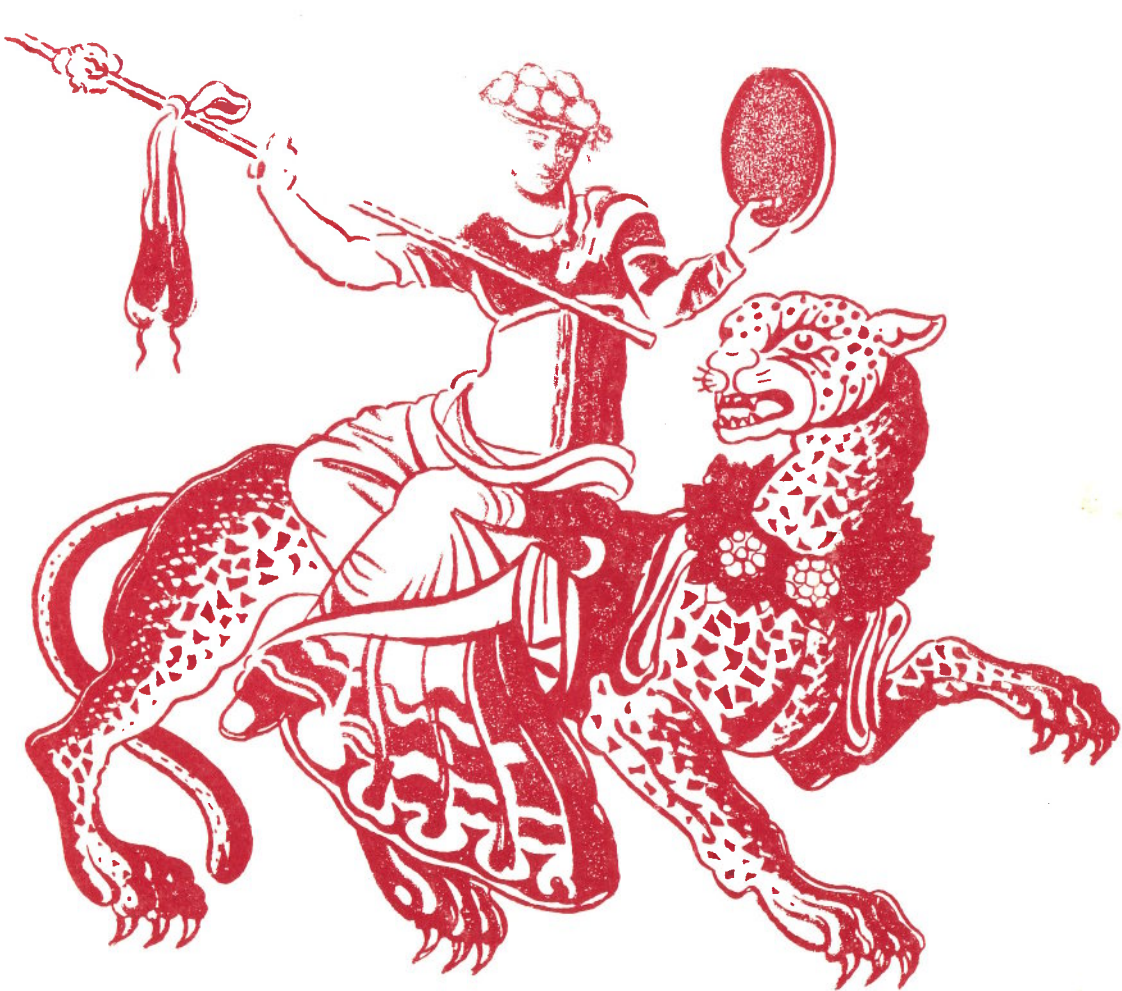

Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος (Φυτειὰ) Σίφνου. Σχέδιο Φιλίου Τριανταφύλλου.

κυκλαδικά θέματα

ΧΡΟΝΟΣ Γ'
ΤΕΥΧΟΣ 13

Γράμματα • Ιστορία • Λαογραφία • Πολιτική • Επίκαιρα

Ο Διόνυσος πάνω σε πάνθηρα κρατώντας θύρσο στο δεξι και κύμβαλο στο αριστερό χέρι.
Αντίγραφο ψηφιδωτού από το σπίτι των προσωπειών της Δήλου (2ος π.Χ. αι.).

Σίμος Μιλτ. Συμεωνίδης

ΑΠΟ ΤΟ ΝΙΚΟΛΟ ΚΟΝΤΟΣΤΑΥΛΟ (1662)* ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑ ΚΑΘΟΛΙΚΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΣΥΡΟΥ ΚΑΙ ΣΥΣΤΑΣΗ ΚΛΗΡΟΔΟΤΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗ ΣΙΦΝΟ

Το δημοσιεύσιμο κατωτέρω έγγραφο βρίσκεται στο Βατικανό, Αρχεία Προπαγάνδας⁽¹⁾, και έχει γραφεί από τον εγκατεστημένο στη Βενετία Αντρώτη έμπορο Νικολό Κοντόσταυλο (για τους Κοντόσταυλους έχω δώσει μερικές πληροφορίες από την ίδια αυτή θέση, βλ. «Κυκλαδικά Θέματα», τεύχος 6, 1985). Πρόκειται για επιστολή που απήχθη ο Νικολός προς την Αγία Προπαγάνδα. Μ' αυτήν καταγγέλλεται ο καθολικός επίσκοπος Σύρου για βρώμικο πόλεμο εναντίον της οικογενείας Κοντόσταυλων, εξαιτίας μάλιστα του οποίου ο ίδιος φυλακίστηκε στη Βενετία επί 50 ημέρες μέχρι να αποδειχθεί η αθωότητά του, ανηρπάγησαν από τη βενετική αρμάδα και κουρσάρους έμφορτα πλοία τους στο λιμάνι της Σύρου κ.ά.

Στο δεύτερο σκέλος της επιστολής περιέχεται η επιθυμία του συντάκτη και του αδελφού του Μιχελέτου συστάσεως στη Σίφνο ειδικού κληροδοτήματος για τη συντήρηση Σχολείου και διδασκάλου. Για το δεύτερο αυτό θέμα υπάρχει πλήθος αρχειακών πληροφοριών που φανερώνουν την έντονη επίδοση των Σιφνίων της εποχής εκείνης στην ανάπτυξη των Γραμμάτων και της Παιδείας γενικότερα με τη συντήρηση μάλιστα διδασκάλων πανεπιστημιακής, ας πούμε μορφώσεως. Το κληροδοτήμα των Κον-

τόσταυλων (ο Μιχελέτος ήταν εγκατεστημένος στη Σίφνο) απέβλεπε ακριβώς στην παραμονή του διδασκάλου Γεωργίου Πέρη, αποφοίτου του Κολλεγίου Urbano της Ρώμης, στο Σχολείο της Σίφνου.

Το κείμενο του εγγράφου, που μετέφρασα από τα ιταλικά, έχει ως εξής:

«Σεβασμιώτατοι,

Είναι βέβαια πολύ γνωστό στις σεβασμιότητές σας ότι εγώ και ολόκληρη η οικογένειά μου στην Άνδρο υπάρχουμε πάντοτε αφοσιωμένοι καθολικοί και πλήρεις ευλαβείας προς την αγία αποστολική έδρα, υποδεχόμενοι φιλόξενα όχι μόνον τους ιεραποστόλους, αλλά και όλους τους άλλους κληρικούς που τύχαινε να μεταβούν εκεί.

Από μικρού όμως χρόνου διώκεται ολόκληρη η οικογένειά μου από τον σεβασμιώτατο επίσκοπο Σύρας Γκουάρκι, ο οποίος όχι μόνο παροτρύνει τους Τούρκους να μας αφαιρέσουν τις περιουσίες μας ακόμη και την ελευθερία μας, αλλά και προ τίνος φρόντισε με κάθε τρόπο να μας αποστερήσει μερικών εμπορικών πλοίων φορτωμένων με εμπορεύματα τα οποία λόγω κακοκαιρίας είχαν καταφύγει στη Σύρα, ισχυριζόμενος ψευδώς (στους καπεταναίους) μερικών πλοίων της αρμάδας ότι όλο το εμπόρευμα ήταν για λογαριασμό των Τούρκων, καθώς και (στους καπεταναίους) κάποιων μεπεργαντινιών ότι περιείχαν εφόδια των Τούρκων, με αποτέλεσμα να τα λεηλατήσουν. Εκείνα τα εμπορεύματα που ανηρπάγησαν από τα πολεμικά πλοία, με πολλές δυσχέρειες

* Για τους εμπόρους Αφούς Κοντόσταυλους από την Άνδρο, βλ. και: Σίμου Μιλτ. Συμεωνίδη, «Οι Κοντόσταυλοι της Άνδρου» στα «Κυκλαδικά Θέματα» τεύχ. 6, σελ. 346.
1. Φακ. SOCG. 272, σελ. 88^R - 89^R.

και πολλές δοκιμασίες ανεγνωρίστησαν από τους εκλαμπροτάτους αντιπροσβήτους ότι ήταν δικά μας και επεστράφησαν· εκείνα όμως που τα επήραν τα μπεργαντίνια στάθηκε αδύνατο να τα ξαναπάρουμε.

Δεν ικανοποιήθηκε με όλα αυτά (α επισκοπος Γουάρκι) γι' αυτό προσπαθεί συνεχώς με συκοφαντίες σ' εκείνους που έχουν στα χέρια τους την πρόσκαιρη δύναμη να τους στρέφει εναντίον του αδελφού μου κ. Μιχελέττου, διαβάλλοντάς τον στους Τούρκους· το σπουδαιότερο όμως που έκανε, χωρίς να φοβηθεί το Θεό και χωρίς έλεος, είναι ότι κατεσκεύασε μίαν επιστολήν εναντίον μου, του ανωτέρω αδελφού μου και του κ. Πέτρου Ρόζα. Με αυτήν γνωστοποιούσε ότι ο αδελφός μου ενημέρωνε τους Τούρκους για τις κινήσεις της βενετικής αρμάδας και κατηγγεϊλε πως, όντας ο Πέτρος Ρόζας στο Τσιρίγο, Ξεσήκωσε τα σχέδια και τις δυνάμεις της ειρηνένης αρμάδας, καθώς επίσης πως εγώ έγραφα από τη Βενετία στον αδελφό μου ανάλογες πληροφορίες και στη συνέχεια την έστειλε στα χέρια των εκλαμπροτάτων Επιτηρητών του Κράτους, οι οποίοι με συνέλαβαν αμέσως και με φυλάκισαν σε σκοτεινή φυλακή επί 50 ημέρες, από όπου ο Μεγαλοδύναμος και η αθωότητά μου βοήθησαν να ελευθερωθώ από εκείνην την κόλαση.

Αντιλαμβάνονται οι σεβασμιότητές σας σε ποια κατάσταση με έφερε αυτός ο έξοχος κληρικός!

Δεν ανέφερα αμέσως τα ανωτέρω στις σεβασμιότητές σας γιατί δεν μπορούσα ποτέ να πιστέψω ότι ήταν δυνατόν να υπάρχει άνθρωπος άξιος να κάνει τέτοια μεγάλη αδικία, αν δεν έλεγε εδώ στη Βενετία δημοσίως ότι αυτός ήταν ο δράστης και αν δεν ελάμβανα γράμματα από τον αδελφό μου και τον Πέτρο Ρόζα με πολλές αποδείξεις που είχαν, καθώς και ο ίδιος αυτός επισκοπος άφισε να εννοηθεί, εδώ στην Αγορά της Βενετίας, ότι ήθελε να με κατα-

στρέψει, γεγονότα που με κάνουν να πιστεύω ότι αυτός είναι (ο δίκτης μας)· γι' αυτό έρχομαι με την παρούσα να προσκυνήσω εδαφιαίως και να παρακαλέσω τις σεβασμιότητές σας να δώσουν τις ενδεδειγμένες λύσεις σε μια τέτοια μεγάλη αναταραχή που ζητά να επιφέρει επιδιώκοντας να αποδώσει δεν γνωρίζω ποιες επιστολές ότι έχουν γραφεί από τον αδελφό μου, ένας Θεός γνωρίζει με ποιο σκοπό, όπως έχω σίγουρες πληροφορίες γι' αυτό και ομιλώ έτσι ανοιχτά και πρέπει να εξετάσουν οι σεβασμιότητές σας την επιστροφή του (του επισκόπου Σύρας) σ' εκείνα τα μέρη και τους εκεί πτωχούς ανθρώπους οι οποίοι θα τον ξαναδοούν άλλη μια φορά να επιστρέφει και θα αναγκασθούν να γίνουν σχισματικοί αν δεν πειθαρχήσουν στις μεγάλες τυραννίες του και, αν οι σεβασμιότητές σας πιστεύουν ότι γράφω από πάθος, ας στείλουν κάποιον να συγκεντρώσει πληροφορίες επί τόπου και τότε θα διαπιστώσουν την κοινωνική υπόληψη και το ποιόν του σεβασμιωτάτου Γκουάρκι.

Αναφέρω στις σεβασμιότητές σας ότι ο αδελφός μου κ. Μιχελέττος επιθυμεί, όπως και εγώ, να συστήσει στο νησί της Σίφνου ένα κληροδότημα, κεφαλαίου 100 ρεαλιών, εκ του τόκου των οποίων είναι δυνατόν να καλύπτονται τα έξοδα ενός ιερέως με την υποχρέωση να κάνει τέσσερις λειτουργίες εβδομαδιαίως και να διδάσκει τα γράμματα· δεν γνωρίζει όμως πού να τοποθετήσει ασφαλώς το κεφάλαιο αυτό για να μην χαθεί ποτέ. Γι' αυτό αναφέρω στις σεβασμιότητές σας εάν επιθυμούν και εγκρίνουν να τοποθετηθεί το ποσόν αυτό στους πατέρες του San Giorgio Maggiore εδώ στη Βενετία προς 10 τοις εκατόν ετησίως, μια και ο αδελφός μου έχει την πρόθεση να το αφήσει στην Κοινότητα της Σίφνου προς 10 τοις εκατόν, πράγμα που ήδη ξεκίνησε· αλλά επειδή δεν νομίζω ότι θα είναι ασφαλή σ' εκείνη την Κοινότητα, που αποτελείται από ανθρώπους ελληνικού δόγματος, επιθυμώ

να ευρίσκεται το ποσόν αυτό στη Δύση και εφ' όσον οι σεβασμιότητές σας θεωρούν καλύτερα και για μεγαλύτερη ασφάλεια, να δεήσει να δεχθεί η ίδια Αγία Προπαγάνδα να αναλάβει το κεφάλαιο αυτό για να πληρώνει κάθε χρόνο έναν εφημέριο, εκλεγόμενον από εμάς, και να είναι κυρία να διαχειρίζεται τα πάντα.

Παρακαλώντας σας να διατάξετε

(γρήγορη) απάντηση την οποία αναμένω ανυπόμονα, προκειμένου να γίνουν πραγματικότητα τα ανωτέρω.

Ταπεινότητα κατασπάζομαι τις πορφύρες σας,

Των υμετέρων σεβασμιοτήτων ταπεινός υπηρέτης

Νικολό Κοντόσταυλο

Βενετία 22 Φεβρουαρίου 1662.

κυκλαδικά θέματα

ΧΡΟΝΟΣ Γ'
ΤΕΥΧΟΣ 15

— Γράμματα • Ιστορία • Λαογραφία • Πολιτική • Επίκαιρα —

Σύρος, Ερμούπολη. Η συνοικία του Αγίου Νικολάου όπως φαίνεται από τη θάλασσα.
(Σχέδιο του αρχιτέκτονα Αλέξανδρου Νικ. Λοΐζου)

Σίμος Μ. Συμεωνίδης

ΣΧΟΛΕΙΟ ΣΤΗ ΣΕΡΙΦΟ ΤΟΝ 17ο ΑΙ.

Οι πληροφορίες για την Παιδεία στη Σέριφο κατά τους χρόνους της δουλείας είναι ιδιαίτερα φτωχές. Σε εκθέσεις μάλιστα περιηγητών και μισσιοναρίων, το όμορφο αυτό κυκλαδίτικο νησί παρουσιάζεται με μελανά χρώματα, οι δε κάτοικοί του ως αμαθέστατοι. Στην έκθεση λ.χ. του αποστολικού επισκέπτη Luigi Guarchi επισκόπου Σαντορίνης, σημειώνεται: «*Στη νήσο Σέριφο, όπου δεν υπάρχει κανένα ενδιαφέρον, ούτε κάτοικοι του καθολικού δόγματος που να έχουν ανάγκη από την παρουσία κληρικού, ο σεβασμ. αποστολικός επισκέπτης έμεινε μόνο μισήν ημέρα και ακολούθως επέρασε στη Σίφνο, στις 15 Ιουλίου 1723...*»⁽¹⁾ Οικογένειες που ήθελαν να σπουδάσουν τα παιδιά τους τα έστελναν στη Σχολή του Αγίου Τάφου της γειτονικής Σίφνου ή σε άλλα σχολεία του Ελληνισμού.

Ως πρώτο σχολείο της Σεριφου φέρεται εκείνο που ιδρύθηκε το 1816 με διδάσκαλο τον Λουκά Θεοδ. Λιβανό ή Λιβάνιο, Σεριφιο που είχε σπουδάσει στο Ιάσιο.⁽²⁾ Για τους προηγούμενους αιώνες δεν υπάρχει καμιά σχετική πληροφορία. Έτσι, όταν κατά τις έρευνές μου στο Βατικανό (Αρχεία Προπαγάνδας), ανέκαλυψα ότι πολύ παλαιότερα, κατά το δεύτερο μισό του 17ου αι., είχε λειτουργήσει εκεί σχολείο με εξάιρετο μάλιστα διδάσκαλο, ένοιωσα ιδιαίτερη ικανοποίηση. Και μολονότι οι εργασίες του σχολείου εκείνου διήρκεσαν μόλις τρία χρόνια, θεωρώ ότι το γεγονός είναι ι-

διαίτερα σημαντικό για την ιστορία της Παιδείας της μικρής Σεριφου. Τα σχετικά στοιχεία έχουν ως εξής:

1. Στις επίμονες εκκλήσεις του καθολικού επισκόπου της Μήλου Αντωνίου Σέρρα για ενίσχυσή του με κληρικόν, η Αγία Προπαγάνδα αποφάσισε να τοποθετήσει στη Μήλο τον Γεώργιο Πέρη, από τη Σύρα, που τότε είχε τελειώσει τις σπουδές του στη Ρώμη (1655). Ο Πέρης έφτασε στη Μήλο τον Ιανουάριο του 1656 και, μεταξύ των άλλων, ανέλαβε και διδάσκαλος του σχολείου που είχε ιδρύσει εκεί ο επίσκοπος Σέρρα. Μετά από προστριβές του με τον τελευταίο και αφού έληξεν η πεντάχρονη υποχρεωτική θητεία του στη Μήλο, ο Πέρης εγκρίση του Βατικανού, εγκатаστάθηκε το 1660 στη Σίφνο, όπου άνοιξε δικό του σχολείο με πολυάριθμους μαθητές.⁽³⁾ Στη Σίφνο έδιδάξε επί τέσσερα χρόνια, απέκτησε την εμπιστοσύνη και την αγάπη του λαού στο πρόσωπο και το σπουδαίο έργο του, καθώς και την έντονη υποστήριξη του ορθοδόξου αρχιεπισκόπου Σίφνου Αθανασίου Μαρμαρά. Έχασε όμως, ύστερα από καταγγελίες του Σέρρα, την εμπιστοσύνη της Ρώμης και το Βατικανό διέταξε την αναχώρησή του από την εκκλησιαστική περιφέρεια της Λατινικής Επισκοπής των τριών νησιών Σίφνου, Κέας και Θερμιών. Ο αρχιεπίσκοπος Σίφνου Αθανάσιος βοήθησε τότε τον Πέρη και μια και η Σέριφος ήταν νησί της αρχιεπισκοπικής δικαιοδοσίας του (χωρίς μάλιστα εξάρτηση α-

1. SCPF/CONGREG. PARTICOL., Vol. 66, φ. 277.^R

2. «Λόγιος Ερμής», 1817, σ. 223, Παρανίκας «Σχεδιάσμα», 1867, σ. 173, Ευαγγελίδης «Σέριφος», 1909, σ. 140.

3. Σ.Μ. Συμεωνίδη «Ιστορικά έγγραφα Μήλου (1628—1685) από τα Αρχεία του Βατικανού», στα «Μηλιακά», τομ. Β' (1985), σσ. 119—124 (και σε ανάπτυπο).

πό το Βατικανό, αφού όλοι οι κάτοικοι του νησιού ήταν ορθόδοξοι), πρότεινε στους Σερίφιους δημογέροντες να τον μετακαλέσουν ως διδάσκαλο εκεί.⁽⁴⁾

2. Έτσι οι Σερίφιοι του έστειλαν την επόμενη πρόσκληση:

«Αντίγραφο από τα ελληνικά στα ιταλικά.

Σέριφος, 1664 Μαΐου 7,

Σύμφωνα με την επιθυμία που έχουμε, εμείς οι υπογεγραμμένοι, για την εκπαίδευση των παιδιών μας, τόσο στα γράμματα, όσο και στη χριστιανική διδασκαλία, και τις άριστες πληροφορίες μας για την αξιοπρέπεια και την εντιμότητα της αιδεσιμότητός σας, αποφασίσαμε όλοι ως ένας άνθρωπος να σας αποστείλουμε την παρούσα με την οποία σας παρακαλούμε θερμά να αναλάβετε το υψηλό αυτό έργο, τόσο για χάρη του Θεού, όσο και των ψυχών μας, ερχόμενος εδώ στο νησί μας για να διδάξετε τα παιδιά μας, όπως ακριβώς εδιδάξατε και εκείνα της Σίφνου. Επειδή δε κάθε εργασία πρέπει να ανταμείβεται, υποσχόμαστε στο όνομα της θρησκείας μας να σας πληρώνουμε για κάθε μαθητή ένα ρεάλι και έξι πινάκια σιτάρι το χρόνο. Για επιβεβαίωση των ανωτέρω υπογράψουμε ιδιοχειρως, και για λογαριασμό σκείνων που δεν γνωρίζουν γράμματα υπογράφω εγώ Μενέγος Γρυπάρης, καντζηλιέρης της Κοινότητάς.

ο οικονόμος
ο σακελλάριος
παπα Φίλιππος
παπα Ζουάνες Λιβανός
παπα Θεωδωρής
Αναγνώστης Ρώτας
Μενέγος Γρυπάρης
Γεώργιος Γαϊτάνης
Γεώργιος Μαγουλάς
Ζουάνες Μαγουλάς
Δημήτρης Ρώτας
Ανδρέας Παραξένος

4. Τα αναφερόμενα εδώ για τον Πέρη είναι μικρή περιλήψη από το έργο μου για την Παϊδεία στη Σίφνο που ετοιμάζω για έκδοση.

Ζουάνες Πριβάς (;)

Παναγιώτης Λιβανός

Διάκος Σερμαρτίν πρωτονοτάριος
Σίφνου μετέφρασα.

Εμείς Αθανάσιος Μαρμαράς αρχιεπίσκοπος Σίφνου, Σέρφου, Νίου, Μυκόνου, Αστυπалаίας, Αμοργού, Ανάφης, Φολεγάνδρου, Σικίνου πιστοποιούμε ότι ο ανωτέρω υπογράφων Σερμαρτίν είναι ο έχων το δικαίωμα να συντάσσει πράξεις και αντίγραφα και να τα υπογράφει, πράγμα για το οποίο παρέχουμε πλήρη διαβεβαίωση.

+ ο Σίφνου Αθανάσιος». ⁽⁵⁾

3. Έτσι ο Πέρης, στα μισά του 1664, εγκαταστάθηκε στη Σέριφο και άρχισε να διδάσκει τους νέους. Σε ποιον χώρο στεγάσθηκε το σχολείο δεν είναι γνωστό. Οι μαθητές όμως προχωρούσαν ικανοποιητικά στα μαθήματα. Σχετική πληροφορία δίνει σε αναφορά, έτους 1665, ο δον Giovanni d' Aviano, dottor di Theologia e Filosofia: ο Πέρης αναγκάσθηκε να μεταβεί «στη Σέριφο, όπου άνοιξε σχολείο και, όπως λέγεται με μεγάλη απόδοση». ⁽⁶⁾ Δεν είναι επίσης γνωστό ποια ακριβώς μαθήματα εδίδασκε ο Πέρης. Είναι όμως βέβαιο ότι ήταν διδασκαλος με πανεπιστημιακή μόρφωση της εποχής εκείνης. Έτσι, θα πρέπει να εδίδασκε, ανάλογα και με τους μαθητές, στους αρχάριους τα στοιχεία της ελληνικής γλώσσας, στους δε προχωρημένους και θέματα μέσης παιδείας.

Η διδασκαλία του Πέρη στη Σέριφο σταμάτησε τον Μάρτιο του 1667. Τότε ακριβώς είχε πληροφορηθεί ότι στη Μήλο βρισκονταν ο αποστολικός επισκόπος Sebastiani. Αμέσως επήγε στη Σίφνο και μαζί με τον αρχιεπίσκοπο Αθανάσιο επέρασαν στη Μήλο για να θέσουν υπόψη του Sebastiani το ζήτημα της άδικης δίωξης του από το Βατικανό, ώστε

5. SCPF/SC.ARCIP., Vol. 1, ^A φ. 251. ^R Η επιβεβαίωση του εγγράφου (που μετέφρασα στα ελληνικά) από τον αρχιεπίσκοπο Αθανάσιο, έγινε τον Μάρτιο του 1667 στη Μήλο, όπως γνωρίζω θετικά από άλλη πηγή.

6. SCPF/SOCG. 272, φ. 441. ^R

επιστρέφοντας στη Ρώμη ο αποστολικός επισκέπτης να εξηγήσει με λεπτομέρειες την αλήθεια.

4. Ο γραμματέας του Sebastiani σημείωσε στη σχετική έκθεση: «Ο δον Γεώργιος Πέρης από τη Σύρα, ευρισκόμενος στη Σέριφο, όπου διατηρεί σχολείο των ελληνοπαίδων, ελλείψει λατίνων, μαθαίνοντας πως ο αποστολικός επισκέπτης ήταν στη Μήλο, έσπευσε να τον συναντήσει. Εδήλωσε ότι στη Νιό κατοικούσε ένας αδελφός του ορθόδοξος, ο οποίος του παραχωρούσε μια εκκλησία αν ήθελε να πάει να μείνει εκεί. Ο σεβασμιώτατος, επειδή εγνώριζεν ότι ο Πέρης ήταν τιμωρημένος από την Αγία Προπαγάνδα, του έδωσε προφορική άδεια να πάει. Τη συγκατάθεσή του παραχώρησε ύστερα από προσωπική παράσταση του ορθοδόξου μητροπολίτη Σίφνου και άλλων υποστηρικτών του και ύστερα από συστατικές επιστολές που παρουσίασεν ο ενδιαφερόμενος. Του επέτρεψε να εγκατασταθεί στη Νιό

για τη φροντίδα των λίγων εκεί λατίνων, μέχρι να τακτοποιηθεί το ζήτημά του από τη Ρώμη».⁽⁷⁾

Έτσι έκλεισε το σχολείο της Σεριφου, η λειτουργία του οποίου κράτησε για το διάστημα από Ιούν. 1664 μέχρι Μαρτίου 1667. Στη μικρή αυτή χρονική περίοδο αρκετοί νέοι Σεριφιοί πρέπει να έμαθαν ικανοποιητικά γράμματα, αφού ο Πέρης ήταν ένας σπουδαίος διδάσκαλος της εποχής του. Το περιεχόμενο, τέλος, της πρόσκλησης που έστειλαν σ' αυτόν οι Σεριφιοί, φανερώνει ότι οι τελευταίοι εγνώριζαν πολύ καλά την αξία και τη σημασία που είχε η μόρφωση των παιδιών τους και δεν αποκλείεται να φρόντιζαν πάντοτε γι' αυτήν. Δεν είναι όμως τίποτε γνωστό μια και κανένας Σεριφιος, ούτε από τους πολλούς σημερινούς επιστήμονες, δεν έχει ασχοληθεί με την έρευνα των Πηγών.

7. SCPF/VISITE, Vol. 32, φ. 152.^{RV}

Η Σέριφος. Παλιό σχέδιο του Φώτη Κόντογλου (1924).

κυκλαδικά θέματα

ΧΡΟΝΟΣ Γ'
ΤΕΥΧΟΣ 16-17

— Γράμματα • Ιστορία • Λαογραφία • Πολιτική • Επίκαιρα —

Παναγία η Μυρτιδιώτισσα στο λιμάνι της Νάξου.
Φωτογραφία Γιάννη Μαργαρίτη - Μπαρμπούνη.

Σίμος Μ. Συμεωνίδης ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΙ ΤΖΙΑΣ ΚΑΙ ΘΕΡΜΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 17ο ΑΙΩΝΑ

1. Ο ακριβής χρόνος ανασύστασης της περιώνυμης αρχιεπισκοπής Τζίας και Θερμίων κατά την τουρκοκρατία παραμένει άγνωστος. Πρώτος αρχιεπίσκοπος της νέας αυτής περιόδου φέρεται ο *Νεκτάριος* (1622)⁽¹⁾, ο οποίος κατά Μάϊον 1624 υπέγραψε σε σιγίλλιο του πατριάρχου Κυρίλλου Λούκαρι επικυρωτικό των σταυροπηγιακών διακρίσεων της Μονής Φιλοσόφου⁽²⁾. Τον επόμενο μήνα, ίδιου έτους, προσεπικύρωσε ακριβές αντίγραφο άλλου σιγιλίου, που είχαν εκδοθεί επί πατριάρχου Πολυεύκτου, υπέρ της ίδιας Μονής⁽³⁾. Μετά την προαγωγή του (8 Ιουνίου 1630)⁽⁴⁾ σε μητροπολίτη Χαλκηδόνας, αρχιεπίσκοπος Τζίας έγινε, στις 8

Ιουλίου ίδιου έτους, ο *Δανιήλ*⁽⁵⁾. Η αρχιερατεία του κράτησε μέχρι το 1646, οπότε απεβίωσε (προ Δεκεμβρίου) με θάνατο φρικτό. Την είδηση μας δίνει ο ενωτικός κληρικός del Negroponte Σταμάτιος Καλογερόπουλος σε επιστολή του της 26 Δεκ. 1653: «Στα 1646 οι Τούρκοι εσκότωσαν δυο φραγκισκανούς μοναχούς και έναν ορθόδοξο επίσκοπο Κέας με ραβδισμούς στον κοιλιακό χώρο μέχρι που εβγήκαν έξω τα έντερα του»⁽⁶⁾.

2. Στις 5 Δεκεμβρίου 1646 το Πατριαρχείο «αντί του αποθανόντος Δανιήλ», διόρισε νέον αρχιεπίσκοπο τον *Νείλο*⁽⁷⁾, ο οποίος στις 15 Σεπτεμβρίου

1. Βασ. Α. Μυστακίδου. Επισκοπικοί Κατάλογοι, Ε.Ε.Β.Σ. Αθήναι ΙΒ (1936), σελ. 219.

2. Τάσου 'Αθ. Γριτσοπούλου. Πατριαρχικά Γράμματα υπέρ της Μονής Φιλοσόφου, Ε.Ε.Β.Σ. Αθήναι ΚΣΤ (1956), σελ. 215.

3. Γριτσοπ., Πατρ. Γραμμ., σελ. 201, όπου (σελ. 202) αναφέρεται ότι, σε άλλο αντίγραφο του ίδιου σιγιλίου, το οποίο πρέπει να έγινε την ίδια περίπου εποχή, υπογράφει τελευταίος και ο «αρχιεπίσκοπος Ντζίας και Θερμίων Αρσένιος» ιδιοχείρως. Το γεγονός, ανεπιβεβαίωτο από άλλες πηγές, είναι παράδοξο, αφού προϋποθέτει διακοπή της αρχιερατείας του Νεκταρίου. Όμως ο τελευταίος έγινε Χαλκηδόνας το 1630 από Αρχιεπίσκοπος Τζίας και Θερμίων. Εκτός αν μεταξύ 1624-1630 είχε παυθεί (οπότε μεσολάβησε ο Αρσένιος), είχαν επανέλθει και στη συνέχεια έγινε Χαλκηδόνας. Οι σκέψεις αυτές δεν έχουν ιστορικά ερείσματα και ο Αρσένιος, μέχρι να αποδειχτεί το εναντίον, δεν θεωρείται αρχιεπίσκοπος Τζίας.

4. Κ. Ν. Σάθα. Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη. Γ' (1872), σελ. 568.

5. Σάθα, ΜΒ, Γ', σ. 568.

6. SCPF/SOCG. 187, 726^R.

7. Σάθα, ΜΒ, Γ', σ. 580. Νικολάου Β. Τωμαδάκη. Ιωαννικίου Β' Οικουμενικού Πατριάρχου του από Ηρακλείας Γράμματα, Επιστολαί, Τόμοι, Υπομνήματα και άλλα υπ' αυτού υπογραφέντα έγγραφα (1624-1657), Ε.Ε.Β.Σ., Αθήναι ΜΒ' (1975-6), σελ. 78, όπου όμως φέρεται ως ημέρα εκλογής η 10η Δεκ. 1646.

1650 παραιτήθηκε του θρόνου υπέρ του Γερμανού (ανεψιού του)⁽⁸⁾. Τον Ιούνιο 1651 εξελέγη ο Γερμανός «αντί του παραιτηθέντος Νείλου»⁽⁹⁾. Τον ίδιο μήνα ο Γερμανός προσπέγραψε συνοδικό χρυσόβουλο γράμμα του οικουμενικού πατριάρχου Ιωαννίκιου Β' με το οποίο ανανεώθηκαν τα προνόμια που είχαν παραχωρηθεί, επί πατριάρχου Παρθενίου Α' του Γέροντος, στον μητροπολίτη Φιλαδελφείας Αθανάσιο Βαλεριανό⁽¹⁰⁾. Το 1653, ινδικτ. στ', εκδόθηκε σιγίλλιο του πατριάρχου Ιωαννίκιου Β', με το οποίο ανακηρύχθηκε η μονή Ταξιαρχών Σερίφου πατριαρχικό σταυροπήγιο. Το σιγίλλιο υπέγραψε και ο αρχιεπίσκοπος Τζίας και Θερμίων, το όνομα όμως του οποίου απέδωσεν ο Περ. Ζερλέντης εσφαλμένα⁽¹¹⁾, αντί δηλ. Γερμανός σε «Γεράσιμος».

3. Μετά την απομάκρυνση, από τον πατριαρχικό θρόνο του Ιωαννίκιου Β'

(31 Ιουλίου 1656) και παράλληλη έξωση του Τζίας Γερμανού, η αρχιεπισκοπή παραχωρήθηκε στον Ιωαννίκιο «προεδρικώς»⁽¹²⁾. Ο πρώην πατριάρχης κατήλθε στις Κυκλάδες και ανέλαβε την αρχιεπισκοπή Τζίας. Διέμενε όμως τον περισσότερο καιρό στη Σίφνο⁽¹³⁾, όπου είχε παραμείνει κατά την προηγούμενη απομάκρυνσή του από την Κωνσταντινούπολη επί ένα έτος και όπου είχε άνετη διαβίωση κοντά στον διάσημο μεγαλέμπορο Βασίλη Λογοθέτη και τους άλλους εμπόρους Σίφνου (Πετράκη Ρόζα, αδελφούς Κοντόσταυλους). Έλαβε ενεργό μέρος στα πράγματα της περιοχής και συνεργάστηκε με τον βενετό ναύαρχο Φραγκίσκο Μοροζίνη, που εκτιμούσε ιδιαίτερα τον πρ. Πατριάρχη⁽¹⁴⁾. Ο τελευταίος των ακολούθησε, για εμπύχωση των Ελλήνων, στην Κρήτη και στη Μάνη⁽¹⁵⁾. Απεβίωσε στη Μήλο το 1660⁽¹⁶⁾.

8. Σάθα, ΜΒ', Γ', σ. 584.

9. Σάθα, ΜΒ', Γ', σ. 585. Τωμαδάκη. Ιωαννίκιου Β'..., σελ. 78.

10. Μ. Ι. Μανούσκα. Ανέκδοτα Πατριαρχικά Γράμματα (1547-1806) προς τους εν Βενετία Μητροπολίτας Φιλαδελφείας και την Ορθόδοξον Ελληνικήν Αδελφότητα, Βενετία 1968, σελ. 6.

11. Περ. Ζερλέντη. Ιστορικοί Έρευναι περί τας εκκλησίας των νήσων της Ανατολικής Μεσογείου Θαλάσσης, εν Ερμούπολει 1922, σσ. 76-78

12. Σάθα, ΜΒ', Γ', σ. 600. Βασ. Ατέση, Επισκοπικοί Κατάλογοι της Εκκλησίας της Ελλάδος απ' αρχής μέχρι σήμερα, εν Αθήναις 1975, σ. 252 (ανατύπωση από τον «Εκκλησ. Φάρο», ΝΣΤ' και ΝΖ', 1974 και 1975).

13. Σ. Μ. Συμεωνίδη, Μοναστήρια της Σίφνου. Αθήνα 1984, σ. 12.

14. Κων. Μέρτζιου. Η Μάνη εις τα Αρχαία της Βενετίας (1611-1674). Περιοδ. «Λακωνικά Σπουδαί», εν Αθήναις 1972, τόμ. Α', σελ. 154.

15. Ν. Β. Τωμαδάκη. Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Ιωαννίκιος Β' ο από Ηρακλείας εις τας σχέσεις αυτού προς τους Φράγκους κατά τον Κρητικόν Πόλεμον (1657-1659). Η συμμετοχή του εις την εκστρατεϊαν της Μάνης. Περιοδ. «Λακωνικά Σπουδαί», Αθήναις 1975, τόμ. Β', σσ. 128-162 και του Ιδίου, Ιωσήφ Δόξας Ζακύνθιος μητροπολίτης Σεβαστείας και Έξαρχος Αρμενίας Πρόεδρος της Μητροπόλεως Παροναξίας, Ε.Ε.Β.Σ., Αθήναις ΜΒ' (1975-6), σελ. 28. — Επίσης για τις καλές σχέσεις του Ιωαννίκιου Β' με τους Φράγκους, γράφει στις 14 Σεπτ. 1659 (παλαιό) ο καθολικός επίσκοπος Νάξου Βαρθολομαίος Πόλλα προς τον ιερέα Σύρας Φραγκίσκο Βαρθαλίτη. Στην επιστολή αυτή του γνωστοποιούσε ότι είχαν ορισθεί βικάριος Κέας και Θερμίων και του συνιστούσε να μεταβεί α-

4. Στις 14 Αυγούστου 1661 νέος αρχιεπίσκοπος εξελέγη ο ιερομόναχος *Γρηγόριος*⁽¹⁷⁾, ο οποίος, υπό την ιδιότητα του πατριαρχικού εξάρχου, ανευρίσκεται, στις 5 Απριλίου 1662, να επισπράττει την ετήσια εισφορά προς το Πατριαρχείο της μονής Παναγίας Βρυσιανής Σίφνου⁽¹⁸⁾. Προ του Οκτωβρίου ιδίου έτους απώλεσε την έδρα στην οποία ανήλθεν ο *Γερμανός*. Όχι ο συνώνυμος πρώην Τζίας, γιατί ο τελευταίος, που είχε καθαιρεθεί το 1656, προκειμένου να αναλάβει την αρχιεπισκοπή ο πρώην ΚΠόλεως Ιωαννίκιος Β', αθωώθηκε με πράξη του Οικουμεν. Πατριαρχείου μόλις το 1675, *ιδ. ιγ'*, κατά Μάρτιο⁽¹⁹⁾. Σε γράμμα του του επομένου έτους 1676 σημειώνει και το επώνυμό του: «Χαλκυόπουλος»⁽²⁰⁾, ενώ ο *Γερμανός* του έτους 1662 είχε επώνυμο «Ψυχής» κατά μαρτυρία του καθολικού επισκόπου Νάξου⁽²¹⁾, ο οποίος μάλιστα μας πληροφορεί ότι ήταν Κρητικός (da Candia).

5. Ο *Γερμανός Ψυχής* συνυπέγραψε

το 1662 έγγραφο των αρχιερέων Κυκλάδων προς τον πάπα⁽²²⁾ καθώς και όμοιο της 1ης Δεκεμβρίου 1662 προς τον πρόξενο Βενετίας στη Νάξο Κρουσινό Κορονέλλο⁽²³⁾. Επίσης, το έγγραφο της 30 Οκτωβρίου 1662 προς τον Κορονέλλο για την ίδια υπόθεση (δήθεν ομολογία πίστεως των αρχιερέων Κυκλάδων προς τον πάπα) υπέγραψε ο *Γερμανός* και όχι «Γεράσιμος» που εσφαλμένα αντέγραψε το αντιγράφο του ο νοτάριος Νάξου Νικόλαος Αναπλιώτης⁽²⁴⁾. Ο *Γερμανός* υπέγραψε και στις 10 Μαΐου 1663 βεβαίωση υπέρ του βικαριού Θερμίων Φραγκίσκου Βαρθαλίτη το κείμενο της οποίας αρχίζει: «Γνωρίζοντας εμείς, *Γερμανός* αρχιεπίσκοπος Θερμίων και Κέας...»⁽²⁵⁾.

6. Το επόμενο έτος 1664, προ του μηνός Ιουλίου, ο *Γερμανός* παραιτήθηκε του θρόνου υπέρ του *Γρηγορίου*. Στις 15 ιδίου μηνός υπέγραψαν και οι δύο βεβαίωση υπέρ του βικαριού Βαρθαλίτη, ο μεν *Γρηγόριος* ως αρχιεπίσκοπος, ο δε *Γερμανός* ως πρώην

μέσως να αναλάβει καθήκοντα στην Κέα όπου «όλοι οι Πρόκριτοι είναι φίλοι μας, ιδιαίτερα δε ο Έλληνας επίσκοπος» που τότε βέβαια ήταν ο Ιωαννίκιος (βλ. SCPF/SOCCG. GRECIA 285, 11^{Rv}).

16. Συμεωνίδη, Μοναστήρια..., σ. 12.

17. Σάθα, MB, Γ', σελ. 595.

18. Σ. Μ. Συμεωνίδη. Η Κυρία Βρυσιανή, ήγουν συμβολή εις την ιστορίαν της εν Σίφνου Ιεράς Μονής του Γενεθλίου της Θεοτόκου. Αθήναι, 1966, σελ. 158.

19. Σάθα, MB, Γ', σ. 600.

20. Σ. Μ. Συμεωνίδη. Οι Αρχιεπίσκοποι Τζίας και Θερμίων *Γρηγόριος* και *Γερμανός Χαλκιοπούλος*. Εφημ. «Κυκλαδικόν Φως», Μάρτιος - Απρίλ. - Ιούνιος 1981.

21. SCPF/SOCCG 272, 346^R.

22. SCPF/SOCCG 272, 377^R.

23. SCPF/SOCCG 272, 374^R.

24. Σ. Μ. Συμεωνίδη. Οι Αρχιεπίσκοποι..., όπου με ανέκδοτα έγγραφα του Βατικανού επισημάνθηκαν τα σφάλματα. Άλλα έγγραφα και πανομοιότυπά τους (με αυτόγραφες υπογραφές των αρχιερέων) περιέχονται στη μελέτη μου «Αρχιερατικές Εναλλαγές Μήλου και Νάξου και η Ομολογία Πίστεως των αρχιερέων Κυκλάδων» που προορίζω για τον Γ' τόμο του περιοδ. «Μηλιακά».

25. Σ. Μ. Συμεωνίδη, Οι Αρχιεπίσκοποι...

Τζίας και Θερμίων. Το κείμενο αυτό αρχίζει: «Ὅπως μας παρέστησαν ο ιερός μας κλήρος και ο σεβασμιώτατος αρχιεπίσκοπος κύριος Γερμανός, προκατόχος μας που παραιτήθηκε υπέρ ημών...»⁽²⁶⁾. Ο Γρηγόριος διατελούσε αρχιεπίσκοπος Κέας και το 1670, αφού στις 15 Μαΐου του έτους αυτού «εββαίωσε δια γράμματος το εν τη νήσω Κύθνω κείμενον μονύδριον του Τιμίου Σταυρού ως μετόχιον του μοναστηρίου του Ταξιάρχου Μιχαήλ» Σερίφου⁽²⁷⁾. Στα 1672 όμως αναφέρεται ως πρώην.

7. Στις 25 Σεπτεμβρίου 1672 ως αρχιεπίσκοπος Τζίας υπογράφει έγγραφο ο *Μακάριος*. Στο έγγραφο αυτό ο Γρηγόριος αναφέρεται ως προκατόχος του⁽²⁸⁾. Τον Μακάριο για την ύπαρξη του οποίου δεν υπάρχει άλλη μαρτυρία διεδέχθη άλλος *Γρηγόριος* χωρίς να είμαι σε θέση να βεβαιώσω αν πρόκειται για τον πρώην Τζίας. Και τούτο γιατί δεν μπόρεσα να διακρίνω αν η υπογραφή του (σε γραφή μονοκονδυλιάς) που υπάρχει σε βεβαίωση υπέρ του βικαριού Θερμίων Φραγκίσκου Ρότσι, αχρονολόγητη μεν αλλά έτους 1676, όπως έχω αποδείξει⁽²⁹⁾, είναι όμοια με εκείνην του αρχιεπισκόπου Γρηγορίου της περιόδου 1664-1672. Πιστεύω ότι πρόκειται για διαφορετικό πρόσωπο.

8. Αυτή την εποχή, τέλος, κατά

Μάρτιο, 1675 εκδόθηκε από τον Πατριάρχη Παρθένιο Δ', πράξη αθώωσης του πρώην αρχιεπισκόπου Τζίας και Θερμίων Γερμανού, ο οποίος είχε απομακρυνθεί το 1656 «επί το αναλαβείν την προεδρικώς δοθείσαν αρχιεπισκοπήν τω αποβιώσαντι πατριάρχη Ιωαννικίω»⁽³⁰⁾. Πρόκειται ασφαλώς για τον Γερμανό Χαλκυδούπολο της περιόδου 1651-1656, ο οποίος φαίνεται ότι αρκέσθηκε στην αθώωσή του χωρίς να επιδιώξει επάνοδό του στον θρόνο της Κέας, αφού το επόμενο έτος 1676, Ιανουαρίου 10, εκδίδοντας «μαρτυριαν» υπέρ του βικαριού Φρ. Ρότσι, υπέγραψεν ως πρώην Τζίας και Θερμίων⁽³¹⁾. Επίσης, ως πρώην Τζίας και υπό την ιδιότητα του πατριαρχικού εξάρχου, εισέπραξε, στις 4 Μαΐου 1679, την ετήσια φορολογία του μοναστηριού της Παναγίας Βρυσιανής Σίφνου⁽³²⁾.

9. Για την επόμενη εικοσαετία (1676-1696) δεν υπάρχουν πληροφορίες για αρχιερείς της αρχιεπισκοπής Τζίας. Ίσως η αρχιερατεία του τελευταίου Γρηγορίου (1676) να διήρκεσε και άλλα χρόνια, δεν υπάρχουν όμως σχετικές ιστορικές μαρτυρίες. Είκοσι χρόνια μετά απ' αυτόν, τον Ιούνιο του 1696, επί πατριάρχου Καλλινίκου Β', ο από ιερομονάχων *Βαρθολομαίος*, αναδείχθηκε αρχιεπίσκοπος Τζίας και Θερμίων⁽³³⁾. Πρόκειται για τον τελευταίο αρχιεπίσκοπο του 17ου αι.

26. Σ. Μ. Συμεωνίδη, *Οι Αρχιεπίσκοποι...*

27. Περ. Ζερλέντη, *Ιστ. Έρευναι*, σελ. 69.

28. Μάρκου Φώσκολλου. Συμπληρώσεις εις τους ορθοδόξους επισκοπικούς καταλόγους των Κυκλάδων. Εφημ. «Καθολική», 30 Απριλίου 1974, αρ. φ. 1862.

29. Σ. Μ. Συμεωνίδη, *Οι Αρχιεπίσκοποι...*

30. Σάθα, ΜΒ, Γ', σ. 600.

31. Σ. Μ. Συμεωνίδη, *Οι Αρχιεπίσκοποι...*

32. Σ. Μ. Συμεωνίδη, *Η Κυρία Βρυσιανή*, σελ. 159.

33. Νικ. Β. Τωμαδάκη, *Μητρόπολις Εφέσου, Επαρχία Ασίας κατά την Τουρκοκρατίαν*. Ε.Ε.Β.Σ., Αθήναι ΜΓ' (1977-8), σελ. 49.

10. Ύστερα από όσα αναπτύχθηκαν ανωτέρω, ο επισκοπικός κατάλογος της αρχιεπισκοπής Τζίας και Θερμίων του 17ου αι. εμφανίζεται τελείως διάφορος όσων ομοίων έχουν δημοσιευθεί μέχρι σήμερα:

α) Νεκτάριος.....	1622 - 8 Ιουνίου 1630.
β) Δανιήλ.....	8 Ιουλ. 1630 - προ Δεκ. 1646.
γ) Νείλος.....	5 Δεκ. 1646 - 15 Σεπτ. 1650.
δ) Γερμανός Χαλκυόπουλος.....	Ιούνιος 1651 - Ιούλιος 1656.
ε) Ιωαννίκιος, προεδρικός πρ. Πατριάρχης Κ/πόλεως.....	Ιούλιος 1656 - 1660.
στ) Γρηγόριος Α'.....	14 Αυγ. 1661 - προ Οκτ. 1662.
ζ) Γερμανός Ψυχής.....	προ Οκτ. 1662 - προ Ιουλ. 1664.
η) Γρηγόριος Β' (;) ή Α'.....	προ Ιουλ. 1664 - προ Σεπτ. 1672.
θ) Μακάριος.....	25 Σεπτ. 1672 - ;
ι) Γρηγόριος Γ' (;).....	1676 - ;
ια) Βαρθολομαίος.....	Ιούνιος 1696 - 1700.

ΚΥΚΛΑΔΙΤΕΣ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ

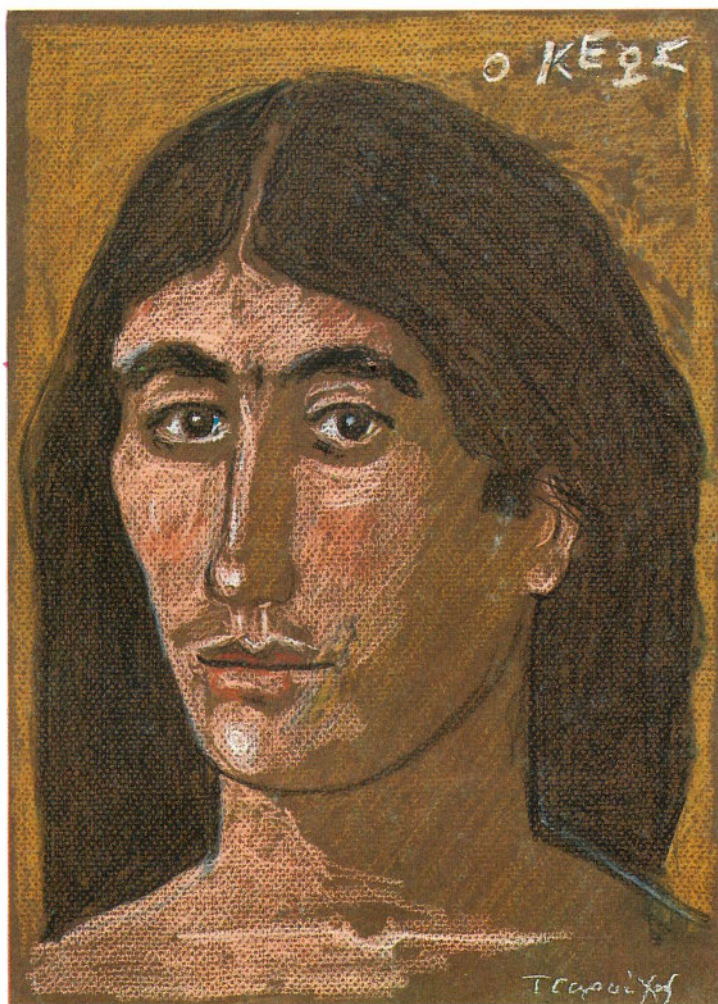

Πίνακας του εξαιρετου κυκλαδίτη ζωγράφου Αποστόλη Ν. Σαχά, που εκθέτει την καινούργια δουλειά του στον «Παρνασσό» της Αθήνας από τις 16 έως τις 31 Ιανουαρίου 1987.

κυκλαδικά θέματα

ΧΡΟΝΟΣ Δ'
ΤΕΥΧΟΣ 19

Γράμματα • Ιστορία • Λαογραφία • Πολιτική • Επίκαιρα

Γιάννη Τσαρούχη: «Ο Κέως».
(Σχετικό σημείωμα στη σελ. 58)

Σίμος Μιλτ. Συμεωνίδης
Η ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΤΗΣ ΠΟΤΕ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ
ΚΕΑΣ, ΚΥΘΝΟΥ ΚΑΙ ΣΙΦΝΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟ 1711
Από την έκθεση του Smaragdo Ruggieri, Decano Ναξίας

Για τη διακρίβωση των αναγκών, της καλής λειτουργίας κλπ των επαρχιακών (Λατινικών) Εκκλησιών, το Βατικανό απέστειλε σ' αυτές κατά διαστήματα τους λεγόμενους «αποστολικούς επισκέπτες». Οι τελευταίοι, προσωπικότητες με ικανή πείρα και μόρφωση, ήταν επιφορτισμένοι με καθορισμένο έργο και περιβεβλημένοι με δικαιοδοσίες για την άμεση επίλυση αριθμού ζητημάτων. Μετά την ολοκλήρωση των επιθεωρήσεών τους κατέστρωναν λεπτομερείς αναφορές - εκθέσεις για ενημέρωση της προϊσταμένης τους Αρχής. Οι πληροφορίες των εκθέσεων αυτών, που συνήθως δεν περιορίζονταν σε εκκλησιαστικές και θρησκευτικές θέσεις και καταστάσεις, είχαν ποικίλο περιεχόμενο. Γι' αυτό το λόγο τα κείμενά τους αποτελούν σημανούσες πληροφοριακές πηγές, που διαφωτίζουν σε ικανό βαθμό την ιστορία των περιοχών που επισκέφθηκαν οι συντάκτες τους.

Το έτος 1709, η επιθεώρηση των Εκκλησιών του Αιγαίου Πελάγους, ανατέθηκε στον Vincenzo Castelli, αρχιεπίσκοπο Μαρκιανουπόλεως. Ο Castelli επραγματοποίησε την περιοδεία του, αλλά δεν μπόρεσε να επισκεφθεί τα νησιά Άνδρο, Κέα, Θερμιά και Σίφνο, λόγω θαλασσιών κινδύνων. Το έργο

αυτό ανέθεσε στον Smaragdo Ruggieri, προϊστάμενον του καθεδρικού ναού της Νάξου, τον οποίον είχε χρησιμοποιήσει ως γραμματέα του κατά την εκτέλεση της αποστολικής επίσκεψης. Ο Ruggieri επιτέλεσε την επιθεώρηση των εκκλησιών των τεσσάρων νησιών το 1711 και απέστειλε τις αναφορές του στον Castelli. Ο τελευταίος τις ενσωμάτωσε στην έκθεσή του που υποβλήθηκε στο Βατικανό σε δυο ογκώδεις τόμους. Οι τόμοι αυτοί αποτελούν τους σημερινούς φακέλλους 38 και 39 της σειράς Visite e Collegi του Αρχείου της Αγίας Προπαγάνδας. Αντίγραφο των αναφορών του Ruggieri υπάρχει και στον φακ. Sc. Arcip. 9, 306^R - 325^R, 327^R του ίδιου Αρχείου. Σ' αυτό προτάσσεται συνοδευτικό έγγραφο του Castelli από 29 Αυγούστου 1711, με την ένδειξη dal Convento della Minerva, στο οποίο απαριθμούνται αναφορές και υπομνήματα διαφόρων προσώπων που είχαν επιδοθεί κατά την πραγματοποίηση της επισκέψεως. Από το αντίγραφο αυτό δημοσιεύονται εδώ τα κεφάλαια περί Σίφνου, Κέας και Θερμιών. Η επιλογή γίνεται σκόπιμα, προκειμένου να φανεί η κρατούσα κατά το 1711 εκκλησιαστική κατάσταση μιας παμπάλαιης λατινικής επισκοπής, την οποία συγκροτούσαν τα τρία αυτά νη-

σιά. Το κεφάλαιο για το νησί της Άνδρου, που είναι εκτενέστερο, θα δημοσιευθεί ανεξάρτητα προσεχώς. Σε σύντομες υποσημειώσεις δίνονται διευκρινίσεις για κάποια σημεία του κειμένου (που διαφορετικά θα κατέλιπαν ερωτηματικά στον αναγνώστη) και σχετική βιβλιογραφία.

Α' Κέα

Μετά την επιθεώρηση της Άνδρου επέρασα σ' εκείνην της Κέας (Ζία) που ευρίσκεται σε απόσταση πενήντα περίπου μιλίων· το νησί αυτό της Κέας είναι στο μεγαλύτερο μέρος της βραχώδες με υψηλά βουνά· λέγεται ότι επήρε το όνομά του από τον Δία, όπως προκύπτει ετυμολογικά από τη λέξη· έχει υγιεινή ατμόσφαιρα, είναι εύφορο σε σιτηρά και κρασί και ένα είδος δρυός. Βενετσιάνικα πλοία διεξάγουν τη συγκοινωνία και φορτώνουν (από την τελευταία) γιατί την χρησιμοποιούν στις βαφές τους. Από τα ανάλογα έσοδα πληρώνουν τις φορολογίες στον Τούρκο. Η Χώρα απέχει από το λιμάνι πέντε μίλια και είναι κτισμένη σε έναν ωραίο λόφο, που περιβάλλεται από αμπέλια. Οι κάτοικοι ανέρχονται σε πέντε χιλιάδες περίπου ψυχές και είναι άνθρωποι με υψηλή και ωραία κορμοστασιά, καλοί γεωργοί, συνηθισμένοι στη σκληρή δουλειά, αλλά έχουν μεταξί τους μεγάλες διαφορές, εξ αιτίας των οποίων συμβαίνουν συχνά ανθρωποκτονίες, περισσότερο μεταξύ των εξεχόντων, και πηγαίνουν στις εξοχές πάντοτε αρματωμένοι. Ο ορθόδοξος κλήρος αποτελείται από 40 και πλέον ιερείς και ο επίσκοπός τους, είναι διορισμένος από τον Πατριάρχη Κ Πόλεως. Υπάρχει ένα μόνο ελληνικό μοναστήρι, της Αγίας Μαρίνας, αλλά ερειπωμένο και, μολονότι στο παρελθόν είχε 60 μοναχούς τώρα απέμειναν μό-

νον έξι. Ενας πύργος υπάρχει μέσα στον περίβολο αυτού του μοναστηριού, παλαιότατος· έχει πέντε ανσηκώματα εξαιρετικής δομής και αρχιτεκτονικής και είναι κατασκευασμένος χωρίς λάσπη και ασβέστη με ωραίες τετραγωνισμένες πέτρες φαρδιές και χονδρές, συνδεδεμένες στις γωνιές με μολύβι. Όλοι οι ξένοι που έρχονται εδώ πηγαίνουν να τον δούν σε απόσταση μιας λεύγας από τη Χώρα· επήγα και εγώ παρακινημένος από τους προύχοντες του τόπου που ήλθαν να με επισκεφθούν, οι οποίοι διάκεινται με συμπάθεια προς το Λατινικό Δόγμα λόγω των επαφών τους με την βενετική αρμάδα και με άλλα πλοία που έρχονται να φορτώσουν τα προϊόντα τους. Υπάρχει Τούρκος δικαστής, ο οποίος όμως δεν διαμένει συνεχώς εδώ. Η διοίκηση, εξαρτωμένη από τον Καπετάν Πασά, εξαγοράζεται από τους εντόπιους έναντι δέκα περίπου πουγγιών ανάλογα με την εκτίμηση του ναυάρχου.

Άρχισα την επιθεώρηση την πρώτη ημέρα του Ιουλίου από το παρεκκλήσιο της Αγίας Αικατερίνης που χρησιμοποιείται ως ενοριακός ναός. Το παρεκκλήσιο αυτό ή αλτάριο, ευρισκόμενο μέσα στην ελληνική εκκλησία της Αγίας Τριάδος, έχει μήκος 21 βημάτων και πλάτος 4 και ομοιάζει περισσότερο με διάδρομο παρά με εκκλησία. Αυτό το παρεκκλήσιο διατηρείται σε φτωχότατη κατάσταση, μολονότι διαθέτει τα απαραίτητα αντικείμενα και εφόδια που χρησιμοποιεί η Εκκλησία μας. Κάποιος Έλληνας κληρικός, ονόματι Μιχαήλ Φελιακός, που κατείχε το αξίωμα του χωρεπισκόπου ή αββά και διέκειτο ευμενώς προς το (καθολικό) δόγμα, βλέποντας ότι ο βικάριος της εποχής εκείνης

πρός μεγάλη του ταλαιπωρία επήγαυε να κάνει τις άγιες λειτουργίες στον αρχαίο ενοριακό ναό της Αγίας Αικατερίνης έξω από τη Χώρα, επέτρεψε στον τότε βικάριο δόν Ζουάνε Σκορδίλη, να εγκαθιδρύσει ένα αλτάριο μέσα στη δική του ενοριακή εκκλησία κειμένην στο κέντρο της Χώρας, σύμφωνα με το συνημμένο έγγραφο σε επίσημο αντίγραφο, γραμμένο από εκείνον, που ήδη έχει περάσει στην άλλη ζωή.⁽¹⁾

Την επομένη ημέρα επισκέφθηκα τον αρχαίο ενοριακό ναό που είναι χωρισμένος με τοίχωμα σε δύο παρεκκλήσια, το ένα καθιερωμένο στην μάρτυρα Αγία Αικατερίνη και το άλλο στον Άγιο Ιωάννη Βαπτιστή. Είναι άδειος τελειώς και σύντομα θα καταπέσει σε ερείπια λόγω της μεγάλης υγρασίας από παρακείμενο τρεχούμενο νερό· έχει μήκος 7 πόδια και πλάτος 5. Την ίδια ημέρα επιθεώρησα κατά κύριο λόγο την εκκλησία του Αγίου Αν-

δρέα, κειμένην στην άλλη άκρη της Χώρας, μήκους 8 ποδιών και πλάτους 7. Θα είχε πρό πολλού κατακρινησθεί εάν η μητέρα του σημερινού προξένου κυρίου Μοσχονά Πάγκαλου, μολονότι του ελληνικού δόγματος, δεν την εφρόντιζε, αν και είναι άδεια και γυμνή από κάθε διάκοσμο.

Ο βικάριος της εδώ παροικίας, ονόματι δόν Λεονάρδος Ρότσι, είναι από τη Σύρα. Ο σεβασμ. Λεονάρδος Balsarini τον εχειροτόνησε ιερέα στη Σμύρνη, όταν επιθεωρούσε την εκεί Εκκλησία. Είχε πάει (ο Ρότσι) στο Κολλέγιο Urbano⁽²⁾, όπου έμεινε μερικούς μήνες, αλλά λόγω ασθένειας ανεχώρησε με άδεια του κ. Βιονιτσιπί, ήδη διευθυντού του ιδίου Κολλεγίου, που υπεγράφη στις 19 Ιανουαρίου 1692. Εδώ τοποθετήθηκε από τον σεβασμ. Άγγελο Βενιέρη, ο οποίος είχε την ευθύνη των Ιεραποστολών, με έγγραφο της 4ης Ιουνίου 1695. Κατανοεί τη λατινική γλώσσ-

1. Το έγγραφο αυτό (Sc. Arcip. 9. 270) έχει ως εξής:

1689 εν μηνί Μαρτίω στην Τζία

Αντίγραφο της πράξεως συμφωνίας που έκαμε ο Έλληνας κληρικός Μιχαήλ Φελιακός για την ίδρυση αλταριού μας στην Αγία Αικατερίνη που χρησιμοποιείται σήμερα ως ενοριακή.

Έστοντας και η (εκ)κλησία η φράντζικη κρασμένη Αγία Αικατερίνη στον Κουρεντή να είναι όξω από την Χώρα και να γεμόζη νερά τον χειμώνα και οι βικάριοι του αγιωτάτου Πάπα (δεν) εμπορεί να λειτουργούν, ελόγιασα καλά με το να κατέχω πως η πίστη των Φράγκων και των Ρωμαίων να είναι μία, εθέλησα θεληματικώς να κάμω το αλτάρι μέσα στην εκκλησία μου στην Αγία Τριάδα να λειτουργεί ο άνωθεν ζώντας μου και απεθάνοντάς μου όποιος βικάριος έτυχε στο νησί πάνω και να μην μπορή να αναντιωθεί κανένας εδικός μου ή ξένος και ανίσως κανένας αναντιωθεί να πλερώνει της αφεντίας που θέλει κουμαντάρει ρεάλια εκατό ρ. 100 και δια το αληθές και βέβαιο απογράφω με το ίδιο μου χέρι.

Παπα μιχάλις φελιακός και χορεπίσκοπος Τζίας βεβαιόνο ως άνοθε.

Εμείς Μοσχονάς Πάγκαλος, πρόξενος της Αυτού Μεγαλειότητας του Βασιλέως της Γαλλίας σ' αυτό το νησί της Κέας, διαβεβαιώνουμε ανεπιφύλακτα με την παρούσα ότι το ανωτέρω έγγραφο έγινε από το πρωτότυπο λέξη προς λέξη όπως υπάρχει και ευρίσκεται και εις βεβαιώσιν υπογράφουμε ιδιοχείρως και σφραγίζουμε με την προξενική μας σφραγίδα.

(Τ.Σ.) Εγένετο στην Κεα, 18 Ιουνίου 1711 (παλαιό) Μοσχονάς Πάγκαλος, πρόξενος.

2. Στο διάσημο αυτό Κολλέγιο (για καθολικούς) της Ρώμης.

σα και κατέχει σε ικανοποιητικό βαθμό την ιταλική και γαλλική γιατί υπήρξε μαθητής, από λαϊκός, των πατέρων καπουτσινών της Σύρας. Οι λίγοι καθολικοί της Κέας και όλοι οι Έλληνες τον αγαπούν για την καλωσύνη και ταπεινότητά του, για την προσφορά υπηρεσιών σε όλους και την εκπαίδευση των παιδιών τους· το μεγαλύτερο μέρος των μαθητών του είναι νεαροί κληρικοί του ελληνικού δόγματος, μεταξύ των οποίων δύο είναι αξιωματούχοι που τρέφουν αισθήματα σεβασμού και αγάπης στο πρόσωπό του· εκτός από Σχολείο κάνει και χριστιανική κατήχηση· εξέτασα τους μαθητές του οι οποίοι με μεγάλη ευχέρεια απήντησαν σε όλες τις ερωτήσεις μου. Διεπίστωσα όμως ότι διέπραξε ένα βασικό παράπτωμα, δηλαδή ενταφίασε κάποιον από τη Σύρα, ο οποίος μετά το διαζύγιο με τη γυναίκα του, ήλθε εδώ και συνέζησε με άλλη γυναίκα προξενώντας δημόσιο σκάνδαλο, χωρίς να δηλώσει μετάνοια προ του θανάτου του. Επί πλέον ενδιαφέρθηκα για την τήρηση του μητρώου των μαρτύρων που παρέχουν πληροφορίες για την τέλεση γάμων από τους διερχομένους ή ξένους, επειδή σ' αυτά τα νησιά συμβαίνουν καταχρήσεις και τον καθοδήγησα γι' αυτό το έργο και μου υποσχέθηκε ότι θα το τηρήσει κατά τον καλύτερο τρόπο. Μου ομολόγησε δύο σφάλματα, το πρώτο, ότι μη υπάρχοντος καθολικού ιερέως, εξομολογείται σε έναν Έλληνα που όμως πιστεύει στον καθολικισμό και το δεύτερο, ότι διανέμει στους ενορίτες του μετά τη θεία λειτουργία αντιδώρο, όπως συνηθίζουν οι ορθόδοξοι. Η Αγία Προπαγάνδα θα προσδιορίσει το ζήτημα κατά τον πλέον πρόσφορο τρόπο. Στο σημείο αυτό παραθέτω τις γραπτές εντολές μου προς αυτόν:

Εγώ Σμάραγδος Ρουγκιέρη

Αφού ήλθα σ αυτήν την Εκκλησία της Κέας και διενήργησα την επιθεώρησή της, ύστερα από τη διαπίστωση ότι συντρέχουν παρατυπίες και ζητήματα μη επιτρεπόμενα από το δόγμα μας, μολονότι ολίγα, εθεώρησα καλό (προκειμένου να διορθωθούν κατά το δυνατόν και να αποτραπούν παρόμοια μελλοντικά) να καταγράψω τις επόμενες οδηγίες. Επαφίεται βέβαια εξ ολοκλήρου στην Αγία Προπαγάνδα η οριστική έγκρισή τους:

1ον) Ο παρών βικάριος καθίσταται υπεύθυνος για την ετήσια ανανέωση του Αγίου Μύρου από τις πλησιέστερες Εκκλησίες καθώς και για την αντικατάσταση, αν είναι δυνατόν, των μυροδοχείων τουλάχιστον με κασιτερένια (γιατί) τα γυάλινα είναι εύθραυστα.

2ον) Να διατηρεί σε ασφαλές μέρος τα έγγραφα της ιεραποστολής, τα οποία είναι δυνατόν να χρησιμεύουν για την αντιμετώπιση οποιουδήποτε μελλοντικού ζητήματος και να τηρεί με ακρίβεια τα τρία βιβλία των βαπτίσεων, γάμων και θανάτων.

3ον) Όταν πρόκειται να ενώσει κάποιον με τα δεσμά του γάμου πρέπει να προηγούνται οι τρεις δηλώσεις και, προκειμένου για ξένους που καταφθάνουν εδώ, έχει υποχρέωση να εξετάζει με προσοχή ότι δεν είναι παντρεμένοι σε άλλον τόπο κατόπιν πιστοποιήσεων μαρτύρων αξιοπιστών, σύμφωνα με τους κανόνες της Ιεράς Συνόδου του Τριδέντου.

4ον) Σε περίπτωση που είναι γνωστό ότι κάποιος είναι μοιχός ή συζεί παράνομως με γυναίκα, οφείλει να απέχει παντελώς κατά την κηδεία του και να μη τον μεταλαμβάνει των αχράντων μυστηρίων της Αγίας Εκκλησίας, εάν προηγουμένως δεν έχει εκδιώξει τη μοιχαλιδα *remota causa, remonetur e-*

fectus.

5ον) Οφείλει ο βικάριος να υποχρεώνει τους γονείς να βαπτίζουν τα παιδιά τους το αργότερο μέσα σε οκτώ ημέρες και να μην ανέχεται να μένουν αβάπτιστα επί τέσσερις ή και περισσότερους μήνες.

6ον) Όταν κανένας ενορίτης ζει σκανδαλωδώς να φροντίζει πρώτα να τον νουθετεί με καλωσύνη και μετά από τρεις προειδοποιητικές νουθεσίες να προχωρεί στα επιτίμια και τον αφορισμό.

7ον) Προτρέπω τους ολίγους καθολικούς του δόγματός μας να διαβιούν εν ειρήνη και ομονοία μεταξύ τους, να μεταλαμβάνουν τακτικά των αγράντων μυστηρίων, να τηρούν τις καθορισμένες νηστείες και να μην αποφεύγουν για οποιονδήποτε λόγο να φέρουν ενώπιον του εφημερίου τους με κάθε σεβασμό τα προβλήματά τους και να ακολουθούν τις καλές συμβουλές του για τη διάσωση των ψυχών τους που είναι ο σκοπός για τον οποίον τους έπλασε ο Θεός.

8ον) Να αναγινώσκει από καιρού εις καιρόν ο βικάριος αυτές τις οδηγίες προκειμένου να ανανεώνει στη μνήμη του ποιές είναι οι υποχρεώσεις του λειτουργήματός του.

Εδόθησαν στην Κέα στις 4 Ιουλίου
1711 (νέο ημ.)
decamo (κοσμητήρ) Smaragdo
Ruggieri.

Καταγραφή του εξοπλισμού της Εκκλησίας Κέας

— Ένα άγιο ποτήριο με το κύπελλο ασημένιο, τη βάση ορειχάλκινη με αλυσίδα ασημένια.

— Μία οθόνη δυσκοπότηρου με τον αέρα της.

— Κάλυμα δυσκοπότηρου δαμασκηνό με άνθη.

— Δύο φελόνια, το ένα κιτρινο, το άλλο κόκκινο.

— Ένα ωμοφόριο κόκκινο παλαιό, ένα άμφιο και μία σφαίρα που απεστάλησαν από την Αγία Προπαγάνδα.

— Ένα λειτουργικό βιβλίο και ένα Τυπικό παλαιό.

— Ένα φελόνι με το ωμοφόριό του και ζώνη.

— Τρία καλύματα της Αγίας Τραπέζης, ένας τίμιος λίθος, τέσσερα κεραμικά βάζα για άνθη.

— Μία εικόνα της Αγίας Αικατερίνης, δύο ξύλινα κηροπήγια και ένας Εσταυρωμένος.

— Δύο προσκυνητάρια που προσέφερε ο πρόξενος.

Καταγραφή των ακινήτων

— Ένα αμπέλι στις Καστανιές, που εδώρησε η αποθανούσα σύζυγος του χωρεπισκόπου, ο οποίος είναι ο ίδιος κληρικός που επέτρεψε την καθιέρωση του παρεκκλησίου μας στην εκκλησία του.

— Ένα αγροτεμάχιο ενωμένο με αυτό το αμπέλι, δωρεά του ποτέ Αντωνίου Δελλαγραμμάτικα από την Άνδρο.

— Ένα άλλο αμπέλι εκεί πλησίον που ανέκτησε ο παρών βικάριος.

— Επίσης ένα αμπέλι στη θέση Σκροσαργί (;) ονομαζόμενο «φράγκος» που εδώρησε στην εκκλησία ο αποθανών Καρυστινός.

— Ένας αγρός στην τοποθεσία Χειμωνική.

— Ένα ακόμη αγροτεμάχιο στη θέση Μαραθιά.

— Ένα λιβάδι στις Πίσσεσ από τον Αναγνώστη Νταμόρε.

Για μερικά από τα ανωτέρω κατονομαζόμενα πρόσωπα υπάρχει υποχρέωση τελέσεως δύο λειτουργιών την εβδομάδα, όπως και για τους αδελφούς

Πέτρο και Ενρίκο Ρόζα⁽³⁾ και μία επί πλέον λειτουργία υπέρ του καπετάν Ιωάννη Μαρία Κάρντι⁽⁴⁾.

Τα κτήματα αποδίδουν δέκα ρεάλια το χρόνο γιατί δεν είναι εύφορα και επειδή δεν καλλιεργούνται τακτικά έχουν απαλλαγή της υποχρεώσεως καταβολής φόρων στον Τούρκο ύστερα από ενέργειες των κατοίκων.

Στο νησί αυτό είχε έλθει κάποιος (καθολικός) ψευδοκληρικός, ντυμένος με το ράσσο των μοναχών του Αγίου Φραγκίσκου, ονόματι φρά Αντώνιος, από τη Χίο, ο οποίος παρουσίασε μία πλαστή έγγραφη απόλυσή του, υπογεγραμμένη δήθεν από τον αιδεσιμ. επίτροπο και πρόεδρο Ναυπλίου πάντρε Agostino da Brescia, όπου ανεφέρετο ότι ήταν κληρικός εξομολόγος, την επέδειξε στο βικάριο που την εθεώρησε γνήσια και άρχισε να εξομολογεί στη Χώρα Έλληνες και Καθολικούς αδιακρίτως. Με την πειστικότητα που τον διέκρινε και την ευγενική εξωτερική του εμφάνιση, παρέσυρε πολλούς ο

υποκριτής αυτός κάνοντας μυσταγωγίες, περισσότερο στις ελληνικές εκκλησίες, στις οποίες συνέρεε πλήθος κόσμου που πίστευσε τα φλογερά κηρύγματα και το καλό παράδειγμά του. Μετά ανεχώρησε από εδώ και επήγε στην Αθήνα, 50 μίλια απόσταση, όπου έγινε Τούρκος. Κατόπιν εγύρισε και άρχισε να ομολογεί τη μουσουλμανική πίστη, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί μεγάλη σύγχυση, σκανδαλισμός και καχυποψία για τους λατινούς κληρικούς που καταφθάνουν εδώ. Τώρα βρίσκεται στον Εύριπο με σκοπό να αποκτήσει την τουρκική υπηκοότητα⁽⁵⁾.

Ο σημερινός βικάριος μου εξήτησε να παραστήσω στις σεβασμιότητές σας τη φτώχεια της εκκλησίας του, η οποία στερείται εξοπλισμού και ιδιαίτερα μιας πυξίδας. Από την ανωτέρω καταγραφή ιερών σκευών μπορείτε να αντιληφθείτε τις ανάγκες του.

(Στο επόμενο οι εκθέσεις για την Κύθνο και Σίφνο).

3. Ο Πέτρος Ρόζας, εγκατεστημένος στη Σίφνο, όπου είχε συνάψει συγγενικούς δεσμούς με τον εκεί διάσημο μεγαλέμπορο Βασίλη Λογοθέτη, τον οποίο διαδέχτηκε στις επιχειρήσεις και ο αδελφός του Ενρίκο, εγκατεστημένος στην Κέα, όπου εκπροσωπούσε τα συμφέροντα του Λογοθέτη και του αδελφού του Πέτρου, υπήρξαν δωρητές κτημάτων της καθολικής εκκλησίας Κέας.

4. Διάσημος κουρσάρος στα Κυκλαδονήσια τον 17ο αιώνα, που είχε δωρεοδοτήσει ή ανεγείρει εκ βάθρων καθολικούς ναούς σε διάφορα νησιά. Βλ. ολίγα γι' αυτόν στον Αντων. Ν. Βαλληνδά, Ιστορία της Νήσου Κύθνου, εν Αθήναις 1896, σελ. 49 και στο Β' μέρος της παρούσας μελέτης για τα Θερμιά.

5. Περιστατικό με αγύρτη ψευδοκληρικό αναφέρει ο Ιωάν. Ν. Ψύλλας, Ιστορία της Νήσου Κέας, εν Αθήναις 1920, σελ. 194 επ.

κυκλαδικά θέματα

ΧΡΟΝΟΣ Δ'
ΤΕΥΧΟΣ 21

— Γράμματα • Ιστορία • Λαογραφία • Πολιτική • Επίκαιρα —

Α. Φασσιανός

Ένας ψαράς στο Βουρκάρι

Αλέκου Φασσιανού: «Ένας ψαράς στο Βουρκάρι» (Κέας).

Σίμος Μιλτ. Συμεωνίδης
**Η ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΤΗΣ ΠΟΤΕ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ
ΚΕΑΣ, ΚΥΘΝΟΥ ΚΑΙ ΣΙΦΝΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟ 1711**
Από την έκθεση του Smaragdo Ruggieri, Decano Ναξίας

(Συνέχεια από το τεύχος 19, σελ. 48)

Β' Κύθνου

Αφού ετελείωσε η επίσκεψη της Κέας επέρασα σε εκείνην των Θερμίων που βρίσκονται σε απόσταση οκτώ λευγών· μου υποδείχτηκε να ταξιδέψω κρυφά σ' αυτά τα μέρη εξαιτίας των Μπαρμπαρέζων, οι οποίοι εκείνες τις ημέρες είχαν συλλάβει μιά βενέτικη μαρσιλιάνα· με την ουράνια συμπαράσταση και την ευχή σας αποβιβάστηκα σ' αυτό το νησί στις 4 Ιουλίου. Πρόκειται για ένα ακόμη από τα νησιά των Κυκλάδων που πρέπει να έχει περίγυρο περί τα 40 μίλια. Υπάρχουν ιαματικές πηγές και λουτρά που θεραπεύουν διάφορες παθήσεις· η ετυμολογία των Θερμίων σημαίνει λουτρά ζεστά. Το νησί είναι γόνιμο σε σιτηρά, το μέλι του είναι διάσημο, το κλίμα είναι εύκρατο και οι κάτοικοι υγιέστατοι. Υπάρχουν δύο χωριά, το πρώτο ονομάζεται Μεσαριά, όπου κατοικούν οι πρώτοι του τόπου· δεν είναι πολλοί και είναι τεχνίτες, ναυτικοί και γεωργοί. Στο χωριό αυτό, που βρίσκεται πλησιέστερα στο λιμάνι υπάρχει η εκκλησία μας. Το άλλο χωριό, σε απόσταση μιάς λεύγας, λέγεται Σύλακας, όπου κατοικούν χωρικοί, όλοι Έλληνες. Και στα δύο αυτά χωριά θα υπάρχουν τέσσερις χιλιάδες ψυχές. Ο Κληρικός, όπως και στα άλλα νησιά, είναι

ευάρηθος και ζει με ολίγα, με το να υπάρχουν ενορίες περισσότερες από τα μονοπάτια, και είναι αμαθής. Ο επίσκοπος Κέας έχει δικαιοδοσία και σ' αυτό το νησί και διαμένει πότε στο ένα και πότε στο άλλο ζητώντας πάντοτε χρήματα από τους πιστούς του που δεν ενδιαφέρονται για την πνευματική τους προκοπή αλλά πώς να γεμίσουν με χρήματα το σακκούλι τους. Δεν φροντίζουν την τήρηση των εκκλησιαστικών νόμων για όφελός τους και εκθέτουν την αξιοπρέπειά τους οι περισσότεροι στην απόκτηση εκκλησιαστικών αξιωμάτων.

Η εκκλησία που χρησιμοποιείται ως ενοριακή ανήκε στους Έλληνες και λέγετο του Τιμίου Σταυρού· αγοράστηκε το έτος 1675 από τον αείμνηστο Τζιοβάννι Μαρία Κάρντι, από το νησί της Κορσικής κουρσάρο καπετάνιο, ο οποίοςς αντι 45 σκούδων ανήγειρε ένα αλτάριο τετιμημένο στον Άγιο Ιωάννη τον βαπτιστή, προστάτη του, και πρόβλεψε για εφημέριο και εξοπλισμό, υπό την καθοδήγηση του ποτέ Angelo Venier, επισκόπου της Τήνου. Πρόσφατα η Αγία Προπαγάνδα έστειλε μιά σφαίρα και μιά στολή. Η εκκλησία έχει μήκος 10 πόδια και πλάτος 3, σκεπασμένη με ξύλινη στέγη, δεν έχει βαπτιστήριο, λόγω φτώχειας του βικα-

ριου που διεπίστωσα ότι είναι ο πιο φτωχός από κάθε άλλον και δεν έχει παρά μόνο την οικονομική ενίσχυση της Ρώμης και σχεδόν τίποτα από τυχερά, μιά και οι λατίνοι που υπάρχουν εδώ είναι λίγοι και φτωχοί. Ο καπετάν Luigi Savio Provinciale έκανε ένα καινούργιο εικόνισμα στο αλτάριο που κόστισε τρία τσεκίνια και ένα μικρό κάδρο, που έγινε από την ευσέβεια των λατίνων κατοίκων, της Παναγίας di Carmine. Ο βικάριος ονόματι δόν Φαντζέσκο Ρότσι είναι από τη Σύρα· μετά την καθίδρυση αυτής της εκκλησίας κατεστάθη βικάριος και είναι εβδομητάχρονος. Δεν έκανε τίποτε άλλο παρά να οδύρεται για τη φτώχεια του. Παρεπονούντο οι ενορίτες του ότι δεν κάνει σχολείο στα παιδιά τους, ούτε χριστιανική κατήχηση και διεπίστωσα ότι δεν τηρεί καθαρό το αλτάριο, την θόνη του δυσκοπότηρου, το καθαρτήριο και τα καλύματα της Αγίας Τραπέζης, κατά τη γνώμη μου λόγω γήρατος. Ευρήκα έναν Γάλλο, νυμφευμένον εδώ, ο οποίος, επί τέσσερα συνεχώς χρόνια δεν εξομολογείται, ούτε μεταλαμβάνει το Πάσχα· του παρέστησα ζωηρώς τη δεινή θέση στην οποία είχε περιέλθει και, μετανοιωμένος για την παράλειψη του, εξομολογήθηκε σ' εμένα με αισθήματα μετανοημένου χριστιανού.

Σημειώνω τα ιερά σκεύη και τις εντολές που έδωσα:

Κατάλογος των ιερών αντικειμένων της εκκλησίας Θερμίων

- Ένας κάλυκας από ασήμι επιχρυσωμένος με το δισκάριό του.
- Τέσσερα φελόνια, ένα κόκκινο, ένα πράσινο, ένα κίτρινο και ένα μαύρο.
- Ένα λειτουργικό.
- Δύο αντεριά.

- Τρία καλύματα Τραπέζης.
- Ένας εσταυρωμένος.
- Δύο εικονίσματα του Αγίου Ιωάννου, ένα νέο, ένα παλαιό.
- Τρία μυροδοχεία, δύο ορειχάλκινα και ένα από κασσίτερο.
- Έξι καντηλιέρα ξύλινα.
- Δύο κανδήλια, το ένα ξύλινο, το άλλο ορειχάλκινο.
- Ένας τίμιος λίθος.
- Τρία ωμοφόρια, ένα πράσινο, ένα κόκκινο και ένα κίτρινο.
- Μία στολή και μία σφαίρα που απέστειλε η Ρώμη.
- Δύο οθόνες με τη θήκη τους.
- Ένα μαξιλαράκι της οθόνης.
- Ένας σταυρός για τη λιτανεία, χωρίς λάβαρο.

Λείπει από αυτήν την εκκλησία μία καμπάνα, πολύ αναγκαία.

Οι οδηγίες που έδωσα

Κατά την επιθεώρηση της Εκκλησίας αυτής των Θερμίων διεκρίβωσα πολλές παρατυπίες και καταχρήσεις κανονικής σημασίας σπουδαιότερες και προκειμένου να γίνει δυνατή η τήρηση των παραδόσεων και να εφαρμοσθεί η ευρυθμία για μεγαλύτερο πνευματικό όφελος των ανθρώπων, θεώρησα απαραίτητο να δώσω τις επόμενες οδηγίες, η επικύρωση των οποίων επαφίεται στην Αγία Προπαγάνδα.

1) Εντέλλεται εν ονόματι της αγίας υπακοής ο αιδεσιμ. σημερινός βικάριος, και οποιοσδήποτε άλλος διάδοχός του, να κάνει απαραίτητως σχολείο και χριστιανική κατήχηση στα παιδιά, γιατί είναι οι δύο καλύτεροι τρόποι να μαθαίνουν να ζούν χριστιανικά με τον άγιο φόβο του Θεού, γιατί προς βαθύτατη αγανάκτησή μου τα ευρήκα σε απόλυτη αμάθεια.

2) Να επιτελεί με κάθε δυνατή πανηγυρικότητα τις τελετές του έτους για

τους ενορίτες του για να τους αναπτύσσει το θρησκευτικό συναίσθημα και να τους εμψυχώνει σε κάθε κακό, ιδιαίτερα δημόσιο, και να ακολουθούν το δρόμο της σωτηρίας.

3) Να αντιμετωπίζει με περίσκεψη τα πολλά σκάνδαλα που δημιουργούνται από τους ξένους που έρχονται εδώ για να παντρευτούν, γιατί αρκετοί από αυτούς ευρέθηκαν παντρεμένοι αλλού και να φροντίζει να μην ευρίσκεται πρό εκπλήξεων και εξαπατημένος αλλά προηγουμένως, όταν πρόκειται να τελέσει γάμο, να φροντίζει να εξετάζει την κατάσταση των προσώπων και να έχει διαβεβαιώσεις από μάρτυρες αξιόπιστους, σύμφωνα με τις διατάξεις της ιεράς συνόδου του Τριδέντου και ακολούθως να προέρχεται στη τέλεση του ιερού μυστηρίου του γάμου.

4) Να μεριμνά ώστε τα καλύματα της αγίας τραπέζης, ιδιαίτερα δε οι οθόνες, να είναι πάντοτε καθαρά γιατί είναι φοβερά δυσάρεστο (το αντίθετο) και φανερώνει έλλειψη σεβασμού για ένα τόσο σπουδαίο μυστήριο.

5) Να φροντίσει, όταν διευκολυνθεί, να κάνει ένα βαπτιστήριο.

6) Προς μεγάλη θλίψη της ψυχής μου διεπίστωσα ότι αρκετοί ξένοι που

διαμένουν σ' αυτό το νησί επιτρέπουν ώστε οι γυναίκες τους, που είναι του ελληνικού δόγματος, να κάνουν τα παιδιά τους ορθόδοξα, ιδιαίτερα τα αγόρια, υπερβαίνοντας τον φυσικό νόμο και εκείνον του Θεού ότι ο άνδρας είναι κεφαλή της γυναίκας και έχει υποχρέωση να ενεργεί ως αρχηγός της οικογένειάς του παρά η γυναίκα, γι' αυτό έντονα απαγορεύω να μη συμβεί παρόμοιο γεγονός και να ελέγχεται η παράβαση αυτή.

7) Βλέποντας ότι κάποιοι έχουν ξεχάσει ότι είναι χριστιανοί και υποκείμενοι στις εντολές της Αγίας Εκκλησίας χωρίς να εξομολογούνται και να μεταλαμβάνουν το Πάσχα επί χρόνια, διατάσσω τον παρόντα βικάριο και οποιονδήποτε διάδοχό του, μετά τις απαραίτητες νουθεσίες να προχωρούν σε κυρώσεις, όπως ορίζουν οι ιεροί κανόνες.

8) Τέλος εντέλλεται ο παρών βικάριος να διαβάζει από καιρού εις καιρόν τις παρούσες εντολές για να μπορεί να τις ακολουθεί και να τις εφαρμόζει.

Εδόθησαν στα Θερμιά, στις 5 Ιουλίου 1711 (νέο) (Τ.Σ.) Σμάραγδος Ρουγκιέρης, decano βεβαίω.

(Στο επόμενο η έκθεση για τη Σίφνο)

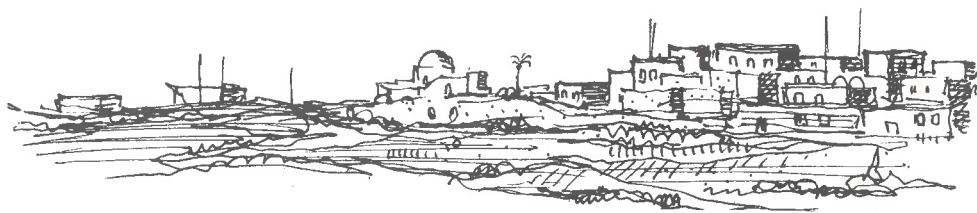
κυκλαδικά θέματα

ΧΡΟΝΟΣ Δ'
ΤΕΥΧΟΣ 23

Γράμματα • Ιστορία • Λαογραφία • Πολιτική • Επίκαιρα

Τάκη Σιδέρη: Σύνθεση
(Σχετικό σημείωμα του ζωγράφου στη σελ. 296)

Σίμος Μιλτ. Συμεωνίδης
Η ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΤΗΣ ΠΟΤΕ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ
ΚΕΑΣ, ΚΥΘΝΟΥ ΚΑΙ ΣΙΦΝΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟ 1711
Από την εκθεση του Smaragdo Ruggieri, Decano Ναξίας

(Συνέχεια από το τεύχος 21, σελ. 150)

Γ' Σίφνου

Από τα Θερμιά επέρασα στη Σίφνο η οποία απέχει οκτώ λεύγες από εκείνην των Θερμίων· το νησί αυτό έχει περίγυρο 36 μιλίων, υγιεινή ατμόσφαιρα, γόνιμο έδαφος και είναι πλούσιο σε κρασιά, λάδι και κάπαρι (προϊόντα) με τα οποία εφοδιάζει τα γειτονικά νησιά. Έχει πόλη, περιτριγυρισμένη με τείχος μισοερειπωμένο, όπου υπάρχει κάστρο με το παλάτι και το οικόσημο της οικογένειας των Γοζαδίνων που κυβερνούσαν το νησί. Υπάρχουν τέσσερα κύρια χωριά πυκνοκατοικημένα από ανθρώπους πολύ εργατικούς στην καλλιέργεια της γης και στη ναυτιλία η οποία διαθέτει εξαιρετους ναυτικούς. Μεγάλη είναι η παραγωγή του νησιού σε βαμβακερά υφάσματα που κατασκευάζονται σε μεγάλες ποικιλίες και εξάγονται στην Τουρκία και τον Μωριά. Έχει υγιεινή ατμόσφαιρα· η πόλη ευρίσκεται σε ωραία και υπερυψωμένη θέση, καθώς άλλωστε και τα χωριά· διατηρούν τα σπίτια τους με μεγάλη καθαριότητα, όπως και τους εαυτούς τους, αν και φτωχικά. Είναι οι πιο φημισμένοι από όλους τους άλλους νησιώτες στην άριστη διατήρηση

των εκκλησιών τους, ώστε να είναι το υπόδειγμα σε όλο το Αρχιπέλαγος· ανέρχονται σε επτά περίπου χιλιάδες ψυχές σύμφωνα με την πληροφορία που μου έδωσε αυτός που διατηρεί το φορολογικό κατάστιχο και πληρώνει τον Τούρκο.

Στο νησί αυτό δεν διαμένουν Τούρκοι και οι κάτοικοι είναι ευχαριστημένοι να εξαγοράζουν την ελευθερία τους πληρώνοντας κάθε χρόνο τον καπουδάν πασά, παρά οποιονδήποτε άλλον που θα ασκούσε τη διοίκηση. Υπάρχει ορθόδοξος επίσκοπος υπό την εποπτεία του οποίου ευρίσκονται άλλα επτά νησιά, η Μύκονος, η Σέριφος, η Φολέγανδρος, η Σίκινος, η Ίος, η Αμοργός και η Αστυπάλαια...

Υπάρχουν και δύο μοναστήρια Ελληνίδων μοναζουσών χωρίς μοναχικό περιορισμό, οι οποίες λειτουργούνται καθημερινά στην εκκλησία ψάλλοντας τις ιερές ακολουθίες· το ένα ονομάζεται του Αγίου Ιωάννου Χρυσοστόμου, το άλλο του Αγίου Ιωάννου του Ευαγγελιστή. Στο πρώτο διαβιούν με ελευθεριότητα και είναι κακής φήμης, στο δεύτερο με μεγαλύτερη ευταξία και ενάρετα λόγω της καλής διοίκη-

σής του από έναν Έλληνα μοναχό από την Κρήτη, το δίχως άλλο καθολικό, προσωπικότητα με μόρφωση και προχωρημένον στην ηλικία, ο οποίος απεβίωσε πριν λίγα χρόνια⁽¹⁾.

Οι Έλληνες της πόλεως και ιδιαίτερα οι γυναίκες τρέφουν μεγάλη ευλάβεια στην εκκλησία μας του Αγίου Αντωνίου αββά και καθημερινώς μέχρι αργά το βράδυ πηγαίνουν σ' αυτήν την εκκλησία και προσεύχονται και πολλές φορές φέρνουν και λάδι για τα καντήλια· είναι σίγουρα άνθρωποι ευγενικής φύσεως και δεν μάχονται τους λατίνους λόγω των μεγάλων επαφών που έχουν με τη βενετική αρμάδα.

Άρχισα την επιθεώρηση της ενοριακής εκκλησίας στις 7 Ιουλίου· ευρίσκεται στην πόλη ή στο Μέσα Κάστρο, όπως το αποκαλούν, και είναι σε μικρή απόσταση από το παλάτι των αρχόντων Γοζαδίνων· έχει μήκος 13 βήματα και πλάτος 6 1/2 με ένα μόνο κλίτος με δύο θόλους, κατά τον αρχαίο (οικοδομικό) τρόπο, χωρίς φωτισμό γιατί δεν έχει παρά εκείνον της εισόδου και ενός μικρού παραθύρου· υπάρχουν δύο Άγιες Τράπεζες, η μια του Αγίου Αντωνίου αββά και η άλλη, προς το μέρος του άμβωνος, του Αγίου Αντωνίου της Πάδοβας· προς το μέρος ανάγνωσης του Αποστόλου ευρίσκεται ο αρχιερατικός θρόνος γιατί στο παρελθόν υπήρχε επισκοπή⁽²⁾. Οι Άγιες Τράπεζες διατηρούνται σε καλή κατάσταση όπως και το αρτοφόριο, αλλά δεν διατηρείται Άγιο Μύρος με δικαιολογία του βικαρίου ότι στερείται

ελαιού για την ακοίμητη κανδήλα, εγώ όμως διεπίστωσα ότι, εκτός από την προσφορά ελαιού από τις γυναίκες, όπως προανέφερα, η εκκλησία διαθέτει αρκετά ελαιόδενδρα, τα οποία μπορούν να προσφέρουν ικανή ποσότητα ελαιού για χρήση του βικαρίου και διατήρηση της ακοίμητης κανδήλας.

Το πρεσβυτεριο έχει μία οικία συνεχόμενη με την εκκλησία, που δεν διαθέτουν οι ενορίες της Κέας και των Θερμίων, αλλά κακοδιατηρημένη από τον σημερινό βικάριο· πρόσφατα εκποιήθηκε μία μικρή κάμαρα, που ήταν πλησίον της, πολύ αναγκαία για κατοικία του εφημέριου και δεν έχει παρά μόνο ένα δωμάτιο, όπου κοιμάται, μαγειρεύει και φιλοξενεί κανέναν ξένο κληρικό· ισχυρίσθηκε ότι δεν είχε τον τρόπο να διαθέσει είκοσι ρεάλια για να την κρατήσει και να επισκευάσει την άλλη...

Από αυτήν επήγα για επιθεώρηση της εκκλησίας μας του Ευαγγελισμού, που ευρίσκεται στην περιοχή Κήπος, μήκους 12 βημάτων και πλάτους 8, περιτριγυρισμένη από αγρούς που ανήκουν στην εκκλησία. Ο σημερινός βικάριος την ανακατασκεύασε και την έκανε με τέσσερις θόλους και τρούλλο στη μέση, πολύ φωτεινή και πολύ πιο ωραία από την ενοριακή, αλλά γυμνή σε εξοπλισμό, ακόμη και η Αγία Τράπεζα είναι ακάλυπτη και δεν βλέπεις τίποτα άλλο παρά την εικόνα της Παναγίας. Υπάρχει ακόμη ένα μικρό εξωκκλήσι του Αγίου Μιχαήλ στο χωριό του Αρτεμώνα, απογυμνωμένο ό-

1. Πρόκειται για τον Κρητικό πρόσφυγα ιερομόναχο Παρθένιο Χαιρέτη για τον οποίο και για τα γυναικεία μοναστήρια του νησιού, βλ. Σ. Μ. Συμεωνίδη, Μοναστήρια της Σίφνου, Αθήνα 1984, σελ. 18, 19, 40.

2. Για τη Λατινική Επισκοπή Σίφνου, Κέας και Θερμίων και τους γνωστούς επισκόπους της από το έτος 1454, βλ. περισσότερα στον Giorgio Fedalto, *La Chiesa Latina in Oriente*, vol. II, Verona 1976, p. 84.

πως και η άλλη· τέλος διακρίνονται, κοντά στο λιμάνι, τα θεμέλια μιας άλλης μικρής εκκλησίας που είτε από την αδιαφορία των προηγούμενων (βικαρίων) είτε από τη φτώχεια, έχει καταπέσει σε ερείπια.

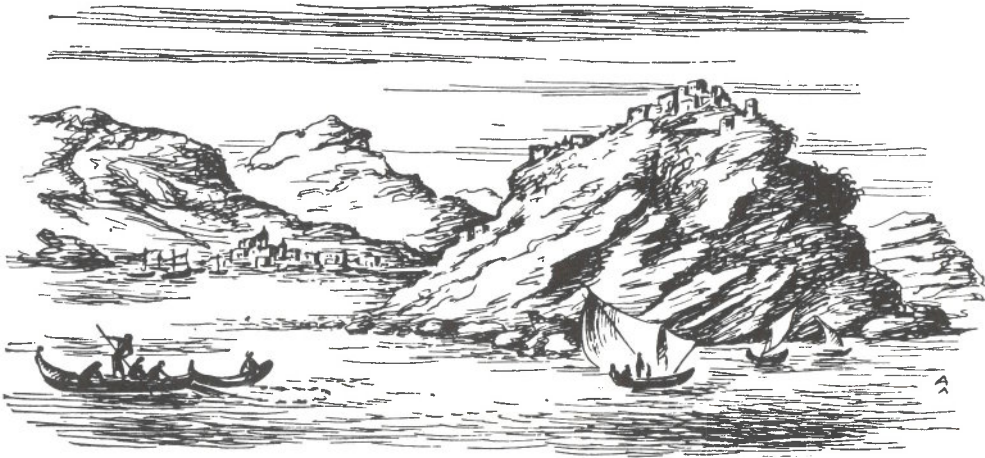
Ο βικάριος είναι από τη Σύρα, 53 ετών· ο σεβασμ. Ρόζας, όταν διοικούσε τη Σύρα τον χειροτόνησε και είναι ο πρώτος ιερέας που χειροτονήθηκε για να υπηρετήσει αυτήν την εκκλησία, από το έτος 1698, κατόπιν επιλογής, ως βικάριος, από τον Αντώνιο Καμίλλη, τελευταίον επίσκοπο Μήλου· η θέση του οριστικοποιήθηκε στη συνέχεια από τον σεβασμ. Αντώνιο Γιουστινιάνι, αρχιεπίσκοπο Ναξίας όταν διατελούσε αποστολικός επισκέπτης, το 1700 Ιουλίου 28 και κατόπιν του απεστάλη αποστολικός διορισμός με δίπλωμα από τον Ποντίφηκα το έτος 1702 Ιουλίου 8. Είναι άνθρωπος με χρηστότητα και τον αγαπούν οι ενορίτες του ακόμη και αυτοί οι Έλληνες, διεπίστωσα όμως ότι δεν φροντίζει ιδιαίτερα την ακίνητη περιουσία και δεν κάνει σχολείο. Μου εκ-

μυστηρεύθηκε δύο παρατυπίες, η πρώτη ότι δεν εργάζεται ιεραποστολικά ενώ στο διοριστήριο δίπλωμά του αναγράφεται *te in predicta Ecclesia Sifnensi Vicarium Apostolicum cum solitis facultatibus, autte Apostolica tenore pntium ad nostrum, et sedis Aplica beneplacitum constituimus et deputamus ac declaramus*, η δεύτερη ότι, επειδή δεν υπάρχουν λατινοί κληρικοί εξομολογείται στους Έλληνες.

Κατωτέρω σημειώνονται τα ιερά σκεύη, κατάλογος της ακινήτου περιουσίας και εντολές που εκδόθηκαν από εμένα.

Εξοπλισμός της εκκλησίας

- 1) Μία σφαίρα, με τον ήλιο ασημένιο και τη βάση της ορειχάλκινη.
- 2) Δύο άγια ποτήρια, με τις κούπες ασημένιες, τις βάσεις ορειχάλκινες και δισκάρια ασημένια.
- 3) Ένα λειτουργικό, ένα φελόνι με περιζώνιο, έξι καλύματα της αγίας τράπεζας.
- 4) Τρία ωμοφόρια, δύο από βελούδο και ένα δαμασκηνό.

Το Κάστρο της Σίφνου. Από παλιά χαλκογραφία.

5) Έξι φελόνια διαφόρων χρωμάτων.

6) Ένα ιερατικό παλαιό, που εδώρησε ο σεβασμ. Καμίλλης στην ενορία αυτή και που ευρίσκεται στη Μήλο, ένα ωραίο και καινούργιο από δαμάσκο τα οποία ο σημερινός βικάριος ζητά να του επιστραφούν. Ένα αρτοφόριο, μία πυξίδα με κύπελλο και σκέπασμα ασημένια και βάση ορειχάλκινη, δύο τίμιοι λίθοι και έξη ξύλινα καντηλέρια.

Πίνακας των κτημάτων

1) Το χωράφι στην τοποθεσία Πλατύς Γιαλός,

2) Το χωράφι στο Πλακωτό,

3) Το χωράφι στη Σεράλια κοντά στο λιμάνι,

4) Τα χωράφια στον Κήπο, δύο τεμάχια,

5) Το αμπέλι του Μιχαλάκη Καϊρη στον Κήπο· το αμπέλι αυτό είναι από ανταλλαγή ενός κτήματος που είχε στην Άνδρο η εκκλησία Σίφνου,

6) Το χωράφι στη Φυτειά,

7) Τα δύο χωράφια στις Λίμνες, που προέρχονται επίσης από την ανταλλαγή της εκτάσεως στην Άνδρο,

8) Το χωράφι στου Αφεντικού, όπου ευρίσκεται ένα εξωκκλήσι του Αγίου Νικήτα που επειδή είναι μακριά δεν το είδα, όμως το δίχως άλλο γυμνή όπως και οι άλλες,

9) Το αμπέλι του Κουλαμπελά,

10) Τα χωράφια στο Κλημάτι, στον Άγιο Κωνσταντίνο.

Τα ακίνητα που ευρίσκονται στην Κίμωλο και ανήκουν στην εκκλησία της Σίφνου

1) Το χωράφι στις Αλυκές,

2) Το χωράφι στις Λεύκες,

3) Το χωράφι στου Μάτσα,

4) Το χωράφι στους Δέκα,

5) Το χωράφι στα Πράσα,

6) Το χωράφι στα Θέρμα στους Καψάλους,

Συγκεντρώνει τριάντα ρεάλια το χρόνο, πότε λιγότερα πότε περισσότερα, πληρώνει φόρους δεκαεπτά ρεάλια και παραπονείται ότι δεν μπορεί να ζήσει.

Οι εντολές που εδόθησαν σ' αυτή την Εκκλησία

1) Εν ονόματι της ιεράς υπακοής, παραγγέλλουμε στο σημερινό βικάριο και σε κάθε διάδοχό του να μην απουσιάζει από τα καθήκοντά του παρά μόνο σε εξαιρετική ανάγκη και να επιστρέφει αμέσως σ' αυτά γιατί οι ψυχές που του έχουν εμπιστευθεί δεν πρέπει να στερούνται της πνευματικής βοήθειας του ποιμένα τους, ούτε να μειώνεται η ευσέβειά τους γιατί είναι δυνατόν να αποβεί αιτία απομάκρυνσής τους από το δόγμα αφού μάλιστα ζουν μεταξύ Ελλήνων και βλέπουν πολλά παραδείγματα.

2) Να παραμένει ανυποχώρητος στην υποχρέωση που έχουν όλοι να εξομολογούνται και να μεταλαμβάνουν το Πάσχα, σύμφωνα με το παγκόσμιο έθιμο της Αγίας Εκκλησίας· όταν συντρέχει τέτοια περίπτωση να επαναφέρει στην τάξη (τον παραβάτη) με κάθε πατρική νοθεσία και σε περαιτέρω ανυπακοή να εφαρμόζει τα καθιερωμένα επιτίμια.

3) Να κάνει σχολείο και πάνω απ' όλα ιερά κατήχηση για την καλή διαπαιδαγώγηση των παιδιών, τα οποία από μικρά πρέπει να διαπλάθονται σύμφωνα με τις παραγγελίες της Αγίας Πίστεώς μας και να ζουν ως καλοί Χριστιανοί.

4) Να κάνει τα αδύνατα δυνατά να κατασκευάσει βαπτιστήριο και να έχει διαρκώς κατά νουν την ανάγκη ανα-

πλήρωσης του Αγίου Μύρου κάθε χρόνο από τις γειτονικές επισκοπές.

5) Να φροντίζει για τη φήμη του κάνοντας εποικοδομητικές συζητήσεις με τους ενορίτες του, ώστε να τον αγαπούν περισσότερο με το καλό του παράδειγμα παρά με τα λόγια· να αποφεύγει όπως την πανώλη κάθε αφορμή για σκάνδαλο που ήθελε αποβεί καταστροφικό για τις ψυχές που του ανέθεσαν να φροντίζει.

6) Να μεριμνά ιδιαίτερα για την αύξηση των οικοδομών και των κτημάτων της Εκκλησίας μη αρκούμενος μόνο στην απλή συντήρησή τους.

7) Μετά τη διαπίστωση ότι μερικοί από τους δικούς μας λατίνουν δεν έχουν παρά μόνο το όνομα με το να εμ-

φανίζονται πότε-πότε στην εκκλησία, σε καμμιάν εορτή, και δεν τηρούν τους κανόνες της Αγίας Εκκλησίας, εφαρμόζοντας ο σύζυγος τις νηστείες της Ελληνίδας γυναίκας του και όχι η γυναίκα (τις νηστείες) του συζύγου, όπως εντέλλεται το συμφέρον, επιφορτίζουμε τον εφημέριο να παρακολουθεί ιδιαίτερα τα συμβαίνοντα σε κάθε έναν και να τον υποχρεώνει να κάνει το καθήκον του.

8) Επιθυμούμε, τέλος, να μελετά συχνά αυτές τις οδηγίες για το καλό του και των ενοριτών του.

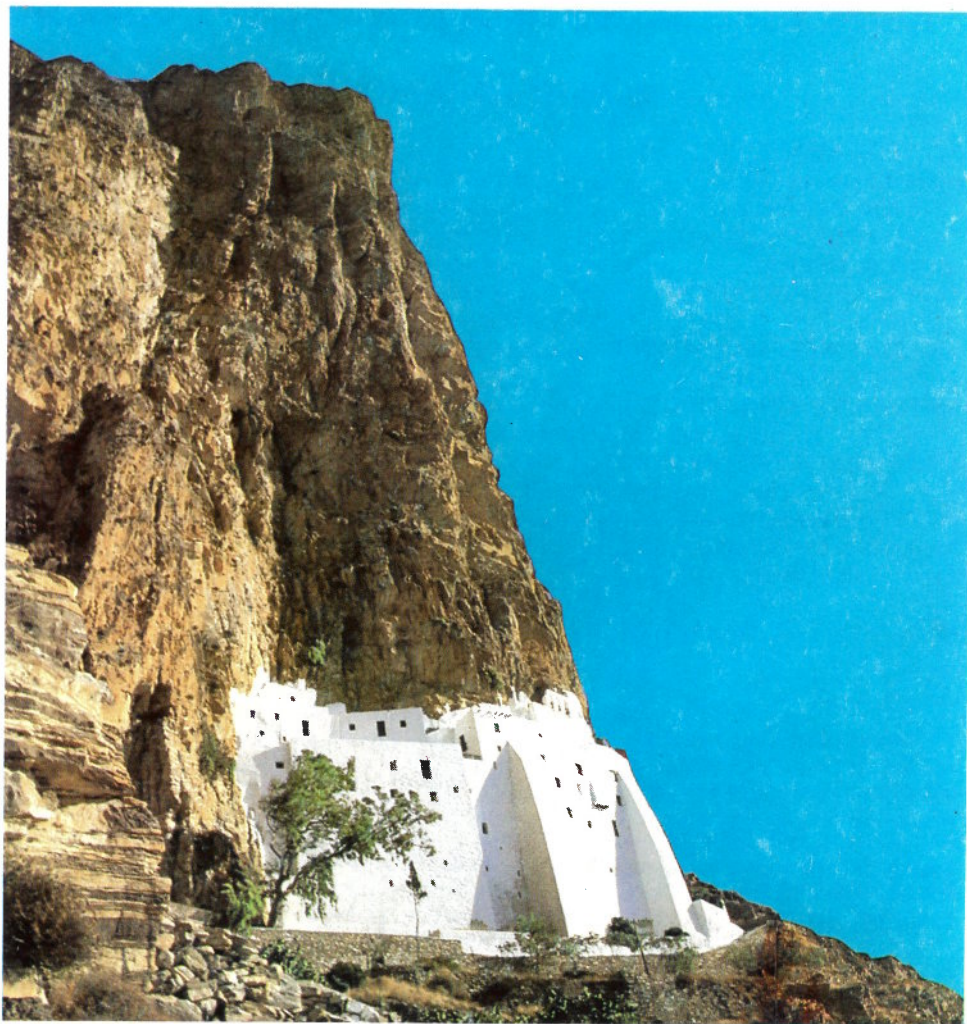
Εδόθησαν και ανεγνώσθησαν στη Σύνοδο στις 7 Ιουλίου 1711.

(Γ.Σ.) Smaragdo Rugg hieri,
decano βεβαίω.

κυκλαδικά θέματα

ΧΡΟΝΟΣ Δ'
ΤΕΥΧΟΣ 24

Γράμματα • Ιστορία • Λαογραφία • Πολιτική • Επίκαιρα

Το Μοναστήρι της Παναγίας Χοζοβιώτισσας στην Αμοργό.
(Σχετικό κείμενο στη σελίδα 350)

Σελίδες 64 •

ΔΙΜΗΝΗ ΕΚΔΟΣΗ

• Δραχμές 200

Σίμος Μιλτ. Συμεωνίδης
ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΟΣΜΟΓΟΝΙΚΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1707 ΣΤΗ ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ
ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΑΘΟΛΙΚΟ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟ ΝΑΞΟΥ
ΑΝΤΩΝΙΟ ΓΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΙ

Στά Αρχεία του Βατικανού⁽¹⁾, βρίσκεται μια αναφορά, της 20ης Ιανουαρίου 1709, του καθολικού αρχιεπισκόπου Νάξου και Πάρου Αντωνίου Γιουστινιάνι προς την Αγία Προπαγάνδα, σχετική με την έκρηξη του ηφαιστείου της Σαντορίνης κατά το 1707 και την ανάδυση της νησίδας Νέας Καμμένης. Το γεγονός, ιδιαίτερα μάλιστα της εμφάνισης ενός νέου νησιού, είχε προκαλέσει τότε μεγάλη εντύπωση σε όλο τον κόσμο και το Βατικανό είχε ζητήσει από τον αρχιεπίσκοπο Νάξου να το ενημερώσει με κάθε λεπτομέρεια. Έτσι, ύστερα από συστηματικές έρευνες και εξετάσεις πολλών αυτοπτών μαρτύρων, ο αρχιεπίσκοπος έστειλε την κατωτέρω αναφορά στην οποία περιγράφει τα κοσμογονικά εκείνα γεγονότα με θαυμαστή γλαφυρότητα.

Οι έρευνές μου δεν απέδειξαν αν το αξιόλογο αυτό κείμενο είναι δημοσιευμένο, εν τούτοις δεν μπορώ να πω ότι είναι ανέκδοτο γιατί δεν υπήρξαν εμπειριστατωμένες. Πιστεύω όμως ότι η καταχώρισή του στα «Κυκλαδικά Θέματα», την πνευματική αυτή Κυψέλη των νησιών μας, είναι και χρήσιμη και ενδιαφέρουσα για τους αναγνώστες. Επισημαίνω ιδιαίτερα ότι το ιταλικό κείμενο του συντάκτη (το οποίο απέδωσα ελεύθερα στην ελληνική γλώσσα με κάθε προσοχή) είναι παράλληλα και ένα αξιόλογο λογοτεχνικό έργο. Ακόμη ότι έχει αρκετές ομοιότητες με άλλη αναφορά, της 4ης Μαρτίου 1714, του ιησουίτη ιεραποστόλου Tarillon προς τον υπουργό Εξωτερικών της Γαλλίας, που έχει δημοσιευθεί στην εφημερίδα «Καθημερινή» της 3ης Αυγούστου 1956 από τον Κλ. Τσούρκα και αναδημοσιευθεί στο περιοδικό «Κυκλαδικά», της Σύρου (καλοκαίρι 1956, τόμος πρώτος, τεύχος 3-4 με τον τίτλο «Η έκρηξη του ηφαιστείου της Σαντορίνης το 1707»). Θεωρώ ότι ο Tarillon έχει αντιγράψει σε μεγάλο βαθμό τον Γιουστινιάνι, η αναφορά του οποίου, εκτός από την περιγραφή των κοσμογονικών γεγονότων του 1707, περιλαμβάνει, ως εισαγωγικό μέρος, και ένα χρονικό της μακραίωνης δράσης του ηφαιστείου καθώς και μίαν αξιόλογη περιγραφή της έκρηξης του 1650. Τέλος και οι δυο περιγράφουν τις σχέσεις καθολικών και ορθοδόξων της Σαντορίνης κατά την εποχή εκείνη και επιρρίπτουν στους κακούς και αμαρτωλούς ορθοδόξους την οργή του Θεού, ο Οποίος είδε τι τραβούσαν από αυτούς οι καλοί και αγαθοί καθολικοί και προκάλεσε την έκρηξη του ηφαιστείου για να τιμωρήσει φυσικά μόνο τους πρώτους!

Το κείμενο του εγγράφου:

Σεβασμιότατοι,

Μόλις έλαβα τις σεβάσμιες εντολές σας με την επιστολή της 14ης του παρελθόντος Ιουλίου — αναφορικά με την

είδηση που περιήλθε υπόψη των σεβασμιότητων σας για την ασυνήθιστη δημιουργία ενός σκοπέλου ή νησίδας που αναδύθηκε πρόσφατα κατά τρόπο πα-

1. SCPF/SC.ARC. vol. 9,77. 62^R-71^R.

ράξενο και περίεργο, περίπου απίστευτο, τρία μίλια μακριά από την πόλη της Αγίας Ειρήνης, ενός νησιού των Κυκλάδων του Αρχιπελάγους μας — χωρίς να χάσω καιρό, φρόντισα αμέσως να συγκεντρώσω ακριβείς και αυθεντικές πληροφορίες για το γεγονός, όχι μόνο από τους πατέρες ιησουίτες της εκεί αποστολής, αλλά και από διαφόρους κληρικούς και άλλα πρόσωπα του τόπου, που υπήρξαν αυτόπτες μάρτυρες της παράξενης γέννησης του ανωτέρω σκοπέλου, ο οποίος μεγαλώνει συνεχώς εντυπωσιάζοντας όσους τον παρατηρούν.

Αλλά, πριν έλθω στην ιδιαίτερη περιγραφή ενός παρομοίου γεγονότος, έχω τη γνώμη ότι δεν θα ήταν έξω από τα πράγματα αν έκανα στις σεβασμιότητές σας μια πολύ σύντομη περιγραφή μερικών άλλων αξιομνημόνευτων γεγονότων που έλαβαν χώρα κατά καιρούς στην ίδια περιοχή, ώστε να μπορέσουν ευχερέστερα να κατανοήσουν ότι δεν είναι ανακριβή όσα θα περιγράψω για την εμφάνιση ή το φαινόμενο της ανωτέρω νησίδας η οποία με καπνούς, φλόγες και δυνατές εκρήξεις μεγαλώνει συνεχώς, όπως θα εκθέσω κατωτέρω.

Το νησί λοιπόν της Αγίας Ειρήνης, στο οποίο οι αρχαίοι είχαν δώσει διάφορα ονόματα, όπως Egesa Philetera, Terasia και τέλος Αγία Ειρήνη, από το ναό που είναι αφιερωμένος στην ένδοξο μάρτυρα Αγία Ειρήνη κυρία και προστάτιδα του νησιού, έχει περίγυρο 36 μόνο μίλια.

Κατά πανάρχαιη παράδοση, γνωστή μέχρι σήμερα, στην αρχή είχε σχήμα σφαιρικό ή στρογγυλό και προς το νοτιοδυτικό τμήμα του, απέναντι από το κάστρο που ονομάζεται Σκάρος, όπου σήμερα η επισκοπική καθέδρα, υπήρχε μία ευρύτατη και πανέμορφη πεδιάδα που είχε έκταση περί τα δέκα - έντεκα μίλια, με ωραιότατους κήπους διαφόρων οπωροφόρων δένδρων και πλουσιότερες πηγές νερού. Από μίαν όμως αιφνίδια υπόγεια καταστροφή που έγινε πολλές εκατοντάδες χρόνια πριν από τη

Γέννηση του Κυρίου, όπως μπόρεσα να αντιληφθώ και από τον μεγάλο αριθμό των εγκαταλελειμμένων μεταλλείων του τόπου, όλο αυτό το τμήμα γης της ανωτέρω πεδιάδας ανασκάφηκε και καταποντίσθηκε από τη βιαιότητα υπογείας φωτιάς, που πετάχθηκε πάνω από το εξέχον τμήμα του νησιού και από την εκτεταμένη και τερπνότατη πεδιάδα απόμεινε ένας φριχτός μυχός ή κόλπος της θάλασσας με απέραντο βάθος που υπολογίζεται σε πεντακόσιες και πλέον πήχεις χωρίς να βρίσκεται βυθός. Εγώ ο ίδιος διαβεβαιώνω ότι όταν έφθασα στο νησί αυτό για να πραγματοποιήσω την αποστολική επίσκεψη, κατά την προσέγγιση στην ξηρά δεν υπήρχε βυθός για να ρίξουμε άγκυρα και οι ναυτικοί χρησιμοποίησαν τη δύναμη των χεριών τους για να τραβήξουν το σκάφος προς την ακτή, και εκεί που άλλοτε ήταν μια θαυμάσια και εκτεταμένη πεδιάδα υπάρχει πλέον μια τρομερή άβυσσος και πέλαγος με ατελείωτο βάθος, το δε νησί από στρογγυλό και σφαιρικό έχει το σχήμα του μισοφέγγαρου.

Η άκρη ή πούντα του κόλπου προς τα βόρεια, σε απόσταση δέκα και πλέον μιλίων, είναι χωρισμένη και αποκομμένη από ένα μικρό χώρισμα της θάλασσας, από το κύριο μέρος της Αγίας Ειρήνης, σχηματίζοντας ένα άλλο νησί, ονομαζόμενο από τους ντόπιους με το αρχαίο όνομα της Therasia, Θηρασία, στο οποίο πολλά στρώματα διαφόρων χρωμάτων φαίνεται ότι ταιριάζουν στο ένα και στο άλλο νησί, ώστε να διακρίνεται καθαρά πως τα δυο νησιά ήταν στην αρχή ενωμένα και στη συνέχεια αποκόπηκαν και διαχωρίστηκαν από την ανωτέρω έκρηξη.

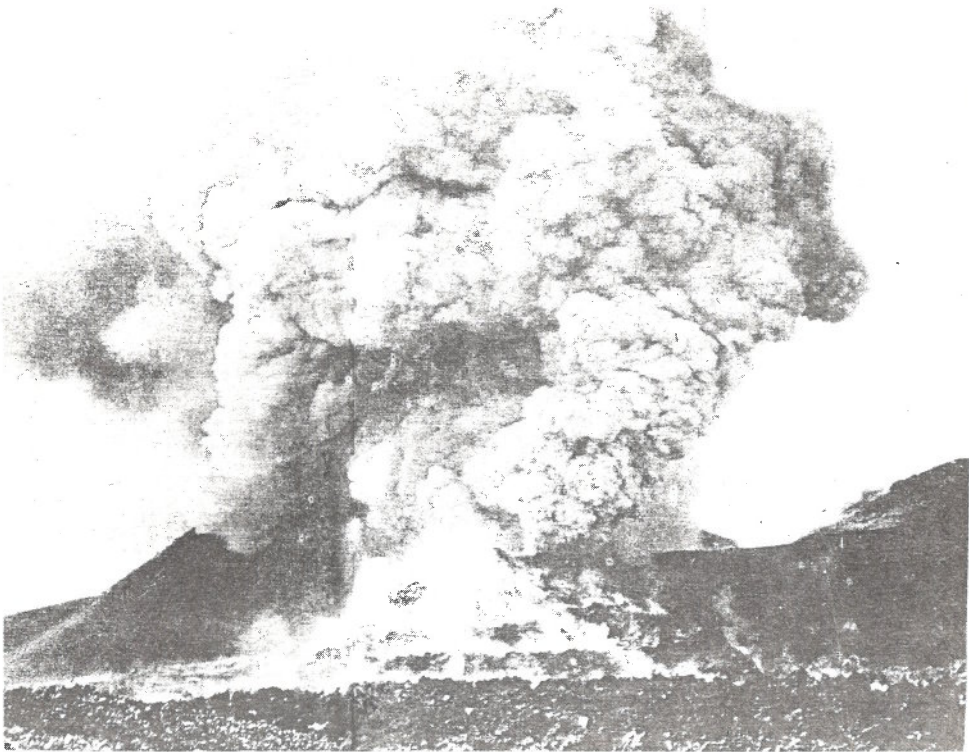
Στο κέντρο του ειρηνένου κόλπου υπάρχουν σήμερα δυο νησάκια, το ένα πιο μεγάλο από το άλλο, σε απόσταση δυο - τριών μιλίων και ονομάζονται κοινώς Καμμένες. Το μεγαλύτερο, που έχει το χρώμα του σιδήρου, δημιουργήθηκε, όπως λέει η παράδοση, κατά παράξενο τρόπο ξεπηδώντας μέσα από καπνούς

και υποθαλάσσιες φωτιές διακόσια χρόνια προ του Μεγάλου Αλεξάνδρου, γι' αυτό απο υπερβολική ανοησία αφιερώθηκε στον Πλούτωνα. Το πιο μικρό φαίνεται ότι δημιουργήθηκε με διαφορετικό τρόπο από εκείνον του μεγαλύτερου, κατά το 726 μ.Χ. επί αντιβασιλείας του ασεβούς βυζαντινού αυτοκράτορα Λέοντος Ισαύρου του εικονομάχου, γεγονός για το οποίο κάνει μνεία ο σεβασμ. Βαρρονίο. Έπειτα, επί Φραγκίσκου Κρισπη, 19ου δούκα της Νάξου, αναδύθηκε, επίσης μετά από βίαιες υποθαλάσσιες εκρήξεις, από τον αχανή βυθό του πελάγους εκείνου, μια τρίτη νησίδα που απέκλεισε το λιμάνι προς τη Μεγάλη Καμμένη, σύμφωνα με τα σημειούμενα σε μαρμάρινη στήλη εντοιχισμένη στο κάστρο του Σκάρου, όπως παρατίθενται

εδώ κατά πιστή αντιγραφή σε λατινικό ιδίωμα:

«Magnanime francisce, heroum certissima proles Crispe vides aculis clades, qus nostra dedere Mille quadringenti Xpi calendibus annis quinquies undenis istis iungenda duobus. Septimo calendas Decembris murmure vasto vastus Teresinus immanis saxa camene. Cum genit avulsit, scopulosque a fluctibus imis apparet, Magnum gignet memorabii ...strum.»

Έπειτα, στις αρχές Μαρτίου του έτους 1650, δυο ημέρες συνεχώς άρχισε να τρέμει το νησί της Αγίας Ειρήνης με δονήσεις της γης τόσο έντονες, ώστε αρκετά σπίτια έπαθαν ρωγμές, βράχοι κομματιάστηκαν και πέτρες που απεσπώντο από ένα μεγάλο λόφο καταρακυ-

Μια από τις νεότερες εκρήξεις του ηφαιστειού της Σαντορίνης, το 1925. Φωτογραφία του καθηγητή του Πανεπιστημίου Γ. Γεωργαλά, τραβηγμένη από απόσταση 120 μέτρων.

λούσαν με τόση ορμή προς τη θάλασσα, ώστε ένας φτωχός Έλληνας τσακίστηκε ελεεινά και πέθανε. Τους σεισμούς, ακολούθησε μεγάλη ξηρασία που προξένησε σημαντική καταστροφή σε ολόκληρο το νησί, λες και εκείνες οι υποχθόνιες φωτιές είχαν απορροφήσει όλους τους υδρατμούς από τους οποίους δημιουργούνται οι άνεμοι. Σε όλο το νησί επικράτησε απόλυτη νηνεμία σε σημείο που οι ανεμόμυλοι να μη μπορούν να γυρίσουν, γεγονός που έκανε όλους τους κατοίκους να αρχίσουν τις παρακλήσεις και τις προσευχές, αν και αυτές δεν εμπόδισαν να ακολουθήσει η θεία μάστιγα.

Στις 14 Σεπτεμβρίου έγιναν σεισμοί τέτοιας έντασης που αναστάτωσαν όλα σχεδόν τα νησιά του Αρχιπελάγους με τόσο τρομερά βουητά που ακόμη και οι πιο άφοβοι ταραχθήκαν. Οι δονήσεις ήταν τόσο συχνές ώστε, από τις 14 Σεπτεμβρίου μέχρι τις 27 του ίδιου μήνα, οι φτωχοί νησιώτες, δεν έκαναν τίποτα άλλο, παρά να επικαλούνται τη βοήθεια του Θεού παραμένοντας για μεγαλύτερη ασφάλεια ανάμεσα στους τοίχους των εκκλησιών.

Ο τρόμος πολλαπλασιάστηκε όταν το βράδυ της 27ης Σεπτεμβρίου ακολούθησε νέος σεισμός τόσο βίαιος ώστε όλα τα σπίτια περιστράφηκαν όπως ο σκύλος όταν τρομάζει από το ράπισμα του ανέμου. Την ίδια ημέρα, τέσσερα μίλια μακριά από το νησί, προς τα ανατολικά, μεταξύ της νησίδας που λέγεται Άνυδρο και της Αγίας Ειρήνης, εξήλθαν από τα βάθη της θάλασσας και από τρία διαφορετικά σημεία φλόγες που έφταναν σε ύψος τους δέκα - δώδεκα πήχεις. Οι υποχθόνιες εκείνες φλόγες ήταν ανάμικτες με πυκνότατους και λευκούς καπνούς, οι οποίοι εξερχόμενοι από τα βάθη της αβύσσου εκτινάσσονταν στα ύψη από την υπερβολική θερμότητα, ξανάπεφταν χαμηλά και προκαλούσαν μια δυσσομία της κολάσεως.

Τις δύο επόμενες ημέρες μετά την εμφάνιση των φλογών και ενώ αυτές συνε-

χώς αυξάνονταν, οι σεισμοί διπλασιάστηκαν, οι καπνοί πύκνωσαν και η επιφάνεια της θάλασσας σκεπάστηκε με κίσηρη. Με όλα αυτά ο φόβος και ο τρόμος μεγάλωσε απερίγραπτα.

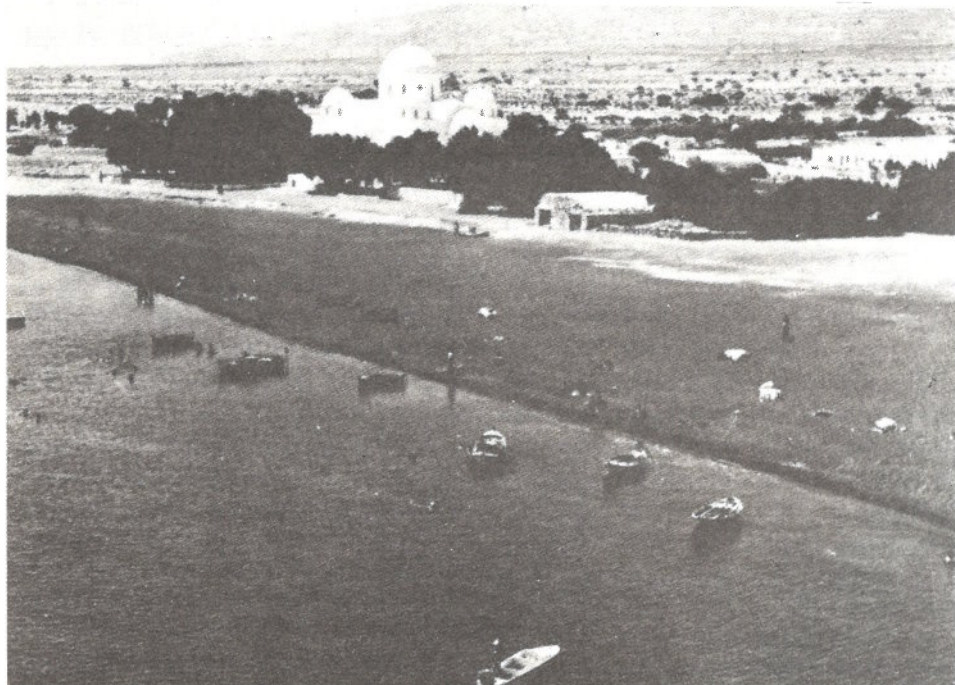
Στις 29 του ίδιου μήνα, η ημέρα ήταν η πιο φοβερή και τρομερή που αναφέρεται στην Ιστορία, γιατί η θάλασσα αγκομαχούσε, η γη έτρεμε, η ατμόσφαιρα έμοιαζε φλογισμένη, τα νέφη των καπνών ανέβαιναν ψηλά περιτυλιγμένα με φλόγες και δεν φαίνονταν τίποτα άλλο παρά λάμπεις, βροντές και κερανοί σε μορφές φιδιών, λογχών, σπαθιών και βελών πυρακτωμένων. Έτσι πέρασε όλη η φοβερή εκείνη ημέρα και σε απόσταση τριακοσίων μιλίων μακριά ήταν αισθητοί οι κλονισμοί της γης, η δε τέφρα, που την εσήκωναν ψηλά οι άνεμοι, μεταφέρθηκε μέχρι και σε περιοχές της Μικράς Ασίας. Το γεγονός έκανε τους Τούρκους των περιοχών εκείνων να πιστέψουν ότι όλα τα νησιά του Αρχιπελάγους καταστράφηκαν από θεϊκή (ουράνια) πυρκαϊά. Οι υποχθόνιες εκρήξεις τίναζαν στον αέρα πυρακτωμένες πέτρες που έφταναν σε ύψος εκατόν πενήντα πήχεων. Μέρος από αυτές έπεφταν στη θάλασσα και οι υπόλοιπες στην ξηρά. Μερικοί είχαν αρχίσει να πιστεύουν ότι μετά από τόσες δονήσεις, οι φλόγες θα είχαν δημιουργήσει ένα καινούργιο νησί, όπως είχε συμβεί πριν από πολλά χρόνια στην άλλη πλευρά της Αγίας Ειρήνης, όπου αναδύθηκαν διάφορα άλλα νησίδα πράγμα για το οποίο αναφερθήκαμε ανωτέρω και θα αναφερθούμε στη συνέχεια. Όμως δεν σχηματίστηκε νέο νησί, μόνο εμφανίστηκε μια μεγάλη ξέρα σαν αρχή ενός καινούργιου νησιού. Αποτελέσματα από τα ανωτέρω φαινόμενα ακολούθησαν τα επόμενα: φούσκωσε η θάλασσα κατά τρόπο φοβερό και τα κύματα κάλυψαν παραθαλάσσιες περιοχές στο νησί της Ίου ύψους 50 ποδών. Στο νησί της Σικίνου εισέδυσαν σε βάθος τριακοσίων πενήντα βημάτων ώστε έγιναν πολλά ναυάγια μέχρι το λιμάνι της Candia. Στο νησί της Αγίας Ει-

ρήνης κατέρρευσε ένα τεράστιο κομμάτι γης που κατεπλάκωσε δυο μεγάλα χωριά και από όμοιες ριζικές μεταβολές άλλες περιοχές εξαφανίστηκαν. Πλέον από διακόσια σπίτια κατακρημνίσθησαν και ένα βουνό ονομαζόμενο Μεροβίγλι, κοντά στο κάστρο του Σκάρου, διαμελίστηκε σε περισσότερα τμήματα, από δε τους θειούχους υδρατμούς πάρα πολλοί από τους κατοίκους έχασαν την όρασή τους για μερικές ημέρες. Πενήντα άνθρωποι και περισσότερα από χίλια ζώα έχασαν τη ζωή τους, όπως και μεγάλος αριθμός πτερωτών έπεσαν ψόφια. Όλα τα ασημικά, τόσο σε νομίσματα όσο και σε αντικείμενα μαύρισαν, όχι μόνο στη Σαντορίνη, αλλά και σε άλλα κοντινά νησιά. Αυτά τα ασημικά και χρυ-

σά δεν ξαναπήραν την προηγούμενη λάμψη τους, μολονότι περάστηκαν με λάδια και χόβολη (ζεστή στάχτη).

Από τα ανωτέρω συμβάντα και παράξενα γεγονότα που έλαβαν χώρα κατά καιρούς στο νησί της Αγίας Ειρήνης μπορούν εύκολα να διαπιστώσουν οι σεβασμιότητές σας ότι δεν είναι αναληθής η είδηση περί νέου νησιού που αναδύθηκε πρόσφατα κατά τρόπους ασυνήθεις και παράξενους κοντά στο ίδιο αυτό νησί της Αγίας Ειρήνης, ένα μεταξύ των Κυκλάδων του Αρχιπελάγους, και αμέσως θα αρχίσω τη σχετική περιγραφή με κάθε δυνατή ακρίβεια όπως μου ζήτησε η υπέρτατη μεγαλειότητα της Ιεράς Εξεταστικής Επιτροπής.

(Συνεχίζεται)

Απομεινάσι της πανάρχαιας Σαντορίνης η πανεμορφή πεδιάδα της Περίσσης, που μαρτυρεί την ειδυλλιακή μορφή του νησιού πριν από τη μεγάλη προϊστορική ηφαιστειακή καταστροφή.

κυκλαδικά θέματα

ΧΡΟΝΟΣ Ε΄
ΤΕΥΧΟΣ 25

Γράμματα • Ιστορία • Λαογραφία • Πολιτική • Επίκαιρα

Γιάννη Γκύζη: Δρομάκι στον Πύργο της Τήνου.
(Ζωγραφική σε χαλκό. Σχετ. σημείωμα στη σελ. 58).

Σίμος Μιλτ. Συμεωνίδης
ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΟΣΜΟΓΟΝΙΚΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1707 ΣΤΗ ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ
ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΑΘΟΛΙΚΟ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟ ΝΑΞΟΥ
ΑΝΤΩΝΙΟ ΓΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΙ

(Συνέχεια από το προηγούμενο)

»Το έτος λοιπόν 1707, στις **23 Μαΐου**, ημέρα Δευτέρα, την ώρα που ανέτελλε ο ήλιος, οι κάτοικοι της Αγίας Ελένης παρατήρησαν στον κόλπο που ανοίγεται μπροστά από το Κάστρο που λέγεται Σκάρος και μεταξύ των δύο νησίδων Καμμένων που ονομάζονται κοινώς Μικρή και Μεγάλη Καμμένη (δηλ. Brugiate = ψημένες) να επιπλέει μια ξέρα η οποία κατά πρώτη εντύπωση έμοιαζε με πλοίο που είχε ναυαγήσει στους υφάλους και κατευθύνονταν για να τσακιστεί στη Μικρή Καμμένη προς την οποία έδειχνε να βρίσκεται πλησιέστερα. Το γεγονός έδωσε αφορμή σε μερικούς ναυτικούς του τόπου να θελήσουν να το λαφυραγωγήσουν· πηγαίνοντας όμως, διαπίστωσαν αμέσως τι ακριβώς συνέβαινε και διαδόθηκε παρευθύς από τους ίδιους η είδηση ότι δεν επρόκειτο για ναυαγισμένο πλοίο, αλλά για έναν καινούργιο ύφαλο που είχε αρχίσει να αναδύεται από την άβυσσο της θάλασσας και που με δυσκολία μπορούσε ακόμη να παρατηρηθεί.

Την επομένη ημέρα, **24 Μαΐου**, διάφορα άλλα άτομα, τόσο κληρικοί, όσο και λαϊκοί, παρακινημένοι από περιέργεια για το παράξενο του πράγματος, θέλησαν να πάνε αυτοπροσώπως να το δουν, γιατί δεν μπορούσαν εύκολα να πιστέψουν όσα έλεγαν οι ναυτικοί, αλλά μόλις επείγαν επιτόπου και βεβαιώθηκαν πέρα ως πέρα γιαυτό που έβλεπαν με τα ίδια τους τα μάτια, ήταν αδύνατον πλέον να αμφισβητήσουν μια αλήθεια

τόσο αυθεντική. Ανάμεσά τους υπήρξαν και οι πιο θαρραλέοι που θέλησαν να αποβιβαστούν στο νέο αυτό ύφαλο που ακόμη εκινείτο και μεγάλωνε κάτω από τα πόδια τους όπως έβλεπαν με τα μάτια τους, μεταφέροντας από εκεί διάφορα περίεργα και πολύ ωραία πράγματα για φάγωμα, μεταξύ των οποίων πολλά οστρακοειδή ασυνήθιστου μεγέθους και θαυμάσιας γεύσης. Βρήκαν και άλλα πράγματα επάνω στην ξέρα, τα οποία επέπλεαν στο νερό σε αφθονία, ενώ ο ύφαλος που μεγάλωνε σε ύψος, παρείχε, όπως μπορούσε να πει κανείς με βεβαιότητα στους καλούς εκείνους ανθρώπους, ό,τι καλύτερο για διαβίωση είχε παραγάγει η θάλασσα.

Τη μεγαλύτερη εντύπωση προξένησε ένα είδος πέτρας που από πρώτη εντύπωση έμοιαζε με αληθινό ψωμί μισοπαξιμαδιασμένο, στην πραγματικότητα όμως δεν ήταν παρά ελαφρόπετρα ευγενέστατου είδους που ξεπερνούσε όλες τις άλλες που υπάρχουν σκόρπιες σε όλες τις παραλίες της Ευρώπης. Δυο ημέρες πριν από την ανάδυση αυτού του σκοπέλου, **στις 21 του ίδιου μηνός**, είχε γίνει αισθητός σε όλο το νησί ένας σεισμός μεταξύ δωδεκάτης μεσημβρινής και μίας, που δεν μπορεί να αποδοθεί σε άλλη αιτία παρά σε εκείνην της μετακίνησης αυτής της μεγάλης μάζας από πέτρα, την οποία ο Δημιουργός της φύσης έκρυβε ζηλότυπα από τα μάτια των θνητών για ένα διάστημα τόσων αιώνων. Αυτό υπήρξε το μοναδικό σημάδι που έ-

δωσε το νέο αυτό νησί κατά την ανάδυσή του και η μοναδική τρομάρα όταν το πλησίασαν, γιατί μετά την πρώτη εμφάνισή του στην επιφάνεια μέχρι τις **13 ή 14 Ιουνίου** το έβλεπαν πάντοτε να μεγαλώνει, τόσο σε μήκος, όσο και σε ύψος με τον ίδιο αθόρυβο τρόπο, χωρίς δηλαδή να κάνει τον παραμικρό κρότο και χωρίς να προξενεί σε κανέναν άλλη ταραχή, εκτός από την αβεβαιότητα για το τι μπορούσε να ακολουθήσει την ανάδυσή του.

Το νησί αυτό είχε ευχάριστη εμφάνιση, χρώμα λευκό και σχήμα στρογγυλό, επιφάνεια λεία και έμπειροι άνθρωποι που είχαν αποβιβαστεί σαυτό στις αρχές Ιουνίου, βεβαίωναν ότι είχε μέχρι τότε περιφέρεια μισού περίπου μιλίου και ύψος μεγαλύτερο από 20-25 πόδια· το μεγάλωμά του δεν ήταν ευδιάκριτο μετά 4-5 ημέρες και πολλοί άρχισαν να πιστεύουν ότι είχε σταματήσει εντελώς η ανάπτυξη του. Ο καθένας προσπαθούσε να καθυσηχάσει τον εαυτό του και όλοι φαντάζονταν ότι δεν έπρεπε πλέον να υποφέρουν λέγοντας οι μιν στους δε ότι το νησί δεν μεγαλώνει πλέον και ότι ήδη είχε φτάσει στο τέλος της ανάπτυξής του, λέγοντάς το περισσότερο για παρηγοριά και σιγουριά τους, παρά για την αλήθεια.

Τελικά όμως η θάλασσα που ήταν πολύ ταραγμένη και σκεπασμένη από υδρατμούς, λόγω της ανάδυσής της νέας γης, έκανε όλους να τη βλέπουν από ημέρα σε ημέρα πιο θολή, όχι τόσο από ταραχή εξαιτίας της νέας γης που ακόμη εκινείτο λίγο, όσο από την ανάμιξη μιας ποσότητας διαφόρων σπανίων υλικών που έβγαιναν ακατάπαυστα ημέρα και νύκτα από τα βάθη εκείνων των τρομερών αβύσσων.

Το θειάφι ήταν το πιο κοινό και έκανε όλη τη θάλασσα να φαίνεται χρωματισμένη από τις ακτές της Σαντορίνης μέχρι 20 περίπου μίλια μακριά· διακρίνονταν περισσότερο στον περίγυρο του νέου ύφαλου γιατί αυτός εκινείτο και κοντά του είχε μια θερμοκρασία ιδιαίτερη

που την αντιλαμβάνονταν όλοι εκείνοι που προσπαθούσαν να τον προσεγγίσουν. Αυτό ήταν και η αιτία που μεγάλος αριθμός νεκρών ψαριών βρέθηκε στην παραλία, ήταν δε διάχυτη μια φοβερή μυρωδιά που εμόλυνε τον αέρα της περιοχής και των κατοίκων, μολονότι σε απόσταση τριών μιλίων μακριά και συνηθισμένων να δοκιμάζουν συχνά παρόμοιες καταστάσεις. Καθένας ομολογούσε πως η θερμοκρασία των νερών, για την οποία μέχρι τότε υπήρχαν αμφιβολίες και δεν ήταν απόλυτα βεβαιωμένο, ήταν πλέον πραγματικότητα και ότι αντί να μειώνεται, κάθε ημέρα γίνονταν και πιο υψηλή.

Όλα αυτά άρχισαν να προκαλούν και πάλι φόβο και να διαλύουν την τόλμη των πιο θαρραλέων που δεν αποφάσιζαν πλέον, όπως πριν, να αποβιβαστούν στο νέο νησί, όπου προηγουμένως επήγαιναν μαγεμένοι από ευχαρίστηση παρά από αξιέπαινη περιέργεια. Ο φόβος μεγάλωνε περισσότερο όταν μια Παρασκευή απόγευμα, στις **16 Ιουλίου**, την ώρα που έδυε ο ήλιος, είδαν να διακρίνονται, μεταξύ του νέου νησιού και της Μικρής Καμμένης, σαν μια μεγάλη αλυσίδα, βράχοι μαύροι και σκούροι που έβγαιναν από τα βάθη της θάλασσας, περίπου 17-18 τον αριθμό, διαχωρισμένοι λίγο μεταξύ τους αλλά που έδειχναν κατά τρόπο ευδιάκριτο ότι γρήγορα επρόκειτο να ενωθούν και να προσκολληθούν στο νέο άσπρο νησί. Οι ίδιοι αυτοί βράχοι που (εκείνο) το βράδυ μόλις διακρίνονταν οι κορυφές τους, άρχισαν να δείχνουν την επομένη ότι μεγάλωναν παράξενα.

Την **επομένη Κυριακή**, γύρω στις 4 μετά το μεσημέρι (;) άρχισαν να βλέπουν για πρώτη φορά να εξέρχεται καπνός που έμοιαζε σε πυκνότητα και χρώμα με εκείνον που βγαίνει από καμίνι πυρακτωμένο. Την ίδια ώρα ακούσθηκαν υποχθόνιοι κρότοι προερχόμενοι από το κέντρο του νέου νησιού που ήταν ακόμη σκεπασμένο από τη θάλασσα.

Όλος ο κόσμος, τρομοκρατημένος

περισσότερο από κάθε άλλη φορά, δεν είχε πλέον στο μυαλό του τίποτα άλλο παρά πώς να σωθεί από το μεγάλο κακό που τον απειλούσε και πώς να γλυτώσει από την καταστροφή που πράγματι φαινόταν να πλησιάζει. Πολλές οικογένειες έφυγαν για να σωθούν στα γειτονικά νησιά, άλλοι αρκέστηκαν να αλλάξουν τοποθεσία και να καταλάβουν θέσεις στην ανοικτή ύπαιθρο πιστεύοντας ότι έτσι θα είχαν μεγαλύτερη ασφάλεια. Κατακυριευμένοι από φόβο, νηστικοί και με κοινές παρακλήσεις, άρχισαν σε όλο το νησί μακρές και γεμάτες πόνο λιτανείες με επικλήσεις στη θεία επέμβαση να θελήσει να ηρεμήσει η οργή του Κυρίου, αληθινά εξοργισμένου κατά των Σαντορινιών, που όπως μου εξήγησαν με λύπη, είναι ήδη αλλαγμένοι και διαφορετικοί από ότι ήταν προηγουμένως.

Οι πατέρες ιησουΐτες της εκεί Αποστολής, με αφορμή τα γεγονότα εκείνα, έκαναν πολλές παρακλήσεις, συμβούλευαν το λαό και τον ανακούφιζαν ακούοντας σε μεγάλο αριθμό γενικές εξομολογήσεις, διαπιστώνοντας προφανή σημεία μεταστροφής του. Οι Έλληνες επίσης έκαναν και αυτοί, παραδειγματιζόμενοι από τους δικούς μας Λατίνους, πολλές παρακλήσεις, επικαλούμενοι το έλεος του Θεού.

Εκείνες τις ώρες δεν υπήρχε θέμα κανενός σχίσματος στη Σαντορίνη. Οι πατέρες ιησουΐτες εξομολογούσαν τους χριστιανούς και των δύο δογμάτων αδιακρίτως. Σε περιοχές όπου δεν υπήρχε λατινική εκκλησία έψαλλαν οι ιερείς μας χωρίς κανένα εμπόδιο στις άγιες τράπεζές τους και έκαναν κηρύγματα με μεγάλη ευχέρεια και επιτυχία, όπως ακριβώς λειτουργούσαν σε εκείνες του δικού μας δόγματος. Λόγω των πονηρών καιρών τα πράγματα έχουν αλλάξει. Εδώ και τρία χρόνια το Ελληνικό Πατριαρχείο, με το να διακείται εχθρικά όσο ποτέ άλλοτε εναντίον των Λατίνων, έχοντας την υποστήριξη της σημερινής Κυβέρνησης της Οθωμανικής Πύλης,

μας εμφανίζει σήμερα ως εναντίους και απειθείς προς το Κράτος, όπως εκείνους που κάνουν ομολογία πίστωσης στον καθολικισμό, με συνέπεια να προβαίνει κάθε τόσο σε θλιβερές ενέργειες διώξεων που ακούστηκε ότι συμβαίνουν ιδιαίτερα το χρόνο αυτό στο ειρημένο νησί. Με προφάσεις λιτανειών, ο Έλληνας σχηματικός (ορθόδοξος) επίσκοπος, έχει ξεσηκώσει το ποίμνιό του με σκοπό να καταλάβει μερικές εκκλησίες μας καταστρέφοντας τα αλτάρια μας και προετοιμάζοντας τις πιο απίθανες καταστάσεις προκειμένου να προέλθει στο χειρότερο αρπάζοντας ακόμη και τις πέτρες και τα ιερά σκεύη. Τα δεινά θα ήταν ακόμη μεγαλύτερα εάν εμείς, οι προϊστάμενοι του Λατινικού Δόγματος και της καθολικής θρησκείας, δεν επιζητούσαμε την προστασία της αυτού βασιλικής μεγαλειότητας μέσω του προθυμότετου πρεσβευτού της κυρίου Marchese de Friol του διαπιστευμένου στην Οθωμανική Πύλη.

Έτσι λοιπόν έγινε δυνατό να πιστέψουν ότι παρόμοιες βεβηλώσεις υπήρξαν οι αφορμές για να πέσει στα κεφάλια των κατοίκων αυτών το φραγκέλιο του Θεού και να διανοηθούν ότι υπήρξε η τιμωρία για τους αμαρτωλούς του νησιού.

Εν τω μεταξύ οι βράχοι για τους οποίους μιλούσαμε ενώθηκαν μεταξύ τους έγιναν ένα σώμα και σχημάτισαν άλλο ένα νησί, τελείως διαφορετικό από το πρώτο λόγω της φωτιάς, που τόσο έκανε τους κατοίκους να τρομοκρατηθούν, και αναδύθηκε τελείως γύρω στις **19 Ιουλίου 1707**. Ήταν ωστόσο φοβερό πράγμα και παράξενο να βλέπουν κάθε βράδυ στην κορυφή του ύψαλου που πρόσφατα είχε δημιουργήσει η φύση μπροστά στα μάτια των θνητών, αριθμό εκπληκτικών μικρών φλογισμένων καμινιών από τα οποία έβγαιναν ζωηρές φλόγες που αληθινά είχαν τέτοια συχνότητα όμοια με τις φωταφίες που κάνουν στην έναρξη κάθε έτους στην ένδοξη εκείνη πόλη της Ρώμης κατά την ο-

λονυκτία προς τιμήν των πριγκήπων και κατά την επέτειο της στέψης των υψηλοτάτων ποντιφικών.

Μια βραδυά που παρατηρούσαν διάφορα φαινόμενα ή σημεία στο νέο ύφαλο, είδαν ξαφνικά στον ουρανό ένα άλλο, όχι λιγότερο παράξενο και φοβερό από εκείνα του νέου νησιού. Τούτο έλαβε χώρα περί τα τέλη **του ειρημένου μηνός Ιουλίου** στις μιάμισυ περίπου τη νύχτα και το είδαν εκείνοι οι νησιώτες. Εμφανίστηκε στο μέσο ακριβώς του ουρανού σε σχήμα φλογισμένης λόγχης και χάθηκε αμέσως ώστε δεν έδωσε την ευκαιρία να το παρατηρήσουν λεπτομερώς· φάνηκε ότι ξεκίνησε από την Ανατολή με κατεύθυνση προς τη Δύση και ότι απειλούσε το Κάστρο του Σκάρου, όπου διαμένει το μεγαλύτερο μέρος των δικών μας Λατίνων.

Το Κάστρο αυτό του Σκάρου έχει πάρει το όνομά του από κάποιον Scauro, Ρωμαιο ευγενή, ο οποίος την εποχή των αρχαίων Ρωμαίων ενίσχυσε την οχύρωσή του και είχε την εποπτεία σε ολόκληρο το νησί. Βρίσκεται σε ένα βράχο επικλινή περιτριγυρισμένον από τη θάλασσα, πανύψηλο, μαύρο και τρομακτικό στη θέα με περίγυρο ενός περίπου μιλίου, η δε αναρρίχηση σαυτών είναι υπερβολικά δύσκολη και προξενεί φόβο ακόμη και στους πιο τολμηρούς και ανδρείους. Υπάρχουν συνολικά εκατό σπίτια κτισμένα κατά το πρότυπο των τειχών και σαυτό βρίσκεται η καθέδρα του σεβασμ. λατίνου επισκόπου και του μεγαλύτερου μέρους του κλήρου του και η σύνοδος των κανονικών που υπηρετούν ταπεινά την έδρα εκείνη. Σαυτό υπάρχει και το μοναδικό μοναστήρι καθολικών μοναζουσών σε ολόκληρη την Οθωμανική Αυτοκρατορία, του Τάγματος του Αγίου Δομνίκου που ανέρχονται σε 18 ή 20 και από ό,τι διεπίστωσα κατά την πραγματοποίηση της αποστολικής επίσκεψης αυτής της Εκκλησίας προ οκτώ χρόνων μπορώ να διαβεβαιώσω ειλικρινά ότι διαβιούν δυσχερέστατα με μεγάλους περιορισμούς και θρησκευτικότη-

τα σε σύγκριση με οποιοδήποτε άλλο και κανονικά διοργανωμένο μοναστήρι της Χριστιανοσύνης. Στο ίδιο Κάστρο βρίσκεται ακόμη και η έδρα των πατέρων ιησουιτών της επαρχίας Παρισίων, οι οποίοι με τις αξιέπαινες πνευματικές ασκήσεις τους διατηρούν την καθαρότητα της καθολικής πίστης και την ευλάβεια στην Αγία Αποστολική Έδρα στους πολλούς, σε σύγκριση με άλλα νησιά, καθολικούς οι οποίοι θα είχαν αρκετά αυξηθεί αν δεν υπήρχε η απάνθρωπη δίωξη που πρόσφατα ξεκίνησαν οι προαναφερθέντες σχισματικοί εναντίον του Λατινικού Δόγματος.

Επειδή λοιπόν αυτό το Κάστρο βρίσκεται πλησιέστερα προς το νέο ύφαλο κι ήταν, λόγω θέσεως, πολύ εκτεθειμένο σε οποιοδήποτε θα μπορούσε να συμβεί ξαφνικά δυστύχημα, εγκαταλείφθηκε και εκκενώθηκε από τους κατοίκους του, εκτός από τον σεβασμιότατο Κρίστο, τις προειρημένες μοναχές και τους πατέρες ιησουίτες που παρέμειναν για να μη δημιουργηθεί μεγαλύτερος φόβος στον κόσμο, ο οποίος λόγω των γεγονότων, είχε ήδη φοβηθεί.

Εν τω μεταξύ το καμμένο νησί αναπτύσσονταν καταπληκτικά και εκτεινόταν κυρίως από τα μεσημβρινά προς τα δυτικά, όπου η θάλασσα στα ίδια αυτά σημεία φαινόταν πιο θολή και πιο περιεκτική σε θειάφι και βιτριόλι· το χρώμα των νερών ήταν πιο θολό και ορμητικό, ο καπνός πιο πυκνός και άφθονος, η φωτιά και οι φλόγες πιο μεγάλες και φοβερές αλλά περισσότερο από όλα η δυσωδία με την οποία είχε κατακλυσθεί όλη η περιοχή, είχε γίνει τόσο ανυπόφορη που έπιανε την αναπνοή ακόμη και των υγιών ανθρώπων, όσο και των ασθενικών, και έφερνε συχνές λιποθυμίες και εμετούς σχεδόν σε όλους. Τους έκανε να αισθάνονται ότι βρίσκονται επάνω σε πλοίο όπου γίνεται γενική εκφόρτωση και όπου η δυσσομία, ανακατεμένη με σκόνη και κατράμι, ήταν ίδια με εκείνην της σεντίνας που κάνει να νοιώθουν άρρωστοι σε θεελλώδεις και-

ρούς και οι πλέον έμπειροι ναυτικοί. Αυτή η μυρωδιά, που δεν ήταν καθόλου ευχάριστη, υποχρέωνε τους κατοίκους να αναζητούν τρόπο προστασίας, χωρίς να μπορούν να καταφύγουν κάπου μολονότι προσπάθησαν να την αποφύγουν· λόγω αντιθέτων ανέμων που φυσούσαν επάνω στο νησί, σε κάποια περιοχή του στη αισθάνονταν λιγότερο από ότι στο υπόλοιπο, όμως λιγότερο ή περισσότερο ήταν δύσκολο να την ανεχθούν.

Η δυσσομία αυτή επέφερε δυσάρεστες επιπτώσεις στο μεγαλύτερο μέρος των προχωρημένων στην ηλικία οργανισμών και κατέστρεψε τους περισσότερους αμπελώνες. Ένας παράξενος πυκνός καπνός που έμοιαζε σαν ένα τεράστιο βουνό που σηκώνονταν από το μέσον του νέου νησιού, με τη βοήθεια μιας αντίθετης πνοής του αέρα, κατέκαψε και κατέστρεψε **στις αρχές Αυγούστου**, σε διάστημα πιο λίγο από τρεις ώρες, όλον σχεδόν τον σταφυλόκαρπο που ήταν ανάγκη να τρυγηθεί πολύ σύντομα και ιδιαίτερα (κατέστρεψε) εκείνους τους αμπελώνες, που βρίσκονταν προς τα μεσημβρινά.

Κάποια μέρα πραγματοποιήθηκε μια εκπληκτική μεταμόρφωση στα δυο αυτά νησιά σε σημείο που μόλις μπορούσαν να ξαναφέρουν στο νου τους τις προηγούμενες μορφές τους. Το λευκό, που είχε σταματήσει να αναπτύσσεται, έγινε σημαντικά υψηλότερο, το μαύρο και καμμένο μεγάλωσε σε μήκος και τα δύο δε μαζί, μολονότι διαφορετικά σε χρώμα, έδειχναν να συνδέονται μεταξύ τους και φαίνονταν σαν ένα, όπως ακριβώς είναι σήμερα. Οι ατμοί, που διακρίνονταν ακόμη και στα πιο απομακρυσμένα νησιά τού Αρχιπελάγους και η φωτιά είχαν δημιουργήσει νέα ανοίγματα· οι υποχθόνιοι κρότοι εξακολουθούσαν και ήταν πιο συχνόι και πιο ευδιάκριτοι και πότε - πότε από το μέσον του νησιού ακούγονταν σαν βολές μεγάλων κανονιών και σαν εκρήξεις όπως εκείνες που κάνουν τα πυροτεχνήματα της Ρώμης· στον αέρα εκσφενδονίζονταν άπειρες

πυρακτωμένες πέτρες και ήταν τέτοιος ο θόρυβος και ο πάταγος που έτρεμαν τα σπίτια και οι πιο γερές οικοδομές ωσάν να γίνονταν σεισμός. Αρκετές φορές είδαν τις καταστροφικές αυτές πέτρες να ανυψώνονται στον αέρα σε μεγάλο ύψος και στη συνέχεια να πέφτουν σαν πολλοί και τεράστιοι τροχοί μέσα στη θάλασσα τρία περίπου μίλια μακριά.

Κατά τη διάρκεια αυτής της βροχής από πέτρες που έμοιαζε με βομβαρδισμό, παρατήρησαν να βγαίνει μια μεγάλη λάμψη όμοια με εκείνη των πιο ισχυρών κεραυνών και μετά να εξέρχεται, με υπερβολική ταχύτητα, ένας μαύρος καπνός ανακατεμένος με τέφρα σε τέτοια μεγάλη πυκνότητα που με δυσχέρεια μπορούσε να τον διαλύσει ο αέρας· έτσι είδαν να σχηματίζεται ένα τεράστιο νέφος με διάφορα χρώματα, το οποίο και εγώ πρόσεξα εδώ στη Νάξο, όμως πιο αραιό, που πήγαινε σιγά - σιγά να διαλυθεί σε λεπτότατη σκόνη που έπεσε τελικά σαν βροχή σε ολόκληρη τη γύρω περιοχή και ιδιαίτερα πάνω στη Σαντορίνη και σκέπασε ολόκληρο τον τόπο. Παράλληλα ακούγονταν ένας φοβερά δυνατός κρότος που είχε τη δύναμη έξι ή επτά κανονιοβολισμών ριχμένων ταυτόχρονα στο ίδιο σημείο.

Η φωτιά γίνονταν από ημέρα σε ημέρα πιο ανοιχτόχρωμη και φάνταζε στα μάτια των νησιωτών σαν κάτι το συνταρακτικό από το οποίο οι άνθρωποι περιμεναν να ακολουθήσει τη νύκτα κάτι χειρότερο. Κάθε βράδυ υπήρχαν και νέα φυσικά φαινόμενα πολύ διαφορετικά που δημιουργούσε η φωτιά από τα διαφορετικά σχήματα που έπαιρνε κατά την έξοδό της από το νέο νησί. Τη μια στιγμή πίστευες ότι δεν ήταν παρά τέφρα πυρακτωμένη που πήγαινε να σκορπίσει πάνω στον ύφαλο, για ένα διάστημα εμφανίζονταν όλα σαν μια φλόγα, άλλες φορές έλεγες πως ήταν αληθινά ένα πραγματικό ξέσπασμα των ισχυροτέρων πυροτεχνημάτων που έπεφταν σαν μεγάλες βόμβες και φορτώματα από πυρακτωμένες πέτρες ικανές να

πλήξουν τα μεγαλύτερα και πιο ισχυρά οικοδομήματα. Το συχνότερο ήταν πέτρες μετρίου μεγέθους, μα σε τόσο μεγάλο αριθμό που τις περισσότερες φορές σκέπαζαν εντελώς το πλησιέστερο νησί το οποίο έμοιαζε κατάφωτο σε σημείο που να τυφλώνει τον καθένα.

Αυτές οι τρομερές εκρήξεις που ως τώρα λέγουν ότι ακούγονταν αραιά μέχρι τα τέλη Αυγούστου, τον **Σεπτέμβριο** έγιναν πιο συχνές και τον **Οκτώβριο** συνεχείς και σήμερα φαίνεται ότι δεν σταματούν σχεδόν ποτέ. Και είναι αλήθεια ότι ο κρότος δεν είναι τόσο ισχυρός και αλλεπάλληλος, οι πέτρες που πετάγονται δεν είναι ούτε τόσο μεγάλες ούτε τόσο πολλές, η αναταραχή και το βράσιμο της θάλασσας φαίνεται ότι έχει μειωθεί, τα νερά που ήταν τελείως θολά έχουν αρχίσει να βρίσκουν το προηγούμενο χρώμα τους, η δυσωδία που άλλοτε ήταν τόσο ανυπόφορη στο νησί δεν γίνεται πλέον αντιληπτή εδώ και δύο μήνες, όμως (γεγονός αξιοθαύμαστο) ο καπνός γίνεται κάθε ημέρα πιο πυκνός, μαύρος και άφθονος, οι φλόγες είναι μεγαλύτερες όσο ποτέ πριν και φθάνουν μέχρι τον ουρανό, οι υποχθόνιοι κρότοι είναι συνεχείς και τέτοιας έντασης που δεν ξεχωρίζουν από τα μπουμπουνητά και η βροχή της τέφρας και του κονιορτού είναι πράγματι καθημερινή επάνω στο νησί. Ο χωρικός δεν πιστεύει ότι οι σπορές, που μόλις είχαν αρχίσει να βλαστάνουν, θα αναλάβουν από το πλήγμα, και ο ναυτικός λιγότερο ριψοκίνδυνος από πριν αρκείται να είναι μαζί με τους άλλους θεατής των γεγονότων λόγω του μεγάλου φόβου από το ναυάγιο ενός σκάφους, που, θέλοντας να πλησιάσει περισσότερο προς το μέρος της φωτιάς παρά λίγο να καεί.

Συνοπτικά, το νέο νησί από ημέρα σε ημέρα γίνεται πιο περίεργο, περισσότερο τρομακτικό και λιγότερο προσεγγίσιμο και αντί να σταματήσει να μεγαλώνει με την είσοδο του χειμώνα, όπως πίστευαν μερικοί, συνεχώς αυξάνεται ειδικά προς το μέρος του νοτιά με κατεύθυνση προς τη Δύση, όπου φαίνεται ότι

η Φύση εργάζεται για να σχηματίσει ένα εξαιρετικό λιμάνι κατάλληλο για να φιλοξενεί μια μεγάλη αρμάδα με κάθε είδους σκάφη ώστε η Σαντορίνη να μπορέσει να γίνει κάποιαν ημέρα λιγότερο ευάλωτη από όσο μέχρι σήμερα.

Ιδού με ακρίβεια, σεβασμιότατοι πατέρες μου, όλα όσα μπόρεσα να συγκεντρώσω από τις πλέον πειστικές και ειλικρινείς πληροφορίες που μου μεταδόθηκαν από αξιόπιστα πρόσωπα της Σαντορίνης σχετικά με το νέο νησί από την αρχή της εμφάνισής του μέχρι σήμερα **20 Ιανουαρίου 1709**. Αφίνω στους φιλοσόφους και τους περιέργους να ερευνηθούν με λεπτομέρεια το γεγονός, καθώς και στους γεωμέτρους να με κατακρίνουν αν δεν έκανα μνεία σε έκταση (των πραγμάτων) και πιστεύω ότι είναι καλύτερα να στενοχωρηθώ με όσα θα με επικρίνουν και να βρεθώ εκτεθειμένος σε μια δίκαιη κριτική, παρά να μιλήσω απερίσκεπτα για κάτι που κανείς δεν γνωρίζει και που δεν μπορεί να γνωρίζει με ακρίβεια. Μ' όλα ταύτα όμως είναι θεμιτό να εκφέρω απλή γνώμη για όσα διεπίστωσα με τα ίδια μου τα μάτια και για όσα νομίζω ο λαός του τόπου που θεωρεί ότι δεν είναι υπερβολή να πιστεύει ότι η νέα ξηρά πρέπει μέχρι σήμερα να έχει περιφέρεια το λιγότερο τρία μίλια και περισσότερο από 35 ή 40 πόδια ύψος. Ελπίζω ότι με την πάροδο του χρόνου το ειρημένο νησί θα γίνει πιο προσπελάσιμο και να μπορέσω να κάνω μια πιο εμπειριστατωμένη έρευνα για να σας δώσω αναφορά περισσότερο ακριβή και πιστευτή, την οποία θα πραγματοποιήσω με μεγαλύτερη ευχέρεια και ακρίβεια, ώστε σε κάθε καιρό να ανταποκρίνεται στην εξυπηρέτηση των σεβασμιωτήτων σας των οποίων, με βαθύτατη γονυκλισία, κατασπάζομαι με σεβασμό τα κράσπεδα της ιερής πορφύρας τους, απομένοντας πάντοτε πρόθυμος στις εντολές σας.

Ο ταπεινός

Αντώνιος Γιουσινιάνι

Αρχιεπίσκοπος Νάξου και Πάρου»

κυκλαδικά θέματα

ΧΡΟΝΟΣ Ε'
ΤΕΥΧΟΣ 27

— Γράμματα • Ιστορία • Λαογραφία • Πολιτική • Επίκαιρα —

Ηλία Λιαούρη: Η ποιήτρια Ρίτα Μπούμη-Παππά

Σίμος Μιλτ. Συμεωνίδης

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΒΕΝΕΤΩΝ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΩΝ

Στο περιφέρημο Κρατικό Αρχείο της Βενετίας (ASY) και στην κατηγορία εγγράφων Bailo, φάκ. 114, βρίσκονται τα δημοσιευόμενα κατωτέρω δύο ιστορικά ντοκουμέντα. Συντάκτες τους είναι δύο αντιπρόσωποι της Γαληνοτάτης Βενετικής Δημοκρατίας, ο ρέκτωρ της Τήνου Giovanni Andrea Trivisan και ο πρόξενος της Βενετίας στην Κρήτη Γάοπαρος Κοντόσταυλος, ο Άνδριος.

Τα θέματα που θιγονται σαυτά είναι πράγματι ενδιαφέροντα, ιδιαίτερα εκείνο της επίδοσης των τουρκικών διοικητικών οργάνων στην παράνομη συναλλαγή και δωροληψία. Έχουν συνταχθεί λίγο μετά τη λήξη του πολέμου μεταξύ Βενετίας και Τουρκίας (1645-1669) που έβγαλε νικήτρια τη δεύτερη με περιέλευση σαυτήν της Κρήτης. Η Τήνος εξακολούθησε να είναι βενετική κτήση με διοικητή διοριζόμενο από τη Γαληνοτάτη.

1. Στο έγγραφο του Trivisan (26 Αυγούστου 1673, νέο ημ.) περιέχεται η πληροφορία ότι ο Αγάς που είχε αποστείλει ο Καπουδάν Πασάς για να συγκεντρώσει τις φορολογίες των νησιών του Αρχιπελάγους, εκτός από τις φορολογίες, είχε συγκεντρώσει, μαζί με τους έμπιστούς του, και διάφορα προϊόντα μεγάλης αξίας, κυρίως καφέ και μετάξι. Τα προϊόντα αυτά, που θα εκποιούσαν προφανώς μετά τη λήξη της επίσημης αποστολής τους, σκέφθηκαν να τα αποθηκεύσουν στη βενετσιάνικη Τήνο. Έ-

τσι, από τη Νάξο, όπου βρίσκονταν ο Αγάς, τα μετέφεραν στην Τήνο με δύο πλοία κάποιος Μεχμέτ Χότζα και ο δραγομάνος του Αγά Δημητράκης Γκαλιμπέρτης και τα παρέδωσαν για ασφαλή φύλαξη στον έμπιστο και συνεργάτη τους Κωνσταντίνο Αλιπράντη, έμπορο της Τήνου,⁽¹⁾ ο οποίος τα τοποθέτησε σε μία από τις αποθήκες που διατηρούσε στην παραλία του Αγίου Νικολάου (σημερινό λιμάνι του νησιού). Μετά την αποθήκευση, κουρσάρικα πλοία που είχαν, όπως φαίνεται, παρακολουθήσει τα τούρκικα, άρχισαν να περιτριγυρίζουν την Τήνο με πρόθεση να αρπάξουν την πολύτιμη λεία, πράγμα σχετικά εύκολο γιατί βρίσκονταν στην ανοχύρωτη παραλία.

Ο Διοικητής του νησιού Trivisan σκέ-

1.— Ο Κων. Αλιπράντης, Τήνιος, ήταν γαμβρός του συντάκτη του εγγράφου Νο 1 Γάοπαρου Κοντόσταυλου, έμπορος και εξαγοραστής φόρων των νησιών (βλ. Σίμου Μιλτ. Συμεωνίδη, Τούρκος σκλάβος ενέχυρο για χρέη του κυρίου του, στα «Συριανά Γράμματα», χρόνος πρώτος 1988, τεύχος 3). Το 1672, ο πεθερός του, πρόξενος της Βενετίας στην Κρήτη, παρακάλεσε το βάιλο Κωνσταντινούπολεως να συγκατανεύσει να γίνει πρόξενος (της Βενετίας) στην Άνδρο και στη Μύκονο ο Αλιπράντης (Συμεωνίδη, ο.π.), όμως δέκα χρόνια μετά «οι προεστοί, γέροντες και επίτροποι της νήσου Σίφνου» τον κατηγόρησαν ως απάνθρωπο και εγκληματία (βλ. Σίμου Μιλτ. Συμεωνίδη, Εγκλήματα στη Σίφνο του 1675, στα «Κυκλαδικά Θέματα», χρόνος Α' 1984, τεύχος 5).

φθηκε να εκμεταλλευθεί την κατάσταση και συμβούλευσε τον Αλιπράντη να διασφαλίσει τα εμπορεύματα στην κατοικία του, μέσα στο Φρούριο, όπου δεν μπορούσαν να φθάσουν οι κουρσάροι που θα λογάριζαν την απειλή των κανονιών. Του παραχώρησε μάλιστα υποζύγια και εργατικά χέρια για τη μεταφορά και ο Αλιπράντης και οι άνθρωποι του Αγιά, έμειναν καταύποχρωμένοι από τις φροντίδες του.

Ο Trivisan μάλιστα είχε πάρει την απόφαση, αν οι Τούρκοι παρέμεναν για μεγάλο διάστημα στο νησί, να διασφαλίσει κατά τον καλύτερο τρόπο την παραμονή τους από κάθε ένοπλη προσβολή. Θα τους υποδείκνυε να μη στρατοπεδεύσουν στην παραλία, όπου θα χρειάζονταν τουλάχιστον τριακόσιους ένοπλους άνδρες για να αποκρούσουν επιθέσεις, αλλά σε ασφαλέστερη θέση, κάτω ακριβώς από το Κάστρο, τη λεγόμενη Μπάνιο (Bagno)⁽²⁾, όπου υπήρχαν κτίσματα και μάνδρα που είχε κατασκευάσει ο διάσημος πειρατής - συνεργάτης των Βενετών κατά τον πόλεμο Γεώργιος Μαρία Βιτάλης από την Κορσική. Οι επιτυχίες του τελευταίου κατά των Τούρκων ήταν εκπληκτικές. Όπως διηγούνται οι συγγραφείς οι αιχμάλωτοι που έπιανε ανέρχονταν σε χιλιάδες. Τους μετέφερε στην Τήνο και τους έκλεινε στο Μπάνιο. Όπως πιστεύω ο χώρος εκείνος επήρε το όνομά του από την ιταλική λέξη bagno που σημαίνει «κάτεργο», «δεσμοκτήριο», «φυλακή», δηλαδή στρατόπεδο συγκεντρώσεως αιχμαλώτων. Η δράση του Βιτάλη είχε αρχίσει στα 1650 και τελείωσε στα 1668, τον Ιούλιο, που φονεύθηκε σε ναυμαχία

2.— Ο Επαμ. Γεωργαντόπουλος, Τηνιακά ήτοι αρχαία και νεωτέρα γεωγραφία και ιστορία της νήσου Τήνου, εν Αθήναις 1889, σελ. 106-107 και ο Κώστας Καιροφύλας, Ιστορικά Σελίδες Τήνου, εν Αθήναις 1930, σελ. 111, αναφέρουν για το bagno αυτό τον γεωγράφο Κορονέλλη, κατά τον οποίο ο Βιτάλης «κατεσκεύασε μερικές οικίας με θαυμάσιον bagno, πλήρες ιχθύων ολόκληρον περιτειχισμένον».

με τις δυνάμεις του Καπουδάν Πασά, ο οποίος είχε πάρει εντολή να τον εξολοθρεύσει ⁽³⁾ Τα κτίσματα λοιπόν στο Μπάνιο, που θα πρέπει τότε ακόμη να ήταν ανέπαφα, αφού ο θάνατος του Βιτάλη ήταν σχετικά πρόσφατος (1668), θα παραχωρούσε ο Trivisan στους Τούρκους για να αισθάνονται ασφαλείς και βέβαια καταύποχρωμένοι από την πολιτική χειρονομία του Βενετού ρέκτορα.

Ο τελευταίος, παράλληλα με τις ανωτέρω ενέργειες, έσπευσε να ενημερώσει σχετικώς τον βάϊλο Κουερίνη, προκειμένου αυτός να εκμεταλλευθεί πολιτικά το γεγονός κατά την άσκηση των καθηκόντων του στην Κων/πολη. Η ενημέρωση έγινε με το δημοσιευόμενο εδώ έγγραφο Νο 2.

2. Στο άλλο έγγραφο, του Γάσπαρου Κοντόσταυλου (3 Ιανουαρίου 1672) more veneto = 1673) πρόσ τον Trivisan, περιέχεται η πληροφορία ότι ο βεζύρης της Κρήτης Ιμπραήμ Πασάς ⁽⁴⁾, όπως είχε γνωστοποιήσει με επιστολή του προς τον ευρισκόμενο στη Σίφνο Κοντόσταυλο, είχε πάρει την απόφαση να απαγορεύσει την εισαγωγή εμπορευμάτων στη μεγαλόνησο, χωρίς προηγούμενη έγκριση του Σουλτάνου. Κατά την άποψη του έμπειρου Κοντόσταυλου ο βεζύρης αποσκοπούσε, με την παρεμβολή δυσχερειών στη διακίνηση εμπορευμάτων, να εκβιάσει τη Γάληνοτάτη για να της αποσπάσει χρήματα. Γιαυτό το λόγο παρακαλούσε τον Trivisan, μέχρι να επιστρέψει ο ίδιος στην έδρα του, την Κρήτη, όπου θα διαπίστωνε από κοντά τις προθέσεις του βεζύρη, να γράψει αμέ-

3.— Γεωργαντόπουλος, ο.π., Καιροφύλας, ο.π.

4.— Στις υπό Νικολάου Σ. Σταυρινίδου, Μεταφράσεις Τουρκικών Ιστορικών Εγγράφων, Ηράκλειο 1986, τόμ. Β' (ανατύψεις), σελ. 54, δημοσιεύεται η σουλτανική διαταγή διορισμού του Ιμπραχήμ Πασά ως διοικητού Κρήτης με ημερομηνία 1 Απριλίου και έτος 1673, ενώ η επιστολή του προς τον Κοντόσταυλο είναι της 8 Δεκεμβρίου 1672 (ASV, Bailo, φάκ. 114).

σως στο βάϊλο τα διατρέχοντα ώστε ο τελευταίος να ενεργήσει κατάλληλα στο Σουλτάνο για να αρθεί η απαγόρευση που είχε επιβληθεί στην Κρήτη και έθιγε τα εμπορικά συμφέροντα της Βενετίας.

Για το Γάσπαρο Κοντόσταυλο έχω ξαναγράψει στα «Κυκλαδικά Θέματα». ⁽⁵⁾ Θέλω μόνο να προσθέσω εδώ ότι, μετά την επιλογή του τον Δεκέμβριο 1670 από τον Βενετό πρεσβευτή στην Υψηλή Πύλη Alvisé Molin ⁽⁶⁾ για τη θέση του προξένου στην Κρήτη και την έκδοση του σουλτανικού μπερατιού για το διορισμό του (6 Ιουνίου 1671), ⁽⁷⁾ ανέλαβε υπηρεσία και αφού εγκατέστησε υποπροξένους σε διάφορες πόλεις του νησιού (έδρα του ήταν τα Χανιά), ταξίδευε συχνότατα στο Αρχιπέλαγος για λόγους, εργασιακούς και οικογενειακούς αφού τα οικονομικά συμφέροντά του ήταν εκεί και η οικογένειά του εγκατεστημένη στη Σίφνο. Στην τελευταία έστειλαν τα γράμματά τους, οι υπάλληλοί του από την Κρήτη για τις προξενικές υποθέσεις και από εκεί απαντούσε στην αλληλογραφία του, μέρος της οποίας βρίσκεται στο Αρχείο μου. Γιαυτό και το έγγραφο Νο 1 έχει γραφεί στη Σίφνο.

ΕΓΓΡΑΦΟ 1ο

Εξοχότατε Κύριε,

Μόλις επέστρεψα στη Σίφνο παρέλαβα το εσωκλειόμενο γράμμα του Ιμπραήμ Πασά, βεζύρη της Κρήτης, ο ο-

5.— Σίμου Μιλτ. Συμεωνίδη, Οι Κοντόσταυλοι της Άνδρου και ο Άγιος Γεώργιος Καθολικών της Σύρου, «Κυκλαδικά Θέματα», χρόνος Α', 1985, τεύχος 6, σελ. 346-351.

6.— Ερρίκου Μοάτσου, Το Βενετικόν Προξενείον Κρήτης επί Τουρκοκρατίας, στα «Θησαυρίσματα», Βενετία 1969, τομ. 6, σελ. 237

7.— Σταυρινίδου, Μεταφράσεις..., σελ. 63-66 ολόκληρο το κείμενο του μπερατιού. Ο Ερ. Μοάτσος, ο.π. σελ. 240, αναφερόμενος στο τελευταίο το χρονολογεί από 29-5-1671, είναι δε η πληροφορία του από τον Σταυρινίδη, που το είχε δημοσιεύσει παλαιότερα και στα «Κρητικά Χρονικά», τομ. 2, σελ. 160-163.

ποίος μου γνωστοποιεί ότι δεν πρόκειται να επιτρέψει την εισαγωγή εμπορευμάτων στα Φρούρια αν δεν πάρει πρώτα έγκριση του Μεγάλου Κυρίου. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει τίποτα άλλο παρά να εξοικονομήσει κάποιο φιλοδώρημα από τον Εκλαμπρότατο Πρίγκηπά μας· έχω την ελπίδα όμως ότι δεν θα περάσει αυτή η σκευωρία, αφού ο εκλαμπρότατος Βάϊλος με τη σύνεση που τον διακρίνει θα μεταφέρει τα πάντα στην κρίση του Βασιλέα (εννοεί του Σουλτάνου) γ' αυτό και παρακαλώ την εξοχότητά σας να του γράψετε αμέσως. Εγώ θα ενεργήσω επίσης κατά τον ίδιο τρόπο πρὸς τον εξοχότ. κ.... και πρὸς τον εξοχότ. κ. Βενετό προβλεπτή της Σούδας. Προτίθεμαι να αναχωρήσω σε ένα περίπου μήνα γιατί πρέπει να πάω στα Χανιά σύντομα επειδή έχω εκεί κάποιες εκκρεμείς υποθέσεις και στη συνέχεια θα πάω διά ξηράς στην Candia με πρόθεση να συζητήσω ιδιαίτερα με τον ειρημένο βεζύρη για να διαπιστώσω την αιτία που τον παρακινεί σαυτή την ενέργεια αφού πρὶν δεν είχε αναφερθεί σε κάτι παρόμοιο και στη συνέχεια θα ενημερώσω τον εξοχότ. κ. Προβλεπτή σε ό,τι μου απαντήσει.

Σίφνος, 3 Ιανουαρίου 1672

Ευπειθέστατος

*Γάσπαρος Κοντόσταυλος
Βενετός Πρόξενος Κρήτης*

Εξοχ. Κύριον

Giov. Andrea Trivisan

Ρέκτορα Τήνου

ΕΓΓΡΑΦΟ 2ο

Εκλαμπρότατε Κύριε,

Ο Αγάς, που με εντολή του Καπουδάν Πασά συγκεντρώνει τα χαράτσια του από τα νησιά του Αρχιπελάγους, έστειλε εδώ προχθές από τη Νάξο με μία μεγάλη γαλιότα υπό τη διοίκηση κάποιου Τούρκου ονομαζομένου Μεχμέτ Χότζα και με μία φελούκα του Δημητράκη Γκαλιμπέρτη, δραγομάνου του, εμπορεύματα σημαντικής αξίας, που μέχρι τώρα έχουν συγκεντρώσει για λογαρια-

σμό τους αποτελούμενα, κατά το μεγαλύτερο μέρος τους, από καφέ και μέταξα, με σκοπό να διαφυλαχθούν εδώ σφαλώς από τον κύριο Κωνσταντίνο Αλιπράντη.

Μόλις κατέπλευσαν, ξεμπάρκαραν και τα αποθήκευσαν σε μία από τις αποθήκες του στην παράλια του Αγίου Νικολάου με απόδειξη παρακαταθήκης. Το επόμενο όμως πρωί φάνηκαν δύο κουρσάρικα με κατεύθυνση προς τη Μύκονο και άλλα δύο με διάφορες γαλιότες προς τη Σύρα και εκίνησαν την υποψία ότι οργανώνουν κάποιο σχέδιο για τα δύο αυτά τούρκικα σκάφη και διαδόθηκε η φήμη ότι σκοπεύουν να αρπάξουν την ανωτέρω λεία που αξίζει πολλά χρήματα σε μετρητά. Εγώ, για να αποφευχθεί κάθε κίνδυνος αναστάτωσης που μπορεί να προέλθει ξαφνικά απ' αυτούς δόλια και απερίσκεπτα, πράγμα που ο Θεός δεν επιτρέπει χάριν της κοινής ησυχίας, εκτίμησα ότι έπρεπε να συστήσω στον κύριο Κωνσταντίνο (Αλιπράντη) να μεταφέρει τα εμπορεύματα μέσα στο Φρούριο και να τα κρύψει στην κατοικία του, πρόταση που αποδέχθηκε αμέσως μαζί με την προσφορά μου σε εργάτες και υποζύγια για τη μεταφορά μένοντας καταύποχρωμένος, όπως και ο δραγομάνος και ο Χότζα. Οι τελευταίοι μου είπαν ότι ο Αγάς σκέπτεται αναμφίβολα να τα απομακρύνει από αυτό το νησί και να τα μεταφέρει σε κάποιο άλλο υπό Οθωμανική διακυβέρνηση, όπου θα έχει τη δυ-

νατότητα να εμποδίσει οποιαδήποτε ατυχή κουρσάρικη ενέργεια.

Κατά τον ίδιο τρόπο θα φροντίσω ώστε, αν έχουν την πρόθεση να παραμείνουν εδώ επί μήνες, να στρατοπεδεύσουν στο Βαγνο του αλησμόνητου ιππότη Γεώργιου Μαρία Βιτάλη που είναι κοντά στο Φρούριο και σε κάθε εμφανιζόμενο κίνδυνο θα μπορούν να προστατευθούν από την ύπαρξη του κανονιού, διαφορετικά παραμένοντας στην παράλια θα είναι εκτεθειμένοι σε μεγάλο κίνδυνο αφού η τοποθεσία δεν παρέχει ασφάλεια και όποιος θέλει να εξασφαλισθεί εκεί είναι υποχρεωμένος να διατηρεί συνεχώς τριακόσιους το λιγότερο ένοπλους άνδρες.

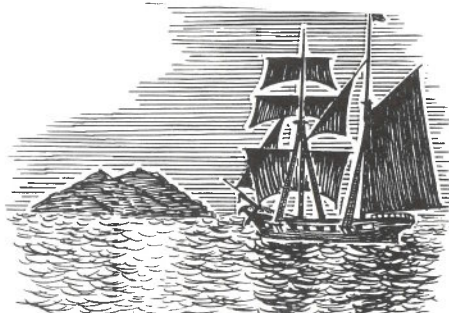
Οι ενέργειές μου αυτές, που επιχειρώ με όσες διαθέτω δυνάμεις και ζήλο, αποβλέπουν στο να προκαλέσουν ιδιαίτερη εντύπωση στην πάνσοφη Βουλή μαζί με άλλες ευκαιρίες που θα μου παρουσιασθούν χωρίς να παραμελήσω να προσαρμόσω κάθε περιστασιακό στοιχείο για να προσφέρω καλή υπηρεσία στην Πατρίδα και κατά το δυνατόν να εκπληρώσω καλύτερα το καθήκον μου.

Στην εκλαμπρότητά σας προσφέρω ταπεινά την ανωτέρω ειδηση και κατασπάζομαι το χέρι σας.

Τήνος 26 Αυγούστου 1673

Ταπεινός δούλος
Giovanni Andrea Trivisan
Rettore Veneto

Προς τον εκλαμπρότατο
Κύριο Κουερίνη, βάιλο

κυκλαδικά θέματα

ΧΡΟΝΟΣ Ε΄
ΤΕΥΧΟΣ 29

— Γράμματα • Ιστορία • Λαογραφία • Πολιτική • Επίκαιρα —

ΗΛΙΑ ΛΙΑΟΥΡΗ: Η ποιήτρια Διαλεχτή Ζευγώλη - Γλέζου
(Σχετικό κείμενο του κ. Μάνου Χωριανόπουλου στη σελ. 243)

Σίμος Μιλτ. Συμεωνίδης
ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ (1664)
ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΘΕΡΜΙΩΝ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟ ΓΕΩΡΓΙΟ ΠΕΡΗ

Στα «Κυκλαδικά Θέματα» (Χρόνος Γ', 1986 τεύχος 15) έχουμε ήδη φέρει στο φως κάποιες πληροφορίες για τον διδάσκαλο Γεώργιο Πέρη και το έργο του στη Μήλο, Σίφνο και ιδιαίτερα στη Σέριφο. Τώρα δίνουμε στη δημοσιότητα ένα έγγραφο της Κοινότητας Θερμιών, του έτους 1664, που απευθύνεται στον ίδιο διδάσκαλο για να αναλάβει τη διδασκαλία της νεολαίας του νησιού. Η σημασία του είναι ιδιαίτερη γιατί φανερώνει, τόσο τη φροντίδα της Κοινότητας για τη μόρφωση των παιδιών, όσο και την ύπαρξη ευρύτερου εκπαιδευτικού ρεύματος στις Κυκλάδες στους δύσκολους εκείνους καιρούς που ήταν γεμάτοι δεινά από τον πόλεμο μεταξύ Βενετίας και Τουρκίας.

Το έγγραφο αυτό, μαζί με άλλα πιστοποιητικά, υποβλήθηκε από τον Γεώργιο Πέρη, τρία χρόνια αργότερα, στον αποστολικό επισκέπτη Giuseppe Sebastiani, επίσκοπο Ιεραπόλεως, όταν ο τελευταίος βρισκόταν στη Μήλο, όπου είχαν συγκεντρωθεί και οι ορθόδοξοι αρχιερείς των Κυκλάδων για να συζητήσουν με τον βενετό ναύαρχο Φρ. Μοροζίνη τα προβλήματά τους. Ήταν γραμμένο στα ελληνικά, αλλά ο πρωτονοτάριος Σίφνου διάκος Σερμαρτύς, που συνόδευε στη Μήλο τον αρχιεπίσκοπο Σίφνου Αθανάσιο, το απέδωσε στα ιταλικά και επιβεβαίωσε το κείμενό του ο αρχιεπίσκοπος. Το αντίγραφο αυτό, που βρίσκεται στα Αρχεία του Βατικανού (SCPF / SC, Archip. 1 ^Α Φ280), μεταφρασμένο πλέον από εμάς στα ελληνικά, έχει ως εξής:

Το Κοινό των Θερμιών, στη μεγάλη επιθυμία να μάθουν γράμματα τα παιδιά (του νησιού), παρακαλεί τον αιδεσ. Γε-

ώργιο Πέρη το Συριανό, που τώρα βρίσκεται στη Σέριφο, να θελήσει να έλθει στο νησί μας ως διδάσκαλος των παιδιών μας στα Ελληνικά και Ιταλικά και στο μάθημα της καλής διαγωγής και ήθους όπως έγκυρα έχουμε πληροφορηθεί ότι έκανε στη Σίφνο και τη Σέριφο. Για τους κόπους του αναλαμβάνουμε την υποχρέωση να του χορηγήσουμε ένα ρεάλι και τέσσερις μεζούρες σιτάρι για κάθε μαθητή και να του συγκεντρώσουμε ένα βαρέλι κρασί για χρήση του. Σε πίστωση της αλήθειας έγινε το παρόν και αποστέλεται στα χέρια του Διδασκάλου.

*Θερμιά 1664 Νοεμβρίου 20.
Ζαννής του Αγγελή
Γιώργης του Αγγελή
Νικήτας Μασετάνος
παπα Γιαννούλης Ράλλης
Ζώρζης Ρώτας
Ζαναντώνιο Ρώτας
Σταυριανό Ντακορώνιας
Λαμπαδάριος Θερμιών
Κωνσταντίνος Ντακορώνιας
Αντώνιος Αρμακόλας
Αντώνιος Βασιλάκης
Διάκος Σερμαρτύς πρωτονοτάριος Σίφνου αντέγραψα.*

Ημείς, Αθανάσιος Μαρμαράς, αρχιεπίσκοπος Σίφνου, Σερίφου, Νίου, Πολυκάνδρου, Μυκόνου, Αστυπαλαίας, Ανάφης, Σικίνου και Αμοργού, πιστοποιούμε ότι ο υπογράφων ανωτέρω Σερμαρτύς είναι ο αρμόδιος για την υπογραφή αντιγράφων και επισήμων κειμένων τα οποία επίσης επικυρώνει.

Μήλος 20 Μαρτίου 1667 (παλαιό)

*+ Ο Αρχιεπίσκοπος Σίφνου
Αθανάσιος (Τ.Σ.)*

κυκλαδικά θέματα

ΧΡΟΝΟΣ ΣΤ'
ΤΕΥΧΟΣ 31

Γράμματα • Ιστορία • Λαογραφία • Πολιτική • Επίκαιρα

Σελίδες 64 •

ΔΙΜΗΝΗ ΕΚΔΟΣΗ

• Δραχμές 200

Σίμος Μιλτ. Συμεωνίδης

Η «ΡΗΤΟΡΙΚΗ» ΣΤΗ ΣΙΦΝΟ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ Ο ΑΓΙΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΡΤΕΜΩΝΟΣ

Από τις αρχές του 17ου αιώνας η «ρητορική», δηλαδή η εκφώνηση λόγων στην απλή γλώσσα, αποτελούσε τρόπο ή σύστημα εκπαιδευσεως των μεγάλων λαϊκών στρωμάτων. Τότε μάλιστα στην Ιταλία και τη Γαλλία ανεδείχθησαν σπουδαίοι ρήτορες. Το «σύστημα» είχε απήχηση και στον ελληνικό χώρο, αργότερα δε, το 1710, η τετράτομη «Εγκυκλοπαίδεια Φιλολογική» του Ιωάννη Πατούσα, περιέλαβε στον β' τόμο τη διδασκαλία της παραδοσιακής εκκλησιαστικής ρητορικής (λόγους, εγκώμια, επιταφίους, ομιλίες) για τους μαθητές των ελληνικών σχολείων Μέσης Παιδείας. Αριθμός ιστορικών μαρτυριών παρέχει τη δυνατότητα συναγωγής του συμπεράσματος ότι η «ρητορική» είχε ευρύτατη απήχηση και εφαρμογή και στη μικρή Σίφνο, όπου από το δεύτερο τέταρτο του 17ου αιώνας παρατηρείται μία ιδιαίτερη εκπαιδευτική και πνευματική δραστηριότητα και φιλομάθεια των κατοίκων. Το 1657, σε έκθεσή του προς το Βατικανό ο βικάριος Σίφνου Βαρθολομαίος Πόλλα (κατόπιν αρχιεπίσκοπος Παροναξίας) έγραφε χαρακτηριστικά: «Οι ορθόδοξοι Σίφνιοι είναι άνθρωποι ευσεβείς... πολύ θεοφοβούμενοι και διακρίνονται για την επιθυμία τους να μαθαίνουν την αλήθεια, λατρεύουν τη συζήτηση... Στο νησί κυκλοφορεί ένα βιβλίο τιτλοφορούμενο Φιλαδέλφεια που είναι απάντηση στο βιβλίο που ετύπωσε η Αγία Προπαγάνδα αναφορικά με τις

πέντε κορυφαίες διαφορές των δύο δογμάτων. Με αυτό υπερασπίζονται οι ελληνικές σχισματικές απόψεις...»⁽¹⁾.

Στη φιλομάθεια, στην επιθυμία των Σιφνίων να μαθαίνουν την αλήθεια και να αγαπούν τη συζήτηση πρέπει να αποδοθεί και η αθρόα προσέλευσή τους κατά τα κηρύγματα των διερχομένων από το νησί καθολικών ιεραποστόλων κατά τα οποία, πολλές φορές, είχαν την ευκαιρία να παρακολουθούν, όταν εθίγονταν δογματικά θέματα, και τις αντίθετες απόψεις των δικών τους «πνευματικών», που ήταν Σίφνιοι αγιορείτες ιερομόναχοι (Ιερεμίας του Ορφανού, Νικηφόρος Τρουλλιδής) ή «οικονόμοι» του Πατριαρχικού μετοχίου στη Σίφνο ή του όμιου του Παναγίου Τάφου και άλλοι. Η διαμονή στο νησί, μετά τον Οκτώβριο του 1648 και για πολλούς μήνες, του πρώην πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ιωαννίκιου του Β' και από το 1656 (μετά την τέταρτη και οριστική απομάκρυνσή του από τον πατριαρχικό θρόνο) μέχρι το 1660, ως «προέδρου» της αρχιεπισκοπής Κέας και Θερμίων, είχε ευεργετική επίδραση στην κοινωνία του νησιού, όπου ευρίσκονταν τον περισσότερο καιρό.

Με την έναρξη του βενετοτουρκικού πολέμου στην Κρήτη (1645), ένας διακεκριμένος λόγιος ιερομόναχος, ο Παρθένιος Χαιρέτης, αναγκάστηκε να εγκατα-

1. SCPF/SOCG. 272, 209^R - 207^R.

λείπει τη μεγαλόνησο πατρίδα του και να εγκατασταθεί στη Σίφνο όπου «παρεκαλέσθην» να εφημερεύει στη γυναικεία Μονή του Αγίου Ιωάννου Θεολόγου Μογκού. Κληρικός με ευρωπαϊκή μόρφωση ο Χαιρέτης απέκτησε σύντομα μεγάλη φήμη ακόμη και στα γύρω νησιά, από τα οποία κατέφευγαν σ' αυτόν για την επίλυση θεολογικών και εκκλησιαστικών ζητημάτων, τη συγγραφή λόγων, λειτουργικών φυλλάδων κ.λπ. Δύο γνωστά επιγράμμάτα του φανερώνουν την «οικειώσή του με τα αρχαία ελληνικά κείμενα», αλλά και προσωπικότητα με ουμανιστικές σπουδές στη Βενετοκρατούμενη Κρήτη και στην Πάντοβα της Ιταλίας⁽²⁾. Για τις ευρωπαϊκές σπουδές του γίνεται νύξη και στην έκθεση του αποστολικού επισκέπτη Σμάραγδου Ρουγκιέρη (1711)⁽³⁾. Γύρω από τον Χαιρέτη συγκεντρώθηκαν τότε στου Μογκού πολλοί ευπαιδευτοί Σίφνιοι «μαθητές» του, κληρικοί και λαϊκοί, που ασχολήθηκαν, υπό την καθοδήγησή του, στην ανάπτυξη και γραπτή αποτύπωση ομιλιών καθώς και στην αντιγραφή πατερικών κειμένων από την αξιόλογη βιβλιοθήκη του. Ένα από τα χειρόγραφα της «Σχολής Χαιρέτη» ευρίσκεται σήμερα στο Λαογραφικό Μουσείο της Σίφνου. Στα 183 φύλλα του περιέχονται 19 ομιλίες σε εορτές και, παρένθετα, η μονογραφία του Χαιρέτη για τα θαύματα της Παναγίας Χρυσοπηγής του νησιού, γραμμένη από τον ίδιο. Για το χειρόγραφο αυτό ασχολήθηκαν οκτώ τουλάχιστον βιβλιογράφοι - μαθητές, σχετική δε σημείωση φανερώνει ότι είχε περιέλθει στον Αναγνώστη Καντζιλιέρη που εί-

χε το αξίωμα του «κήρυκος του Ευαγγελίου», δηλαδή προσώπου στο οποίο θα εχρησίμευε για την εκφώνηση πανηγυρικών και άλλων λόγων⁽⁴⁾. Αυτήν την εποχή (1652) είναι γνωστός ακόμη ένας γραφέας ιερών κειμένων, ο «Αντώνιος ιερέυς ιερογράφος» που ήταν και μέλος του Αγιοταφικού Αδελφάτου Σίφνου⁽⁵⁾.

Στην όλη πνευματική κίνηση του νησιού η «ρητορική» κρατούσε ιδιαίτερη θέση. Ένας από τους ρήτορες, σύμφωνα με μαρτυρία του Παρθένιου Χαιρέτη, και ο πρώην μητροπολίτης Προύσης Άνθιμος Αρτουλάνος ο Σίφνιος, ο οποίος, μετά τη θητεία του στην Προύσα (1666—1672), επέστρεψε στην πατρίδα του, τον λαό της οποίας εβοηθούσε πνευματικά «**με λόγους θείους** και έργα θεάρεστα». Ασκούσε δηλαδή ο Άνθιμος στη Σίφνο και τη **ρητορική**⁽⁶⁾.

Πενήντα χρόνια αργότερα, το 1722, ο αρχιεπίσκοπος Σίφνου Μακάριος, άνθρωπος με παιδεία και ανώτερες σπουδές στην Ευρώπη, επέτρεπε στο ποιμνιό του να παρακολουθεί, εφόσον επιθυμούσε, τα κηρύγματα του καθολικού εφημερίου του νησιού Λεονάρδου Πριβιλέτζιου. Σε πολλά από αυτά ήταν παρών και ο ίδιος⁽⁷⁾. Τα κηρύγματα αυτά δεν αναφέρονταν σε δογματικά θέματα και αποτελούσαν, προφανώς, λαϊκές διδασκαλίες στα πλαίσια της «ρητορικής», την οποία φαίνεται ενθάρρυνε ο Έλληνας αρχιεπίσκοπος γιατί εγνώριζε καλά τη διδακτική αξία της.

Σαφέστατη μαρτυρία του 1751, που περιέχεται στο δημοσιευόμενο στο τέλος έγγραφο του αρχιεπισκόπου Σίφ-

2. **Αγαμ. Τσελίκια**, Παρθένιος Χαιρέτης, ένας αγνοημένος Κρητικός λόγιος στη Σίφνο (17ος αι.), στα «Τεύχη του Ε.Λ.Ι.Α.», περιοδική έκδοση της Εταιρείας Λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου, τόμος Α', Αθήνα 1986, σσ. 21-49.

3. **Σίμου Μ. Συμεωνίδη**, Παρθένιος Χαιρέτης, στα «Τεύχη του Ε.Λ.Ι.Α.», τόμος Β' υπό εκτύπωση (συμπληρωματικά και διευκρινιστικά στοιχεία για τον Χαιρέτη).

4. **Φιλαρέτου Βιτάλη**, αρχιμ., Εν αξιόλογον χειρόγραφον της Σίφνου, στην Επετηρίδα Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών, τόμος ΙΑ' (1979—1984), εν Αθήναις 1984, σσ. 559-574.

5. Αρχιεοφυλακ. Πατριαρχείου Ιεροσολύμων, κώδιξ 509.

6. **Θεοδ. Κ. Σπεράντσα**, Η Παναγία η Χρυσοπηγή της Σίφνου, Αθήναι 1949, σελ. 68.

7. SCPF/CONGR. PARTIC., φακ. 66, 277^R - 278^V - 285^R.

νου Μελέτιου⁽⁸⁾ — η οποία μάλιστα έχει και αναδρομική ισχύ, αφού αναφέρεται σε ό,τι «παλαιόθεν και εξ αρχής» εφαρμόζονταν— φανερώνει τον Άγιο Κωνσταντίνο Αρτεμώνος ως εκκλησία με ιδιαίτερα προνόμια, έναντι των άλλων εκκλησιών, και ως **κέντρον ρητορικής** αφού μόνο σ' αυτήν έπρεπε να εκφωνηθεί αν «**ήθελε τύχη λόγος υπό διδασκάλου**». Η ιδιαίτερη άσκηση της «ρητορικής» στον Άγιο Κωνσταντίνο φαίνεται πως καθιερώθηκε «παλαιόθεν» από τους εφημερίους της εκκλησίας, όπως τον διδάσκαλο παπα - Νικόλαο Βερνίκο⁽⁹⁾, τον διάδοχό του το 1664 παπα - Κωνσταντή Βερνίκο και στη συνέχεια τον **λογιώτατο** Γεώργιο Γοζαδίνο, σακελλάριο (προ 1712 — 7 Φεβρ. 1733) και μετά οικονόμο της Αρχιεπισκοπής Σίφνου (1733—1737) και ιδιοκτήτη της εκκλησίας⁽¹⁰⁾. Ο τελευταίος, προσαγορευόμενος στα διάφορα έγγραφα «λογιώτατος», με τον τίτλο δηλαδή που απεδίδετο τότε και στους διευθυντές σχολείων, θεωρείται πιθανός διδάσκαλος της διάσημης Σχολής του Αγίου Τάφου της Σίφνου από το 1700 και έπειτα. Μετά τον θάνατό του (16 Φεβρουαρίου 1737) και σύμφωνα με την τελευταία επιθυμία του που διетύπωσε στη διαθήκη του (6 Φεβρουαρίου 1737), η εκκλησία του Αγίου Κωνσταντίνου, όπως και όλη η περιουσία του, περιήλθε στους δύο γαμβρούς του Νικόλαο Βάο και Γεωργάκη Αλιμπέρτη⁽¹¹⁾. Ο πρώτος από αυτούς έγινε σύντομα ιερέας και τον διαδέχθηκε στην εφημερία του Αγίου Κωνσταντίνου και είναι αυτός που εμφανίσθηκε, σύμφωνα με το παραπάνω έγγραφο, ενώπιον της Συνελεύσεως του Κοινού στην «καντζηλαρία του Κάστρου» και του αρχιεπισκόπου Σίφνου Μελετίου ζητώντας την ανανέωση και επιβεβαίωση των αρχαίων προνομίων του Αγίου Κωνσταντίνου.

«1751 Όκτωβρίου 27 Σίφνος (Τ.Σ.) + ό Σίφνου Μελέτιος βεβαιοϊ,

Την σήμερα ενεφανίστην εις την καντζηλαρία του Κάστρου ό αιδεσιμώτατος άγιος σκευοφύλαξ Μπάος έν ιερεύσι παπά κυρ Νικόλαος ό όποϊος έζήτηξεν την παρούσαν μαρτυριαν υπό τους έντιμωτάτους κληρικούς και χρησιμωτάτους άρχοντας εις τά προτερήματα όπου παλαιόθεν ή εκκλησία τως ειχεν και έχει ό "Άγιος Κωνσταντίνος όπου εύρίσκεται εις χωρίον του Άρτεμώνος, και πρώτον μέν ειναί να άρχωνται τά σήμαντρα τδ Σάββατο και Κεριακή και εις όλες τές δεσποτικάϊς έορταϊς και επίσημες ήμέρες έν τε τώ έσπερινώ και λειτουργίαις του όλου ένιαυτου, τές λιτανίαις όπου γίνονται όλοχρονικής τδσον και ώσάν άλλες όπου θέλαν τυχουν κοινές να βγαίνουν από αυτήν την εκκλησιαν όμου με την σύναξιν των ιερέων όλωνών του χωρίου εκείνου· την μεγάλη έβδομάδα να διαβάζεται τδ τετραούγκελον· τδ εύχέλαιον την Μεγάλην Εέμπτην και οι ώρες τής Μεγάλης Παρασκευής και ό άσπασμός την Κυριακή του Πάσχα, ηγουν ό δεύτερος άσπασμός· αυτά όλα γίνονται με την σύναξιν όλωνών των ιερέων του παρόντος χωρίου εξαιρέτως όπου ψάλλεται ή ακολουθία την Μεγάλη Παρασκευή τδ βράδυ και ό δεύτερος άσπασμός εις την Παναγίαν του Βερνίκου, περδ μοναχός ό έφημέριος τής αυτής εκκλησίας και όχι άλλος τινάς τδσον και εις στόν ναόν των Ταξιαρχών του παπά Τριαντάφυλλου γίνεται και εκεί δεύτερος άσπασμός και τόν κάνει και αυτού ό έφημέριος μοναχός οι δέ επίλοιποι ιερείς συνάζονται εις τόν "Άγιον Κωνσταντίνον. οι Όρες των Χριστουγέννων και των Θεοφανείων εις την όμοιαν εκκλησιαν με την σύναξιν όλωνών των ιερέων του αυτού χωρίου διαβάζεται στην όμοιαν εκκλησιαν τόν "Άγιον Κωνσταντίνον ά-

8. Ιδιωτική Συλλογή εγγράφων **Ευαγγ. Βάου**.

9. **Σίμου Μ. Συμεωνίδη**, Τα Γράμματα στο νησί της Σίφνου, Πειραιεύς 1962, σελ. 15.

10. Πληροφορίες από έγγραφα της Συλλογής **Ευαγγ. Βάου**.

11. Συλλογή εγγράφων **Ευαγγ. Βάου**.

κόμη και ὅτι ἄλλο τι ἐκκλησιαστικόν ἤ-
 θελεν τύχη ἢ λόγος ὑπὸ διδασκάλου ἢ
 κοινή λειτουργία τοῦ ἀρχιερέως ἢ ἥτις
 ἄλλη ὑπόθεσις εἰς αὐτήν τὴν ἐκκλησίαν
 γίνεται ἢ σύναξις ὑπὸ πάντων. αὐτά ὅλα
 ὁμολογοῦμεν ὅτι ἄνωθεν καὶ ἐξαρχῆς
 τὰ ἔχει ἢ αὐτὴ ἐκκλησία καὶ εἰς κάθε
 καιροῦ ἐνδειξιν ἔγινε τὸ παρὸν καὶ ἐτυ-
 πόθη μὲ τὴν σφραγίδα τῆς κοινότης ὑ-
 πογεγραμμένον ὑπὸ πάντων, τῶν τε
 κληρικῶν καὶ ἀρχόντων εἰς ἀσφάλειαν.

- Σακελλάριος Σίφνου μαρτυρῶ
- πρωτοπαπᾶς Σίφνου μαρτυρῶ
- χωροπίσκοπος Σίφνου μαρτυρῶ
- χαρτοφύλαξ Σίφνου μαρτυρῶ
- ὁ σακελίων Σίφνου μαρτυρῶ
- ὁ λογοθέτης Σίφνου μαρτυρῶ
- ὁ ἱερομνήμων Σίφνου μαρτυρῶ
- ἀγάπιος ἱερομόναχος μαρτυρῶ

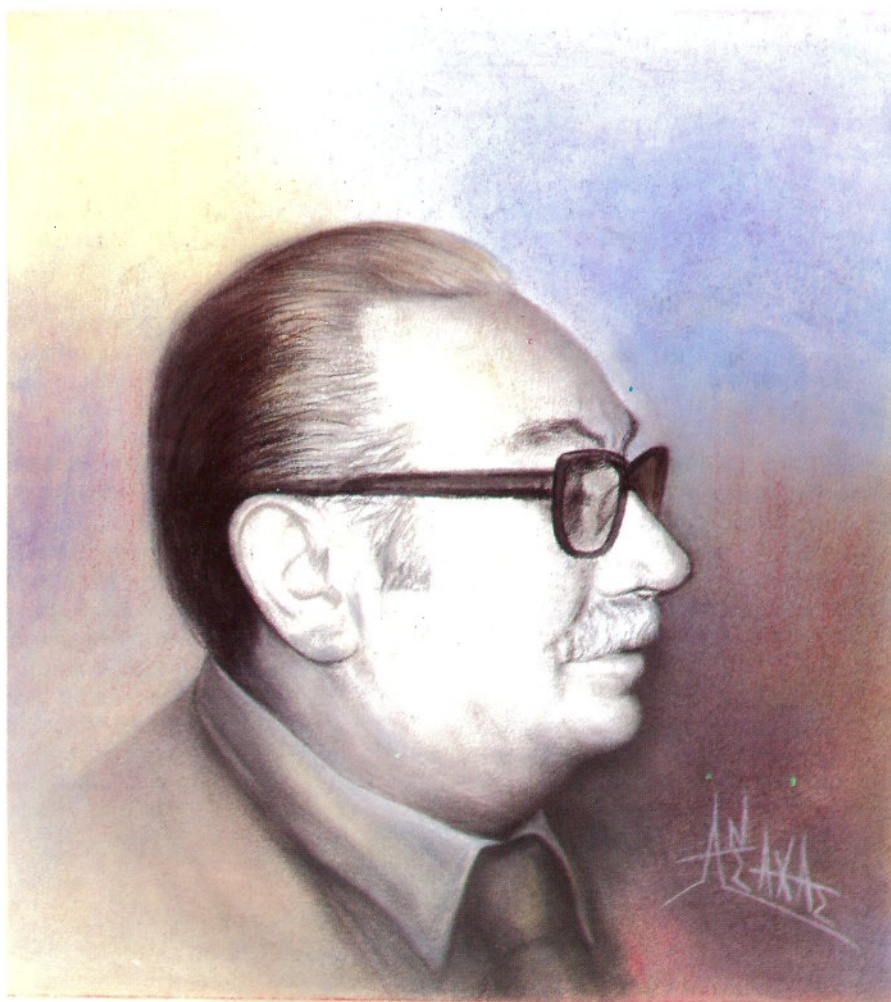
- ἀπόστολος πρωτέκτικος μαρτυρῶ
- ἀβέρκιος ἀρχιμανδρίτης μαρτυρῶ
- ἰωακείμ ἱερομόναχος μαρτυρῶ
- μακάριος ἱερομόναχος μαρτυρῶ
- ἀναγνώστης γρυπάρης μαρτυρῶ
- Κωνσταντῆς μάτζας μαρτυρῶ
- νικόλαος ναδάλες μαρτυρῶ
- σταμάτης γρυπάρης μαρτυρῶ
- πέτρος μάτζας
- στέφανος γγιόν μάρτυρας
- ζώρζης ναδάλες μαρτυρῶ
- Ἰωάννης σοφιανός μάρτυρας
- πετρῆς γοζαδίνος μαρτυρῶ
- λεονάρδος διπάστη μαρτυρῶ
- μιχελέτος πρατικὸς μάρτυρας
- Ἰωάννης βαφία καὶ ἐπίτροπος μάρτυ-
 ρας
- μπαλτέζας δενδρινός

Μανώλης Καλέργης καντζιλιέρης
 τῆς κοινότης ἔγραψα καὶ βεβαιώνω».

κυκλαδικά θέματα

ΧΡΟΝΟΣ ΣΤ'
ΤΕΥΧΟΣ 34

— Γράμματα • Ιστορία • Λαογραφία • Πολιτική • Επίκαιρα —

Προσωπογραφία του Ασημάκη Ασημακόπουλου από το ζωγράφο Απόστολο Ν. Σαχά

ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ Ε.ΚΥ.Τ.

Σίμος Μιλτ. Συμεωνίδης
ΜΙΑ ΠΡΟΣΦΥΓΗ ΤΟΥ ΠΡΩΗΝ ΒΙΔΥΝΗΣ ΠΑΪΣΙΟΥ
ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΟΥ ΕΙΡΗΝΟΔΙΚΕΙΟΥ ΣΙΦΝΟΥ

Στα πολύτιμα έγγραφα της Ιδιωτικής Συλλογής Ευαγγέλου Βάου βρίσκεται και η δημοσιευόμενη κατωτέρω προσφυγή ενώπιον του Ειρηνοδικείου Σίφνου του αρχιερέως πρώην Βιδύνης Παΐσιου κατά του ανεπιού του Ιωάννη Λουΐ Γκιών, γιού της αδελφής του Σοφίας. Μοναδικό και ανεξάρτητο από τις άλλες κατηγορίες εγγράφων της Συλλογής, το έγγραφο αυτό, φανεράννει με λεπτομέρειες, τις οικογενειακές διαφορές του προσφεύγοντος, ο οποίος, αφού διετέλεσε ποιμένας δύο επαρχιών (Ελευθερουπόλεως, 1808—1814 και Βιδύνης, 1814—1826), επέστρεψε τελικά στην πατρίδα του Σίφνο για να περάσει το υπόλοιπο της ζωής του. Πέραν από το ενδιαφέρον περιεχόμενό του, το έγγραφο προσθέτει, μαζί με άλλα γνωστά μου όμοια, σημαντικά στοιχεία στο οικογενειακό δέντρο Γκιών, από το οποίο προέρχεται και ο ιστορικός της Σίφνου Κάρολος Ι. Γκιών.

Το κείμενο, το οποίο έγραψε ιδιοχείρως, ο Παΐσιος, έχει ως εξής:

«Προς το Ειρηνοδικεῖον Σίφνου

Εἶναι γνωστή εἰς ὅλην τὴν νήσον μας, ἡ ἐλεεινὴ κατάστασις εἰς ἣν υπέπεσε ἡ οἰκία τοῦ ποτέ Λουΐ Γκιών προ τῆς ἐπαναστάσεως, δηλαδὴ ὅτι εἶχε φθάσει εἰς τὸν ἐσχάτον βαθμὸν τῆς ἀπορίας, βεβυθισμένον (sic) εἰς χρέος υπέρογκον καὶ καταποντισμένον (sic) εἰς τὰ βάθη τοῦ ὠκεανοῦ τῆς ἀπελπισίας, καὶ τούτου ἔνεκα οἱ δανεισταὶ τοῦ ἀπεφάσισαν κοινὴ γνώμη νὰ ἐκποιήσωσι τὴν ἀκίνητον περιουσία τοῦ καὶ οὕτω νὰ λάβῃ ὁ καθ' εἰς ὃ,τι ἤθελε τῶ ἀναλογήσῃ. Τούτου γενομένου, ὁ

ρηθεὶς Λουΐς Γκιών καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ καὶ ἀυταδέλφη μου Σοφία, ἐπέμψαν τὸν υἱὸν τῶν Ιωάννην πρὸς ἐμὲ εἰς τὸ Βιδύνη, συνοδευόμενον με γράμμα τῶν, ἐν ᾧ παρέστεινον λεπτομερῶς τὴν τραγικὴν κατάστασιν τῶν⁽¹⁾.

Φθάσας δὲ ὁ ρηθεὶς Ιωάννης εἰς τὸ Βιδύνη καὶ δους τὸ γράμμα τῆς μητρὸς τοῦ εἰς ἐμὲ (εὐρισκόμενον μέχρι τοῦ νῦν εἰς χεῖρας μου), διηγούμενος καὶ διὰ ζώσης φωνῆς τὴν αξιοθρήνητων γονέων τοῦ κατάστασιν, με ἐκίνησεν εἰς οἶκτον καὶ οὕτως ἀπεφάσισα νὰ τοὺς ἀπαλλάξω ἀπὸ τοῦ ὁποῖον υπέπεσαν βάραθρον, ἐρωτήσας δὲ αὐτὸν πόσον ἀναβαίνει τὸ πατρικὸν τοῦ χρέος, ἔνεκα τοῦ ὁποῖου ἐπιμένουν οἱ δανεισταὶ εἰς τὸ νὰ πωλήσωσι τὴν πατρικὴν τοῦ περιουσίαν, ἀπεκρίθη ἕως τρεῖς χιλιάδας τουρκικὰ γρόσια, τὰ ὁποῖα υπεσχέθη ὅτι τὰ δίδω πρὸς αὐτὸν ἐπὶ τοιαύτη συμφωνία νὰ γένη πωλητήριον εἰς ὄνομά μου ὅλης τῆς ἀκινήτου πατρικῆς τοῦ περιουσίας τὴν ὁποῖαν ἐμελλον οἱ δανεισταὶ νὰ πωλήσωσι. Με τοιαύτην λοιπὸν συμφωνίαν, γράψας πρὸς τοὺς γονεῖς τοῦ διὰ νὰ κάμουν τὸ πωλητήριον εἰς ὄνομά μου, ἐμέτρησα πρὸς τὸν μνησθέντα υἱὸν τῶν Ιωάννην γρόσια δέκα χιλιάδας πεντακοσίας εικοσιπέντε, λέγων, τὰς μὲν τρεῖς χιλιάδας νὰ δώσῃ πρὸς τοὺς δανειστάς, πρὸς ἐξόφλησιν τοῦ πατρικοῦ τοῦ χρέους, ἂν ὁ πατήρ τοῦ εὐαρεστηθῇ νὰ γείνη τὸ πωλητήριον τῆς περιουσίας τοῦ εἰς ὄνομά μου, ἄλλως νὰ μὴ δώσῃ ἐξ αὐτῶν οὐδὲ ὀβολόν, τὰς δὲ ἑπτὰ νὰ τὰς μεταχειρισθῇ εἰς ἐμπόριον πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν καθημερινῶν ἀναγκαίων ἐξόδων τῆς οἰκίας τῶν διὰ νὰ μὴν υποπέσουν αὐτίς εἰς χρέος, ἕως

οὐ να εὐρω ἄνθρωπον τινα ευχαρακτῆ-
ριστον με τον οποίον να συζεύξω εις
νόμιμον γάμον την αδελφήν του και
προικίσω αὐτήν με τα υπόλοιπα, τα δε
πεντακόσια εικοσιπέντε ἔδωκα προς
αὐτὸν διὰ να κάμη φορέματα, συν τού-
τοις και ἔν ωρολόγιον τιμῆς ικανῆς.

Λαβὼν οὖν ο ρηθεὶς Ἰωάννης την ἄ-
νωθεν ποσότητα και ἀπεράσας εις
Βουκουρέστιον, ἐμέτρησεν αὐτήν εις
χείρας του κ. Ἰωάννου Πρεβελέγγιου⁽²⁾,
διὰ να την ἐμβάσῃ εις Κωνσταντινου-
πολιν ἀσφαλῶς, ὅπου πλεύσας διὰ θα-
λάσσης ἀπὸ Βάρναν, την παρέλαβε
και ἐπιστρέψας εις Σίφνον, ἐξόφλησε
το πατρικὸν του χρέος, χωρὶς ο πατήρ
του να θελήσῃ να κάμη πώλησιν των
πραγμάτων του εις ὄνομά μου. Μετά
δε την του πατρός του ἀποβίωσιν, μεί-
νασα ἡ μήτηρ αὐτοῦ κύριος (sic) των
πραγμάτων του συζύγου της, ἀρραβώ-
νιασεν αὐτὸν, προικοδοτήσασα αὐτῶ
με ἀβαντάριον ὅλην την πατρικὴν πε-
ριουσίαν του συζύγου της χωρὶς ὅπως
να ἐνθυμηθῆ ὅτι ἐξεχρεώθη ἡ περιου-
σία αὐτῆ με χρήματα ἐδικά μου και ὅτι
δεν την ἐδιώρισα ἐπίτροπὸν μου διὰ να
πράξῃ αὐτῆ ὅπως ἔπραξε.

Μετά παρέλευσιν σχεδὸν τριῶν ε-
τῶν, ἐρχομένου μου εις Κωνσταντινου-
πολιν ἀπὸ την ἐπαρχίαν μου, ἦλθε πά-
λιν ο ρηθεὶς υἱὸς της Ἰωάννης εις την
οικίαν ὅπου κατῶκουν, ἐγχειρίζων μοι
ἔν γράμμα της μητρός του (εὐρισκόμε-
νον ἤδη εις χείρας μου), το οποίον
μαρτυρεῖ σαφέστατα τον τρόπον ἔνε-
κα του οποίου δεν ἔγεινεν εις ὄνομά
μου πωλητήριον των πραγμάτων του
συζύγου της. Ἐπομένως μοι λέγει ο ρη-
θεὶς Ἰωάννης ὅτι ο Νικόλαος Μπελα-
κανιὸς και ἡ σύζυγος αὐτοῦ Φλωρέζα,
οι συμπολιταί μας, παροικούντες εις
Κωνσταντινουπόλιν, ἀπεφάσισαν ὁμο-
γνώμως, ἐπειδὴ ἐφθασαν εις χρέος ἀ-
νοικονόμητον, να πωλήσωσιν την ἐν
Σίφνω κινήτην και ἀκίνητον περιου-

σίαν των, και ἀν ἔχω ευχαρίστησιν να
αγοράσω αὐτήν διὰ να μοι χρησιμεύσῃ,
ὅτε παραιτηθεὶς της ἐπαρχίας μου ἐπι-
στρέψω εις την Πατρίδα διὰ να ησυχά-
σω, καθὼς εἶπον εις αὐτὸν ὅτε διέτρι-
βεν εις το Βιδύνι. Ευχαριστηθεὶς δε του
εἶπα και ἔφερον ἀμφοτέρους τούτους
ἐνώπιόν μου και ἐρωτήσας μοι ἐπρό-
τειναν την γνώμην των, ὅτι ἀπεφάσισαν
να την πωλήσωσι και ἀφοῦ συνεφωνή-
σαμεν περὶ της τιμῆς, ἐγένετο οἰκονο-
μικῶς το γράμμα της πωλήσεως ἐπά-
νω εις το ὄνομα του μνησθέντος Ἰωάν-
νου Γγιῶν, μὴ θέλων να γενῆ εις ὄνομά
μου διὰ το μοναδικὸν σχῆμα μου, και
μετρήσας εις τους πωλήσαντας την
πατρομητρικὴν κινήτην και ἀκίνητον
περιουσίαν των Ν. Μπελακανιὸν και
προς την σύζυγόν του γρόσια δύο χι-
λιάδας διακόσια, ὑπεσχέθην προς τού-
τοις να πληρώσω και τους ἐν Σίφνω
δανειστάς των διὰ του Ἰωάννου Γγιῶν
και ἐκεῖνοι μὲν ἔγραψαν προς τους δα-
νειστάς των διὰ να λάβουν τα οφειλό-
μενα παρὰ του Ἰωάννου τούτου, ἐγὼ δε
τον ἐδιώρισα ἅμα φθάσῃ εις Σίφνον να
πλερώσῃ προς τους δανειστάς αὐτὰ ἐκ
των ἐπτὰ χιλιάδων τας οποίας, μου κρα-
τεῖ και οὕτως ἔλαβε τέλος το πράγμα,
διωρίσας αὐτὸν ἐπίτροπον εις το να ἐ-
πιμελήται, ἐξοδεῶν προς καλλιέρ-
γειάν των τα ἐκ των καρπῶν εἰσοδή-
ματα, τα δε περισσεύοντα να τρώγουν
εις την οικίαν των διὰ να ἐλαφρύνων-
ται ἀπὸ τα ἐξοδα.

Ἐν τούτῳ, ἐρέθη λόγος ὅτι ο Νικό-
λαος Κοσμῆς ζητᾷ νόμιμον γυναικα
του την ἀνεψιάν μου Φλωρέζαν και ἐ-
ρευνήσας και πληροφορηθεὶς την ικα-
νότητα του υποκειμένου του, εἶπα
προς τον Ἰωάννην διὰ να τῷ την δώσω
και να προικίσουν αὐτήν ἐκ των ἀγο-
ρασθέντων παρ' ἐμοῦ πραγμάτων του
Μπελακανιοῦ και της συζύγου του, να
μου ἀφίσουν ὁμως ἐλεύθερα το εις Βα-

λανιαίς κείμενον χωράφιον και το πλησίον της Ἄμμου χωράφιον, τα οποία ὄντα παρακείμενα με το χωρίον Σταυρί, θέλουν μοι χρησιμεύσει ποτέ προς διασκέδασιν· ἀλλ' ἡ μητέρα του και ἀδελφή μου Σοφιό, ἡ βιαζομένη παρ' ἄλλου (ὡς λέγει) ἢ ἀφ' εαυτοῦ της συμφωνήσασα με τον υἱόν της Ἰωάννην, ἔκαμε χωρίς να με ειδοποιήσῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅσα και πρότερον εἰς την προικοδοσίαν αὐτοῦ, προικίζοντάς τα κατὰ την ἀρέσκειάν των. Ἐπροίκισε προς τούτοις ἡ ρηθείσα ἀταδελφή μου Σοφιό προς τον υἱόν της Ἰωάννην ἐν ἐκ των αγορασθέντων πραγμάτων του Μπελακανιοῦ, κείμενον εἰς Πελιάρδι, βιαζομένη ὡς λέγει, παρ' αὐτοῦ του ἰδίου και του κυρίου Γεωργίου Μάτσα, ὥστε ἐπράξε κατὰ την θέλησιν του ἐκ διαμέτρου ἐναντία ἀπ' ὅσα ἐγὼ ἐδιώρισα καθὼς ὕστερα το ἀπέδειξε. Καθ' ὄν δε χρόνον ἀνεχώρει ἀπὸ την Κωνσταντινούπολιν, ἔδωκα ἐκ νέου προς αὐτὸν δύο χιλιάδας ἐκατὸν δέκα ἐξ γρόσια διὰ να κάμνη με αὐτὰ ἐμπόριον και να ὠφελήται ἀπὸ το ἐκ τούτου κέρδος και ὅταν συν Θεῷ Τῷ εἶπον κατεβῶ εἰς την Πατρίδα και εὐχαριστηθῶ ἀπὸ τας ἐκδουλεύσεις του, θέλω κάμη την δέουσαν ἀνταμοιβὴν και οὕτως ἀνεχώρησεν. Ἐπανελθὼν δε ἐνταῦθα και ἔχων ὕλην το ὅτι ἐπέτρεψα εἰς αὐτὸν διὰ να συζεύξῃ εἰς γάμον την ἀδελφὴν του με τον Νικόλαον Κοσμὴν και να την προικίσῃ τα αγορασθέντα πράγματα του Μπελακανιοῦ και της συζύγου του, ἐκτὸς ἐκείνων τα οποία εἶπον να κρατήσουν προς χρῆσιν μου, ἐκρίμνησε το οσπήτιον του Νικολάου Μπελακανιοῦ και ἐν ἄλλο παρακείμενον, ἀνακαινίσας ἀμφοτέρω ταῦτα με ἐξοδα ἐδικά μου, χωρίς να δώσω προς αὐτὸν μίαν τοιαύτην πληρεξουσιότητα. και το μεν ἐν ἐπροίκισαν εἰς την ἀδελφὴν του, το δ' ἄλλον

ἐπώλησε προς τον γαμβρόν του Νικόλαον Κοσμὴν ὡς ἀνοῦο διὰ γρόσια οκτακόσια· ναι εἶπον να προικίσῃ εἰς την ἀδελφὴν του και το αγορασθὲν οσπήτιον του Μπελεκανιοῦ, ἀλλ' ὄχι και να το ἀνακαινίσῃ, οὔτε το ἄλλο το οποιον ἐπώλησε να πωλήσῃ. Ἐπλήρωσε προς τούτοις με χρήματα ἰδικά μου το μητρικόν του χρέος, παρ' ἀδείας μου, χωρίς να λάβῃ παρ' ἐμοῦ την πληρεξουσιότητα τοῦ να ἐξοφλήσῃ με ἴδια μου χρήματα, ἄλλο παρ' ἐκεῖνο το πατρικόν του χρέος, τρώγοντες δε και πίνοντες τρία ολόκληρα ἔτη, ἀπέρασεν εἰς λογαριασμόν μου τα ἐξοδα χωρίς ἐγὼ να γνωρίζω τί περὶ τούτου.

Ὅτε δε ἐπανήλθον ἐκ της Κωνσταντινουπόλεως εἰς την Πατρίδα, ζων ἡσύχως εἰς μίαν των συγγενικῶν μου οἰκιῶν, ἐλθὼν εἰς των συγγενῶν εἶπε προς ἐμὲ ὅτι ο Ἰωάννης ἠρραβωνίσθη και ὅτι ἡ μήτηρ αὐτοῦ τῷ ἐπροικοδότησεν οὐ μόνον τα πατρικά του πράγματα, ἀλλὰ και ἐν των αγορασθέντων χωραφίων του Μπελεκανιοῦ και της συζύγου του, και συγχισθεὶς διὰ τούτο και καλέσας τον Ἰωάννην και την μητέρα του, μοι ἀπεκρίθησαν ὅτι οὕτως ἔχει. τότε ὀργισθεὶς κατ' αὐτῶν, τους ἀπέβαλον ἐπιπλήττων αὐτοὺς πῶς ἐτόλμησαν να πράξουν τοιοῦτον τι παρ' ἀδείας μου, ο δε Ἰωάννης λαβὼν ἀφορμὴν με ἐπαπεῖλει, κατ' ἐμοῦ τα ἐξ ἀμάξης.

Ὅτε δε ἐφθασεν ἡ ὥρα, καθ' ἣν ἐμελλε να συζευχθεὶ την ἀρραβωνιαστικὴν του, μοι ἔφερε διὰ να υπογράψω το ἀβαντάριον του, ἀλλὰ και αὐθὶς τον ἀπέβαλλον και ἐνεκα τούτου, πλησθεὶς θυμοῦ, ἐξήλθε της οἰκίας, ἐπαπειλὼν με τα πάνδεινα, ἐγὼ δε ἀκούων τας ὕβρεις, ἀπειλὰς και τοιαῦτα ὁμοια, ἀποβλέψας εἰς το ὕστατον του καιροῦ, πτοηθεὶς διὰ την ἀναρχίαν μὴ

πάθω ὅ,τι τέλος δεν απέφυγον, καθώς μαρτυροῦν τα στίγματα ἅ εν τῷ σώματι μου βαστάζω, ἔδωκα ἐξ ἀνάγκης, προς την μητέρα του ἐν ιδιόχειρόν μου ὅτι τη χαρίζω τα πράγματα του Μάτσα επιλεγόμενα και ουδέν ἕτερον διά να τα μεταχειρισθῆ ὡς βούλεται. Το ιδιόχειρόν μου τούτο εἶναι βέβαια πάντῃ ἄκυρον, επειδή φοβηθεῖς εν καιρῷ ἀναρχίας την υπερβάλλουσαν κατ' ἐμοῦ μανίαν του, νοολογισθεῖς ὅτι κινδυνεύει και ἡ ἰδία μου ὑπαρξίς, ὑπέγραψα ακουσίως μου και ἔδωσα αὐτό προς την μητέρα του. Επὶ πάσι τούτοις βλέπων την οικίαν της ἀδελφῆς του Αἰκατερίνης δυστυχούσαν τα μέγιστα και θέλων να... χεῖρα βοηθείας, ἔδωσα προς τον γαμβρόν του και σύζυγον της Αἰκατερίνης Αντώνιον Κόκκινον ὡς πέντε χιλιάδας γρόσια, με νόμιμον τόκον, διά να ἐνδώσῃ αὐτάς εἰς μικρόν τι ἐμπόριον προς ἀνακουφισμόν των ἐξόδων του, μαθῶν δε τούτο ὁ Ἰωάννης ἐγένετο ἐξω φρενῶν και ἀπεφάσισεν ἐκτοτε να ἐκτελέσῃ κατ' ἐμοῦ την κακοβουλίαν του, την ὁποίαν και ἔβαλε εἰς πράξιν, κατὰ την ἔγγραφον ἐξομολόγησιν του ἰδίου του γαμβροῦ, ευρισκομένην ἤδη εἰς χεῖρας μου.

Ἐνεκα τούτων, κλητεύω αὐτόν διά της παρούσης μου, ὅπως παρουσιασθῆ εἰς τὸ Εἰρηνοδικεῖον τούτο την τριακοστήν πρώτην του ἤδη φθίνοντος Ἰανουαρίου, δεκάτην ὥραν προ μεσημβρίας, διά να ἐνεργηθῆ ὅ,τι οἱ εν χρήσει νόμοι διακελεύουσι προς ἀπόπειραν συμβιβασμοῦ περὶ των ὄσων απαιτῶ παρ' αὐτοῦ διά την υπερβάλλουσαν ἀχαριστίαν του, ὡς ἀκολουθῶς:

α^{ον}, να παρουσιάσῃ τὸ ἀβαντάριον του διά να γνωρίσω πῶς και παρά τίνος ἐπροικίσθησαν τα ἄνωθεν.

β^{ον}, να μοι ἐπιστρέψῃ ὅσα ἐπλήρωσεν, ὡς ἄνωθεν, διά χρέος πατρικόν

του, μετὰ του νομίμου τόκου μέχρι σήμερον.

γ^{ον}, δύο χιλιάδας ἑκατὸν δέκα ἐξ γρόσια (μετὰ του νομίμου τόκου) ὅσα ἔδωκα αὐτῷ εἰς Κωνσταντινούπολιν.

δ^{ον}, πεντακόσια εἰκοσιπέντε, ὅσα τῷ ἔδωκα διά να κατασκευάσῃ φορέματα, μετὰ του νομίμου τόκου και τὸ ὠρολόγιον

ε^{ον}, τὸ εἰς Πελιάρδι κείμενον χωράφιον

στ^{ον}, να μοι ἐξοφλήσῃ μίαν ιδιόχειρον ὁμολογίαν του ἀποθανόντος πατρὸς του γροσίων χιλίων ἑκατὸ, τα ὁποῖα τῷ ἐδάνεισα κατὰ τὸ 1811 Φεβρουαρίου 15.

ζ^{ον}, να δώσῃ ἀκριβῆ λογαριασμόν περὶ των ἐλλειπόντων ἐκ της ποσότητος την ὁποίαν ἐμέτρησα προς αὐτόν, ὅτε διέτριβον εἰς τὸ Βιδύνι.

ἄλλως θέλω ἀναφερθεῖ ὅπου δεῖ ἀπαιτῶν παρ' αὐτοῦ, προς τοὺς εἰρημένους, και ὅσα ἐξόδα ἤθελέ μοι ἀκολουθήσουσι, ἔνεκα της διαφορᾶς ταύτης.

παρακαλεῖται, δε τὸ Εἰρηνοδικεῖον να ἐνεργήσῃ την ἐπίδοσιν της παρούσης μου διά του ἀνήκοντος κλητήρος. ὑποσημειοῦμαι δε εὐσεβάστως

Ἐν Σίφνῳ την 27ῃ Ἰανουαρίου 1836

ὁ πρῶν Βιδύνης Παῖσιος»

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. — Ὁ Λοῦϊ Γκιών ἦταν ἀπὸ τοὺς ἀξιολόγους ἐμπόρους της Σίφνου ὅπως φανερώνουν πολλά ἔγγραφα των Γενικῶν Ἀρχείων του Κράτους και ἄλλων Ἀρχείων. Μεταξὺ 1800—1820 εἶχε ἀναπτύξει ἰδιαιτέρη δραστηριότητα με χορηγήσεις δανείων, συμμετοχῆς σε ἐμπορευματικῆς μεταφορῆς κ.λπ. ἐπιχειρήσεις. Ἀλλεπάλληλες πτωχεύσεις προσώπων στα ὁποῖα εἶχε χορηγήσει δάνεια, ὀδήγησαν τελικὰ και στη δική του πτώχευση.

2. — Πρόκειται για τὸν μετὰ και ἐπὶ πολλὰ χρόνια δήμαρχο Σίφνου και βουλευτῆ, ὁ ὁποῖος, προεπαναστατικὰ, ἐκτελοῦσε τραπεζικῆς ἐργασίας στο Βουκουρέστι.

ΝΙΚΟΥ ΚΑΤΣΟΥΡΟΥ: ΝΑΞΟΣ: Η «Τρανή Πόρτα»